

**Kultūras pieminekļu izvērtējums
aizsargājamo ainavu apvidū
„Vecpiebalga”**

Rīga, 2016. gada aprīlis

Saturs

1. Ķemeru viduslaiku kapsēta.....	4
2. Akmentiņu viduslaiku kapsēta.....	8
3. Asins ieleja, nostāstu vieta.....	11
4. Antona Austriņa piemiņas muzejs "Kaikaši"	14
5. Baldiešēnu viduslaiku kapsēta.....	18
6. Vecpiebalgas baznīcas viduslaiku kapsēta.	26
7. Cepļu apmetne I, II	30
8. Cepļu saiešanas nams.	39
9. Gaigalu apmetne I un II	44
10. Vecpiebalgas pilskalns (Griškas kalns/Grišku kalns)	52
11. Jāņkalna senkapi (Zviedru kapi)	65
12. Jauncelmu viduslaiku kapsēta.....	70
13. „Jauncelmu” dzīvojama māja	76
14. Jaunmietiņu viduslaiku kapsēta (Kauliņu kalns)	82
15. „Kalna Kaibēni”. Rakstnieku R. un M.Kaudzīšu dzīves un darba vieta.....	87
16. Lejasbeķeru viduslaiku kapsēta	96
17. Lejaskaibēnu viduslaiku kapsēta (Kapu kalniņš).....	100
18. Mietiņu viduslaiku kapsēta (Kuliņu kalns)	105
19. Oriožu senkapi (Apteku, Ovizāru, Orizāres senkapi).	109
20. Paulēnu senkapi.	114
21. Pieminekļis Garlībam Merķelim.....	116
22. Pīlupītes apmetne.	119
23. Purgaiļu viduslaiku kapsēta.	122
Kalna Raskumu apmetne	127
24. Raskumu senkapi (Pulksteņa kalniņš)	129
25. Silakrogs	136
26. Tauna apmetne	141
27. Tožiņu viduslaiku kapsēta (Baudzīte/Bauzīte)	146
27. Vecdauguņu senkapi (Smēdes kalniņš)	151
28. Vecdauguņu viduslaiku kapsēta (Kapu kalns).....	159
29. Vecie kapi.	166
30. Veckaupēnu viduslaiku kapsēta (Kapu kalniņš).....	168
31. Vecpiebalgas kultūras nams.....	172
32. Vecpiebalgas luterāņu baznīca.....	176
33. Vecpiebalgas mācītājmuižas senkapi.....	179
34. Mācītājmužas ēku komplekss	183
35. Vecpiebalgas muižas apbūve	187
36. Pils parks.....	199
37. Vecpiebalgas viduslaiku pils.....	204
38. Vecpiebalgas senkapi (Krievu/Krīvu kapi).....	211
39. Vella akmens (Spoku akmens).....	214
40. Vidus (Skolas) kapi.....	216
41. Vidus kapu kapliča (kapu kambaris).....	217
42. Pieminekļis Kronvaldu Atim	221
43. Pieminekļis J.Ūdrim.....	225
44. Pieminekļis brāļiem Kaudzītēm	226
45. Viduskaibēnu apmetne.....	229
46. Zemnieku sēta „Vectūli”	234

47.	Zēniņu viduslaiku kapsēta (Vergu kapi)	238
48.	Zēniņu senkapi (Augstīšu kalns).....	242

1. Ķemeru viduslaiku kapsēta.

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 446.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Inešu pag.

Koordinātas: N 320441, E 608865

Kadastra Nr. 42540020073

Piederība: Juridiska persona

Kapsēta atrodas Inešu-Cirstu ceļa ziemeļu malā, ap 300 m uz ziemeļrietumiem no Tīrumķemeru mājām plašas augstienes dienvidu nogāzē.

Paugurs ap 10 m augsts, orientēts ZA-DR virzienā. Kapsētas vietas ziemeļu pusē, paugura virsotnē – koku skupsna, kurā savelti akmeņi no lauka. Pašlaik kapu vietā pļava, tās malās saauguši alkšņi. Kapsētas robežas bez arheoloģiskās izpētes nav nosakāmas.

1932. g. sastādītajā aktā teikts, ka kalniņš saukts par Kapsētas kalnu. Te arot atrasti kauli, par senlietu atradumiem ziņu nav.

J.Polis grāmatā *Vecpiebalgas novada Inešu pagasts* pieļauj iespēju, ka šie bijuši kara laiku kapi, jo atrodas blakus svarīgajam Raunas – Kokneses lielceļam, uz kura notikušas daudzas militāras sadursmes.

Ķemeru viduslaiku kapsētas vieta iekļaujas Nedža ezera krastu ainavā. No kalna paveras plašs skats uz apkārtni. Vēlams to neaizaudzēt ar kokiem vai krūmiem. Tai vairāk ainaviska kā arheoloģiska vērtība.

Aizsardzības zonas piedāvājums:

tā kā kapsētas platība nav zināma, aizsardzības zona visai plaša – ap 1 ha. Zonas robežas visur iet pa pļavām, Z pusē sasniedzot krūmāju. Aizsardzības zonā ietverta arī koku skupsna, kas ir vērtīgs ainavas elements.

(J.Polis 2008., 105. lpp.; VKPAI DC 2596 I, 88852,)

6266-3

Ķemeru viduslaiku kapsētas vieta, sk. no ZA. Foto: I. Virse.

Ķemeru viduslaiku kapsētas aizsardzības zonas D robeža, sk. no Z. Foto: I. Virse.

Ķemeru viduslaiku kapsētas aizsardzības zonas Z robeža, sk. no D. Foto: I. Virse.

Ķemeru viduslaiku kapsētas aizsardzības zonas Z, ZR robeža, sk. no DA. Foto: I. Virse.

Ķemeru viduslaiku kapsēta aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

2. Akmentiņu viduslaiku kapsēta

Vietējas nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 442.

Adrese: Vecpiebalgas novads Inešu pagasts.

Koordinātas: N 323151, E 612688

Kadastra Nr. 42540030036

Piederība: Juridiska persona

Akmentiņu viduslaiku kapsēta atradusies autoceļa Ineši-Liede (V341) ziemeļu pusē uz rietumiem no Tūļu mājkopas iebraucamā ceļa.

Kādreiz tas bijis ap 25x35 m liels uzkalniņš, kas faktiski nopostīts, rokot granti. Vieta rekultivēta. Tagad Akmentiņu viduslaiku kapsētas vietā pļava. Nelielo pacēlumu no rietumos un ziemeļos norobežo mitras krūmiem aizaugušas ielejas, austrumos un dienvidos ceļi.

Granti rokot te esot atrasti cilvēku kauli, par senlietu atradumiem ziņu nav. Netālu atrasts akmens cirvis, tomēr precīza vieta nav zināma.

Kapsētas vieta – neliels lēzens reljefa pacēlums – iekļaujas tradicionālajā ainavā. No paugura paveras skats gan uz Akmentiņu, gan Tūļu mājām.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

tā kā kapsēta ir izpostīta, būtu lietderīgi to izslēgt no aizsargājamo pieminekļu saraksta. Ja tā paliek kā aizsargājams objekts, tad aizsardzības zonas robežas iezīmē uzkalniņa pakāje, piebraucamais ceļš un autoceļš.

J.Poļa grāmatā *Vecpiebalgas novada Inešu pagasts* 102. lpp. aprakstā par Akmentiņu viduslaiku kapsētu, šķiet, aprakstīta kāda cita vieta. Viņš minējis, ka apbedījumu vieta atrodas ceļa dienvidu pusē, ceļa malā redzamas kapsētas žoga akmeņu krāvuma paliekas, bijuši krusti ar ierakstiem. VKPAI DC un LNVM arhīva materiālos šādu ziņu nav. Arī Akmentiņu mājās zināja norādīt uz apbedījumu vietu pie „Tūļu” iebraucamā ceļa.

Akmentiņu viduslaiku kapsēta no R.

Akmentiņu viduslaiku kapsēta 1926. g. (VKPAI DC)

Akmentiņu viduslaiku kapsētas vieta, aizsardzības zonas robežas, sk. no DR. Foto: I. Virse

3. Asins ieleja, nostāstu vieta.

Par Asins ieleju tuvējo māju iedzīvotāji ir dzirdējuši, tomēr nezina parādīt tās atrašanās vietu. Pieņemot, ka tā ir zemākā vieta starp „Akmentiņiem” un bijušo Upītes skolu, tad tā ir biezu egļu mežu aizaugusi slapja ieleja.

Pēc ziņām literatūrā un arhīvu materiālos Asins ieleja atrodas ap 300 m uz dienvidiem no „Spietēnu” mājām. Cita norāde – ieleju šķērso Inešu-Liedes autoceļš. Iespējamās Asins ielejas koordinātes uz ceļa: N 322916, E 612295. Asins ielejā ceļa malā stāvējis akmens ar iekaltiem krustiem – Skanošais akmens. Tas savulaik uzmērots: 60x90x48,5 cm.

Asins ieleja un to šķērsojošais autoceļš veido tipisku meža ainavu. Mežs te kādreiz ticis izcirsts un atjaunots. Arī tagad tuvumā ir izcirtums un grants ieguves vieta.

Saglabājušies nostāsti par Asins ieleju, kas saistīti ar Ziemeļu kara notikumiem. Vecpiebalgā notikušas sīvas krievu un zviedru karaspēku cīņas, bet neviens nav spējis uzvarēt. Tad nolemts, ka cīnīsies katras puses spēcīgākie un veiklākie kareivji. Abi bija tērpti cietās bruņās un viens otru sejā neredzēja. Abi cīnītāji izrādījās vienādos spēkos, atkal uzvara nebija nevienā pusē. Beigās abi nokrita no ievainojumiem un pārguruma. Kad abiem novilka bruņas, atklājās, ka cīnītāji ir brāļi, kas cīnījušies pretējos karapulkos. Brāļu pēdējā vēlēšanās bijusi, lai tos apglabā vienā kapā un uzliek akmeni par brīdinājumu nākošām paaudzēm.

Uz brāļu kapa nolika akmeni, kas ar laiku brāļu nožēlas dēļ mainīja skaņu: kad tam piesita, tas skanēja dzidri un maigi. Vēl 20. gs. daudzi cilvēki atcerējās, ka ceļa malā pie Asins ielejas stāvējis akmens ar iekaltiem krustiem – Skanošais akmens. Vēlāk tas aizvests un iemūrēts tuvējās Upītes skolas sienā, bet tas izvēlies no mūra atkal un atkal. Tad akmens aizvests atpakaļ uz Asins ieleju. Pēc gadiem akmens no ielejas pazudis.

Cits nostāsta variants vēsta, ka ielejā kauja bijusi tik sīva, ka zirgiem asinis bijušas līdz lokiem. Tādēļ arī ielejas nosaukums – Asins ieleja.
(J.Polis, 2008., 102. lpp.; VKPAI DC 4402 I)

Asins ieleja – nostāstu vieta, sk. no DR. Foto: I. Virse.

Asins ieleja – nostāstu vieta, sk. no DR. Foto: I. Virse.

Asins ieleja – nostāstu vieta, sk. no ZA

Asins ieleja – nostāstu vieta, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

4. Antona Austriņa piemiņas muzejs "Kaikaši"

Valsts nozīmes vēstures piemineklis, aizsardzības Nr. 17.

Koordinātas: N 325401, E 609178

Kadastra Nr.42920070282

Piederība: Pašvaldība

Antona Austriņa muzejs „Kaikaši” atrodas Kaikašu mājkopas „Lejas Kaikašos”, 600 m uz rietumiem no Vecpiebalgas kultūras nama. Muzejs iekārtots A.Austriņa dzimtajās mājās. Māja celta nelielas piekalnītes malā, uz dienvidrietumiem no tās – Tauna ezera ieplaka. Mājas senākā daļa būvēta guļbūves tehnikā no pietēstiem baļķiem. Jaunā daļa, kas celta 20. gs. 30. gados – no skaidbetona. Mājai akmens mūra pamati, divslīpju jumts ar nošļaupumiem galos. Izbūvēts bēniņu stāvs. Muzejs mājā izveidots 1990. gadā. 2007. gada apsekojumā atzīmēts, ka mājai daudz bojājumu – plaisas sienas, trupējumi, ķirņu bojājumi, mitruma bojājumi u.d.c.

Pašlaik muzejs ir samērā maz apmeklēts, taču tā vadītāja ir ļoti atsaucīga, interesanta stāstītāja un aizrautīga A.Austriņa piemiņas kopēja. Muzejs iekļāvies apvienībā „Orisāre”. Muzejam trūkst reklāmas (ir norāde Vecpiebalgas centrā), taču tālākajā ceļā norāžu trūkst. Pie muzeja ir autostāvvietā, tas piemērots gan individuālajiem tūristiem, gan grupām.

1785. gada Piebalgas novada kartē atzīmētas mājas „Koikoš”, bet pieļaujams, ka tās veidojušās vai atjaunotas jau pēc 1708. gada. „Kaikašu” māju sienās saglabājušies ierakstīti gadu skaitļi liecina, ka tagadējā apbūve radusies 19.gs. otrajā pusē.

„Kaikaši” bijis sens zemkopju, ratiņdreimaņu, vēveru un lopu kupču ciemats. Dažviet te vēl skaidri samanāmi 19./20. gs. mijai raksturīgie Piebalgas vaibsti. „Lejas Kaikašos” Antons Austriņš pavadīja pirmos sešpadsmit mūža gadus (1884 -1900) un 1905. gada pavasarī un vasarā veseļojās pēc 13. janvāra apšaudē gūtajiem ievainojumiem. No šī laika „Kaikaši” kļuva par vietu, kur dzejnieku gaidīja ciemos. 1932. gadā rakstnieks uz tēva mājām pirmoreiz atveda arī savu meitiņu Mudīti – vēlāko trimdas latviešu literāti, mākslas galeriju un bibliotēku darbinieci. 1991. gadā viņa no Amerikas atgriezā dzimtenē un uzdāvināja „Kaikašiem” savu saules atveidu kolekciju, kura veido saistošu A.Austriņa muzeja pamatekspozīcijas daļu.

Par māju nosaukumu saglabāties nostāsts:

Senos laikos kāds no draudzes dvēseļu ganiem vakaros neesot varējis aizmigt, tādēļ Kaikašu ciematiņa zemniekiem (Kaikašu mājkopā – 6 mājas – piederēja mācītājmuižai) nācies iet uz netālo mācītājmuižu kasīt sava bezmiega mocītā rentes kunga kāju pēdas, t.i. viņi bijuši mācītāja „kājkaši”. No šīs savādās nodarbošanās cēlies ciema nosaukums.

Kaikašu nosaukumam, domājams, ir somiska/lībiska cilme, un to var tulkot kā kopīgu īpašumu (ar izskaņu –aža lībiešu valodā darina piederības vārdus). Šo versiju atgādina arī nostāsts, ka senatnē Kaikašu dzīvojamās rijās mitušie zemnieki ap 1834. gadu pieņēmuši vienādus uzvārdus, jo nākuši no vienas pajumtes, un vēlāk uzcēluši pušelnieku mājas.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

aizsardzības zona var aptvert visu pašvaldībai piederošo gruntsgabalu, bet var arī tikt samazināta uz aptuveni 50x60 m lielu platību. Muzejs ar koku un krūmu stādījumiem ir samērā nošķirts no citām mājām. Kaikašu mājkopā nebūtu vēlama daudzstāvu apbūve, koku izciršana u.c. darbības, kas traucētu uztvert muzeju.

(<http://www.vecpiebalga.lv/muzeji/muz-kaikasi>

<http://www.piebalgasmuzeji.lv/f/galleries/original/1665952.JPG>

<http://www.irlaiks.lv/tourism/articles/article.php?id=6833377>

VKPAI DC 76460

Maruta Cīrule, „Kaikaši” Antona un Mudītes Austriņu piemiņas muzejs, Madonas poligrāfists.)

„Kaikaši”. Antona Austriņa piemiņas muzejs. Foto: I. Virse.

„Kaikaši”. Antona Austriņa piemiņas muzejs. Foto: I. Virse.

„Kaikaši”. Antona Austriņa piemiņas muzejs. Skats uz Tauna ieleju. Foto: I. Virse.

17

5. Baldiešēnu viduslaiku kapsēta

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 443.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Inešu pagasts.

Koordinātas: N 319568, E 610278

N 319494, E 610275

1. Kadastra Nr. 42540020292

Piederība: Pašvaldība

2. Kadastra Nr. 42540020043

Piederība: Fiziska persona

Baldiešēnu viduslaiku kapsēta atrodas 350 m uz dienvidrietumiem no „Vecbaldiešēnu” mājām un 320 m uz austrumiem no Nedža ezera lēzena pakalna austrumu nogāzē. Tā ir ap 170x60 m liela, orientēta Z-D virzienā. Ziemeļu puse apaugusi ar lieliem kokiem un blīvu pamežu, dienvidu daļā iestādītas priedes. Ziemeļu daļa iemērīta kā pašvaldības zeme, bet dienvidu daļa atrodas privātā īpašumā. Iespējams, ka kapsēta turpinājusies arī austrumu virzienā, rietumu pusē samanāmas kādreizējā vaļņa atliekas. Uz dienvidaustrumiem no koku pudura grantaina nelīdzena pļava, kurā aug atsevišķas eglītes – rekultivētās grantsbedres (?). Senāk gar kapsētas ziemeļu malu vedis ceļš, kas tagad aizarts. Kopumā kapsēta lielā mērā nopostīta, rokot granti, teritorijā dažādas bedres.

Kapsēta atklāta 19. gs. beigās, kad uzkalnā ņemta grants baznīcas būvei. Tad atrasti cilvēku kauli un arī kāds ozola zārks. Par citiem atradumiem ziņu nav. Tomēr šķiet, ka kapsēta ir lietota vēl salīdzinoši nesen, jo starp kokiem mētājās kapu krustu pamatnes. Vecbaldiešēnu saimniece zināja par kapsētu, viņa arī norādīja, ka cilvēku kauli atrasti ievērojami tālu uz dienvidiem no aizsardzībā ņemtās teritorijas. Lai to nepostītu, tur iestādīts mežs.

Ņemot vērā plašos postījumus kapsētas teritorijā, kaut cik droši var noteikt tikai tās ziemeļu robežu – vecā ceļa vieta, un dienvidu robežu – līdz purvainajai, tagad alkšņiem aizaugošajai pļavai grāvja ziemeļu krastā.

Kapsētas teritorija – mežs – iekļaujas ainavā.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

visai plaša aizsardzības zona, kuras robeža ziemeļos ir ceļa mala, dienvidos grāvis, rietumos un austrumos - pa pļavu.

(VKPAI DC 26006 I, 88887-2 I; J.Polis 2008, 102.-103. lpp.)
6286-2

Baldiešēnu viduslaiku kapsēta, sk. no ZA. Foto: I. Virse.

Baldiešēnu viduslaiku kapsēta, sk. no Z. Foto: I. Virse.

Baldiešēnu viduslaiku kapsēta, sk. no ZR. Foto: I. Virse.

Baldiešēnu viduslaiku kapsēta, DA mala, jaunaudze, sk. no A. Foto: I. Virse.

Baldiešēnu viduslaiku kapsēta, D gals, jaunaudze, sk. no R. Foto: I. Virse.

Baldiešēnu viduslaiku kapsēta, R mala, sk. no DR. Foto: I. Virse.

Baldiešēnu viduslaiku kapsēta, R mala, krusta pamatne, sk. no R. Foto: I. Virse.

Baldiešēnu viduslaiku kapsēta, R mala, kapsētu norobežojošais valnis, sk. no R. Foto: I. Virse.

Baldiešēnu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zona R robeža, sk. no DR. Foto: I. Virse

Baldiešēnu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zona D robeža, sk. no ZR. Foto: I. Virse

Baldiešēnu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zona A robeža, sk. no D. Foto: I. Virse

Baldiešēnu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zona DA robeža, sk. no R. Foto: I. Virse

Baldiešēnu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

6. Vecpiebalgas baznīcas viduslaiku kapsēta.

Vietējas nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 625.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts.

Koordinātas: N 325250, E 610450

Kadastra Nr. 42920070028001

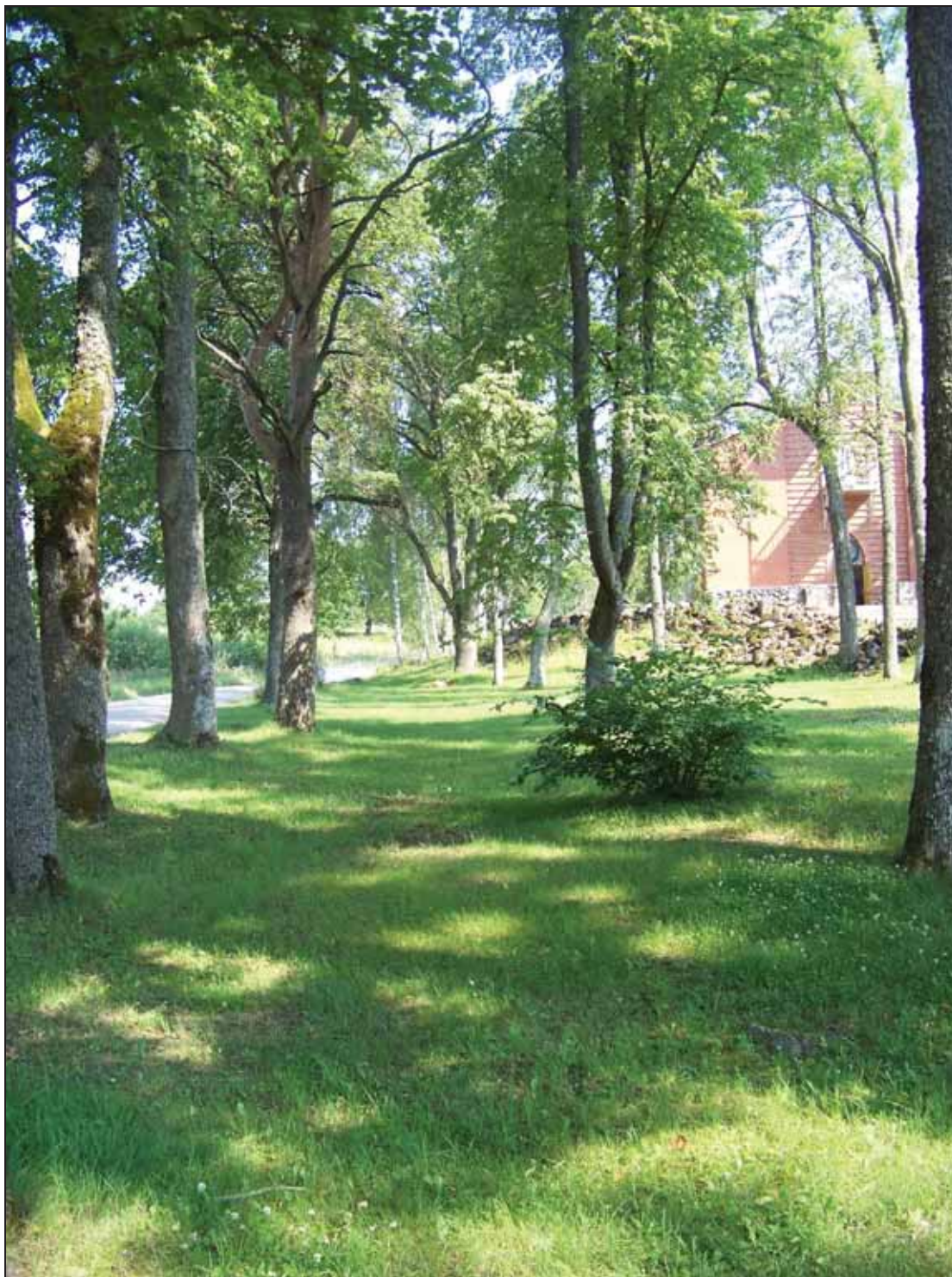
Piederība: Juridiska persona

Baznīcas viduslaiku kapsēta bijusi vecākā kristīgā kapsēta Vecpiebalgā. Tā atrodas uz rietumiem un dienvidrietumiem no baznīcas. Domājams, ka tā lielā mērā izpostīta, ceļot jauno baznīcu, būvējot ceļu u.c. Mūsdienās to no rietumiem ierobežo ceļš un slīkšņa, ziemeļos – autoceļš P30 Bērzkrogs-Vecpiebalga, austrumos – samērā stāva uzkalna nogāze. Kapsētu šķērso uzbērta baznīcas piebraucamais ceļš. Kapsētas teritorijā un ap baznīcu lieli koki.

Kapsēta ar baznīcu veido vienotu ansambli. Tā veiksmīgi iekļaujas apkārtējā ainavā. Postījumi nav konstatēti, kapsētas teritorija tiek kopta.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

Vecpiebalgas baznīcai un viduslaiku kapsētai jāveido vienota aizsardzības zona vismaz 100x100 m ap baznīcu.

Vecpiebalgas baznīcas viduslaiku kapsēta, sk. no DR. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas baznīcas viduslaiku kapsēta, A mala, uzbērtais piebraucamais ceļš, sk. no ZA.
Foto: I. Virse

Vecpiebalgas baznīcas viduslaiku kapsēta, ZR mala, sk. no DA. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas baznīcas viduslaiku kapsēta, DA mala, sk. no D. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas baznīcas viduslaiku kapsēta, Vecpiebalgas baznīca, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

7. Cepļu apmetne I, II

Valsts nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 603.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts, Cepļi

Koordinātas: Cepļu I apmetne N 329109

E 605441

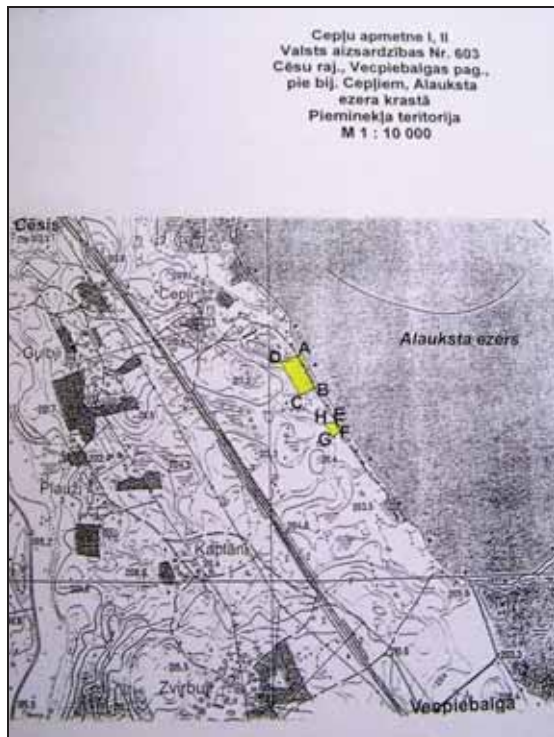
Cepļu II apmetne N 328899

E 605561

Kadastra Nr. 42920030001

Piederība: Juridiska persona

Cepļu I un II apmetnes atrodas Alauksta ezera rietumu krastā starp autoceļu P30 un ezeru, ap 150-450 m uz dienvidaustrumiem no „Vidus Cepļu” mājām. Abām apmetnēm ir noteikta teritorija.

(VKPAI DC materiāli)

Cepļu I apmetne atrodas nelielā ezera krasta pacēlumā ap 100 m uz dienvidaustrumiem no Saiešanas nama. No dienvidaustrumiem un ziemeļrietumiem to norobežo nelielas graviņas un mitras pļavas, no rietumiem – krūmiem apaudzis uzkalns. Apmetnes vieta tikusi ilgstoši apstrādāta, pašreiz te ir pļava. Aptuveni pacēluma vidū liels akmens. Apmetnes teritorijā savulaik konstatēts jaukts kultūrslānis atrastas bezripas keramikas lauskas.

Cepļu II apmetne atrodas līdz 250 m uz dienvidaustrumiem no pirmās, no kuras to atdala divu strautiņu gravas. Apmetne atrodas paugurā ezera krastā, tās platība ap 50x60 m.

Teritorija ilgstoši tikusi apstrādāta, pašreiz te ir pļava. Apmetni no ziemeļrietumiem norobežo strauta graviņa un mitra ieleja. Gar graviņas malu savulaik konstatēta ap 6-7 m plata tumšas zemes josla, tagad te vērojami lieli no lauka novelti akmeņi. Dienvidaustrumos

uzkalna nogāze pāriet mitrā pļavā, rietumos - pļavas. Apmetnes vietā atrasti šķelti, deguši akmeņi, bezripas keramikas lauskas.

Apmetņu datējums neskaidrs, spriežot pēc atrastās keramikas, tās var tikt attiecinātas uz vidējo un vēlo dzelzs laikmetu (I gadu tūkst. otrā puse – II gadu tūkst. sākums).

Apmetņu teritorija sakopta, postījumi nav konstatēti.

Apmetņu vieta iekļaujas Alauksta ezera piekrastes ainavā. Ezera krastā un pie Saiešanas nama lieli ozoli, gar tiem iet gājēju taka. No apmetņu vietām paveras lielisks skats uz ezeru un apkārtni. Nebūtu vēlama apmetņu vietas aizaugšana ar krūmiem vai apbūve. Vieta piemērota dabas tūrismam. Ainavu aizsardzības nolūkā nebūtu pieļaujamas reljefa izmaiņas un būvniecība visā zonā līdz ceļam. Nepieciešama ainavas kopšana, lai pavērtos skats uz ezeru.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

apmetnēm un Saiešanas namam nosakāma vienota aizsardzības zona, kuras garums gar ezera krastu sasniegtu ap 430 m, platums ap 170 m.

(VKPAI DC materiāli 28447 I, 28447 I, 25974 I; LNVM AO1106:1)
6961-3 6343 6961

Ceplu I apmetne, sk. no DA. Foto: I. Virse

Cepļu I apmetne, sk. no ZR. Foto: I. Virse.

Cepļu I apmetne, sk. no ZR. Foto: I. Virse.

Cepļu I apmetne un pļava uz DA no tās, sk. no DA. Foto: I. Virse.

Cepļu I apmetne, tās DA robeža un II apmetne tālumā, sk. no ZR. Foto: I. Virse.

Ceplu II apmetne, A mala, sk. no Z. Foto: I. Virse.

Ceplu II apmetne, sk. no Z. Foto: I. Virse.

Cepļu II apmetne, ZR robeža, sk. no D. Foto: I. Virse.

Cepļu II apmetne, DA robeža un aizsardzības zona, sk. no ZR. Foto: I. Virse.

Cepļu II apmetne, R robeža un aizsardzības zona, sk. no A. Foto: I. Virse.

Skats uz Alauksta ezeru no Cepļu I apmetnes. Foto: I. Virse.

Ozoli Alauksta ezera krastā pie Cepļu apmetnēm. Fot: I. Virse.

Cepļu I un II apmetnes, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

8. Cepļu saiešanas nams.

Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis, aizsardzības Nr. 8935

Adrese: Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts, „Cepļi”

Koordinātes: N 329128, E 605338

Kadastra Nr.42920020013

Piederība: Juridiska persona

Cepļu saiešanas nams atrodas šaurā zemes joslā starp autoceļu Bērzokogs-Vecpiebalga P30 un Alauksta ezeru, ap 200 m no ceļa un 120 m no ezera.

Saiešanas nama apkārtnē ir sakopta, tīšu bojājumu celtni nav. Nepareizu restaurācijas paņēmieni un materiālu dēļ ēkai iebrukusi jumta konstrukcija, kas draud ar neatgriezeniskām sekām ēkai.

Cepļu saiešanas nams Vecpiebalgas novadā celts 1817. gadā. Ēku kā vietējās brāļu draudzes kopējo sarīkojumu namu cēlusi pati draudze. Tā bija vienkārša taisnstūrveida plāna guļbūve ar četrslīpju koka konstrukciju skaidu seguma jumtu. Plānā – viena liela galvenā lūgšanu telpa ar stabu vidū un vairākas blakus telpas. Pirmās Latvijas neatkarības laikā Cepļu saiešanas nams atradies Latvijas Izglītības ministrijas Pieminekļu valdes valsts aizsargājamo pieminekļu sarakstā no 1932. gada 20. decembra.

1968. gadā celtnē piemērota restorāna vajadzībām, 1985. gadā Cepļu saiešanas nams pilnībā nodedzis. 1989. gadā nodegušā Cepļu saiešanas nama vietā no Valkas rajona Launkalnes pagasta atvests un uzstādīts 1827(?) gadā celtais Lieduliešu saiešanas nams, kas faktiski identisks Cepļu saiešanas namam. Mūsdienās celtnē ir tikusi restaurēta, iekonservēta.

Ēka ir nozīmīga arī kultūrvēsturiskā kontekstā. Tas ir rets un vērtīgs tautas celtniecības koka arhitektūras paraugs ar augsta līmeņa amatniecības sasniegumiem (risināti lielas telpas pārseguma jautājumi u.c. būvdetaļas) un tradicionālo tā laika lauku ainavai raksturīgo vizuālo tēlu. Ēka ir saglabājusi autentisko būvapjomu, fasāžu apdari, būvdetaļas un arhitektonisko kompozīciju. 2013. gadā saiešanas nams iekļauts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā.

Saiešanas nams atrodas ainaviski gleznainā vietā Alauksta ezera krastā un tā ir svarīgs Vecpiebalgas centra kultūrainavas elements.

Patlaban Cepļu saiešanas nams, kā arī 10.7 hektāri zemes ezera krastā pieder Vecpiebalgas evaņģēliski luteriskajai draudzei, daļa zemes ir iznomāta. Cepļu saiešanas nama tiešā tuvumā ir plānots veidot atpūtas kompleksu, jau veikti nozīmīgi zemes darbi, kas būtiski mainījuši Alauksta krasta ainavu.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

Cepļu saiešanas nams atrodas baznīcai piederošā gruntsgabala ziemeļu galā. Šajā gruntsgabalā arī divi arheoloģijas pieminekļi – Cepļu I un II apmetnes. Iespējams visiem pieminekļiem noteikt kopēju aizsardzības zonu, bet iespējams arī tika saiešanas namam. Tāda gadījumā tā varētu būt ap 200x150 m liels laukums ap saiešanas namu gruntsgabala ziemeļu galā. Nepieciešams ievērot kadastru robežas un ainaviskos aspektus.

(www.mantojums.lv/rict/text/docs/Ceplu_saieta_nams.doc)

Cepļu saiešanas nama uzturēšana un nākotnes perspektīva ir spraigu diskusiju objekts: **Pelēkam guļbūves namelīm Alauksta ezera krastā ziemā iebrucis jumts, atgādinot vecpiebaldzēniem, ka šis ir viens no pēdējiem hernhūtiešu kustības ziedu laiku lieciniekiem Latvijā.**

Kādam šī ticības liecība jāglābj. Tas jāizdara līdz ziemai, taču trūkst padoma – kā. Pārāk daudz ir to, kuriem jāvienojas par kopīgu rīcību: Vecpiebalgas luterāņu draudze, pašvaldība, zemes nomnieks, kultūras pieminekļu sargi un vēl Vecpiebalgas ainavu un kultūrvides aizsardzības biedrība. Cepļu saiešanas nams ir svarīgs visiem, taču skaidrības par tā nākotni, pielietojumu un uzturēšanu trūkst vēl kopš 1989. gada, kad tas pārvests uz Vecpiebalgu no Launkalnes pagasta.

Īstais – autentiskais – Cepļu saiešanas nams 1985. gadā nodega – pēckara gados dievu tajā nelūdza, bet dzēra šņabi. Līdz ar padomju varas sabrukumu, pamostoties kultūrvēsturiskajai atmiņai, piebaldzēni pārvēda uz Cepļiem 1870. gadā celto Lieduliešu saiešanas namu. Gandrīz tādu pašu, kāds bija vecais. Un tagad tas kļuvis par vienu no diviem pēdējiem hernhūtiešu laika tautas būvniecības pieminekļiem. Ar apkalumiem, rotātiem siju galiem un neiztrūkstošo sauļoto stabu (koka kolonnu ar bumbu) centrālās telpas vidū. Otrs izdzīvojušais – Mežuļu saiešanas nams – atrodas Brīvdabas muzejā.

Ieskats vēsturē

Galvenais krājuma glabātājs Mārtiņš Kuplais stāsta, ka hernhūtiešiem dažādos laika periodos Vidzemē bija apmēram 150 saiešanas namu un, izņemot pašu pirmo, tie visi bija latviešu zemnieku celti. Kā tas noticis, žurnālā Latvijas Arhitektūra aprakstījis arhitektūras doktors Jānis Lejnietis:

«Vidzemē ap 1740. gadu notika savādas lietas. Muižu krogī kļuva tukšāki, bet ļaudis satīcīgāki un laipnāki. Daudzviet zemnieki kopīgiem spēkiem cēla saiešanas jeb saietu namus, lai svētdienās pulcētos uz dievvārdiem, kurus vadīja nevis mācītāji, bet sacītāji jeb tētiņi no pašu vidus. 1729. gadā Rīgā ieradās pirmie hernhūtiešu misionāri, kas savu darbību izvērsa vācu sabiedrībā, bet, pateicoties Rīgas latviešu uzņēmējam Šteinhaueram, jaunā ticība izplatījās arī nevācu vidū.»

Uz tradicionālās baznīcas kundziskā un skarbā fona humānisms, kristīgā mīlestība, sirsnīgums un idejas par vienlīdzību ātri vien rada atsaucību latviešu zemnieku prātos, un saietu nami auga kā sēnes pēc lietus. Lauku amatnieki nemeklēja paraugus vāciešu būvēto muižu un baznīcu formās, viņi smēlās iedvesmu tradicionālajā latviešu būvmākslā.

«Saiešanas namos izpaužas latviešu tautas celtniecības augstākā gara pakāpe,» skaidro vēstures doktors Mārtiņš Kuplais, un tieši tādēļ tik bēdīgi, ka postā iet pēdējais Latvijas ainavā esošais eksemplārs. «Cita tāda objekta vairs nav un nebūs!» Brīvdabas muzejs te pasākt neko nevar, jo ar vienu saiešanas namu ekspozīcijā ir pilnīgi pietiekami, turklāt muzeja misija nav vecu ēku glābšana no bojāejas. Tātad tas jādara pašiem piebaldzēniem. Nule Latvijas Arhitektu savienībā notikusī ieinteresēto pušu sanāksme liecina, ka viņiem šī būve ir svarīga. Taču apstākļi, kādos jāvienojas par kopīgu rīcību, ir sarežģīti.

Aprūpētāju daudz un neviena

Cepļu saiešanas nams pieder Vecpiebalgas luterāņu draudzei, taču ar apsaimniekošanu nesokas. Mācītājs Intars Jonītis skaidro, ka draudzei nav ne tādas naudas, nedz arī administratīvās kapacitātes projektu rakstīšanai. Baznīca skatās pašvaldības virzienā – varētu iemainīt īpašumu tai, taču arī pašvaldība nevēlas ieguldīt savu naudu objektā, kam nav saprotama pielietojuma. Acīmredzot pašvaldības skepsi vairo arī fakts, ka zemi ap saiešanas namu baznīca ir iznomājusi īpašniekam, kurš ezera krastā vēlas veidot tūrisma un atpūtas

vieta. Būtu loģiski, ja Cepļu saiešanas nams iekļautos šajā kompleksā – cilvēkiem beidzot būtu iemesls un iespēja ieraudzīt nama glabātās vērtības.

Taču tas, šķiet, nav risinājums, ko vēlas redzēt Vecpiebalgas ainavu un kultūrvides aizsardzības biedrība ar arhitekti Ausmu Skujiņu tās vadībā. Tāpat kā atmodas gados, viņa uztur dzīvu ideju par saiešanas nama atjaunošanu. Toreiz tā funkcija formulēta aptuveni šādi: namam jākalpo par kultūrvietu, veicinot vides un garīgo sakoptību, atgādinot hernhūtisma lomu latviešu tautas garīgajā vēsturē.

Noteikta pagaidu aizsardzība

Pārspīlēti konservatīva pieeja ieceres īstenošanā gan būtu grūti savietojama ar tūrisma biznesu. «Bet, ja nebūs tās infrastruktūras, neviens tos muzejus neapmeklēs,» spriež Vecpiebalgas baznīcas torņa atjaunošanas fonda vadītājs Indriķis Putniņš. Viņa skatījumā, argumenti par kultūras pieminekļu aizsardzību pārāk bieži tiek izmantoti, lai liktu sprunguļus uzņēmējdarbības attīstībā.

Pašlaik Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija Cepļu saiešanas namam noteikusi jaunatklāta kultūras pieminekļa statusu. Tas nozīmē pagaidu aizsardzību uz sešiem mēnešiem, un pēc tam inspekcija lems iekļaut vai neiekļaut šo ēku pastāvīgajā sarakstā un attiecīgi valsts aizsardzībā. Galvenā inspektore Ilze Ozola rezumē, ka šobrīd trūkst skaidrības, kurš uzņemsies praktisku atbildību par namu. Gadījumā, ja arī nākamo ziemu tam nāksies vadīt ar iebrukumu juntu, iespējams, sarakstā vairs nemaz nebūs ko iekļaut. Autentiskais latviešu celtniecības piemineklis būs gājis bojā, daudz aprunāts, bet par maz aprūpēts.

<http://nra.lv/latvija/100393-piebaldzeniem-jaglabi-pedeja-lieciba.htm>

Ceplu saiešanas nams, sk. no DA. Foto: I. Virse

Ceplu saiešanas nams, sk. no A. Foto: I. Virse

Ceplu saiešanas nams, sk. no A. Foto: I. Virse

Ceplu saiešanas nams, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

9. Gaigalu apmetne I un II

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 462.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Inešu pagasts.

Koordinātas: Gaigalu I apmetne N 321333, E 607998,

Gaigalu II apmetne N 321018, E 608211

Kadastra Nr. 42540010080

Piederība: Fiziska persona

Gaigalu I un II apmetnes atrodas Ineša ezera dienvidrietumu krastā, joslā starp ezeru un Inešu – Kaives ceļu (V308) uz ziemeļrietumiem no ceļa, kas ved uz „Dauguņiem”. Apmetnes lokalizētas nelielās pussalās. Fiksētais kultūrslānis līdz 30cm biezs, neizteiksmīgs, atrastas dažas bezripas lauskas. Pašlaik abu apmetņu vietās pļavas, kultūrslāni nav iespējams novērtēt. Gar krastu vietām aug krūmi, vietām sastādīti koki.

Gaigalu I apmetne lokalizēta krasta palienē, ko no ceļa atdala lēzens paugurs. Apmetnes dienvidaustrumu pusē zema, krūmiem aizaugusi ieplaka, kas to atdala no nākošās pussalas. Ziemeļu pusē lēzena pļava. Kultūrslānis savulaik konstatēts nelielā piekalnītē līdz 50 m no ezera krasta līnijas.

Gaigalu II apmetne atrodas ap 380 m uz dienvidaustrumiem no pirmās apmetnes. Tā lokalizēta nelielas pussalas austrumu galā, kultūrslānis ticis fiksēts ap 5 m platā joslā gar pašu krastu. Pašlaik apmetnes teritorijā izveidota laivu piestātne un peldvieta, postot kultūrslāni.

Abas apmetnes atrodas izteikti ainaviskā Ineša ezera krastā, kas atzīmēts arī kā skatu vieta. No abām paveras lielisks skats uz ezeru. Nav pieļaujama šo teritoriju aizaugšana ar krūmiem

Aizsardzības zonas priekšlikums:

iespējamā aizsardzības zona ir 130-200 m plata un ap 800 m gara josla starp ceļu un ezeru.

(VKPAI DC 88866 I, 5452 I, 25991 I, p1616 I, 5418 I)

6270-2

Gaigalu I apmetne, sk. no R. Foto: I. Virse.

Gaigalu I un II apmetnes aizsardzības zonas Z robeža, sk. no D. Foto: I. Virse.

Gaigalu I un II apmetnes aizsardzības zonas R robeža, sk. no A. Foto: I. Virse.

Gaigalu I un II apmetnes aizsardzības zonas R robeža, sk. no A. Foto: I. Virse.

Gaigalu I apmetne, purvainā ieplaka pussalas D malā, sk. no ZR. Foto: I. Virse.

Gaigalu I apmetne, skats uz Ineša ezeru, sk. no R. Foto: I. Virse.

Gaigalu I apmetne, purvainā ieplaka pussalas D malā, skats uz Gaigalu II apmetni, sk. no ZR.
Foto: I. Virse.

Gaigalu II apmetne, aizsardzības zonas R robeža, sk. no A. Foto: I. Virse.

Gaigalu II apmetne, sk. no DA. Foto: I. Virse.

Gaigalu II apmetne, aizsardzības zonas DA robeža, sk. no ZR. Foto: I. Virse.

Gaigalu II apmetne, koki ezera krastā, sk. no D. Foto: I. Virse.

Gaigalu II apmetne, kultūrslāņa bojājumi apmetnes teritorijā, sk. no ZA. Foto: I. Virse.

Gaigalu II apmetne, kultūrslāņa bojājumi apmetnes teritorijā, sk. no ZA. Foto: I. Virse.

Gaigalu I un II apmetnes, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

10. Vecpiebalgas pilskalns (Griškas kalns/Grišku kalns)

Valsts nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 623.

Adrese: Vecpiebalgas pagasts, Vecpiebalga (centrā)

Koordinātas: N 325448, E 610746

Kadastra Nr. 42920070280

Platība: 1.1 ha

Piederība: Pašvaldība

Vecpiebalgas pilskalns, saukts arī par Piebalgas, Balgas un Veļķu pilskalnu, izveidots savrupajā Griškas (Grišku) kalnā. Tas atrodas Vecpiebalgas centrā nepilnus 300 m uz ziemeļaustrumiem no luterāņu Vecpiebalgas baznīcas, Vecpiebalgas-Madonas ceļa (P30) ziemeļu malā. Tas ir apkārtnes augstākais kalns.

Pilskalns ir 10-12 m augsts, ieapaļas formas, nogāzes stāvas, mākslīgi nostāvinātas. Plakums līdzens, ovāls, 50x60 m, orientēts Z-D virzienā. Rietumu pusē ap 9 m (?) zemāk 30 m plata terase – priekšpils. Pilskalnam nav vaļņa. Nogāzes nobrukumos redzams, ka plakumā kultūrslāņa biezums sasniedz 1 m, savukārt priekšpils daļā izteikts kultūrslānis nav konstatēts. Iespējamā uzejas vieta – gar pilskalna rietumu nogāzi, pāri priekšpilij, tad tās ziemeļaustrumu galā uz plakumu. Pilskalnam austrumu pusē strauts – Balgas upīte, ziemeļos – purvaina, krūmiem aizaugusi grava, rietumu pusē – slapjas ieplakas, dīķīši, kas varētu būt atliekas no aizsarggrāvja. Pilskalna dienvidu pakājē izveidota saimniecība, te arī vairākas pussabrukušas vai nepabeigtas būves, kas negatīvi ietekmē skatu uz pilskalnu. Pilskalna plakuma dienvidu daļā un gar plakuma malām lieli koki, nogāzes daļēji apaugušas krūmiem. Priekšpils teritorija pamazām aizaug ar krūmiem.

Pilskalnā nav veikti arheoloģiskie izrakumi, tomēr intensīvais kultūrslānis liecina par ilgstošu apdzīvotību. Tas bijis ievērojams latgaļu centrs (izteikts viedoklis, ka tā varētu būt bijusi latgaļu valdnieka Balgas pils), kas gājis bojā 13. gs. Pilskalns atrodas seno ceļu, kas veduši no Rīgas uz Pleskavu un no Kokneses uz Vecpiebalgas ceļu krustojumā. Nosaukumu kalns ieguvis no tā pakājē esošo māju nosaukuma. Kādreiz D pusē ceļa malā bijis arī Griškas krogs, no kura daļēji saglabājušies pamati. Pašlaik pilskalns tiek sakopts, izveidotas (kaut arī daļēji sabrukušas) kāpnes R nogāzē. DR pakājē aka – Griškavots.

Pilskalnam noteikta teritorija (sk. attēlu). Aizsardzības zona – likumā noteiktie 100 m plata josla ap pilskalna teritoriju. Šajā teritorijā 130 m uz ziemeļrietumiem no pilskalna plakuma centra uzbūvēts telekomunikāciju masts. Tas tieši neietekmē arheoloģijas pieminekli, tomēr traucē tā vizuālajai uztverei. Neapšaubāmi degradējoši ir neizkoptās nogāzes, priekšpils daļa, arī nekārtīgie īpašumi pilskalna pakājē. Ja paredzēts pilskalnu eksponēt kā kultūras pieminekli, tad nepieciešami turpmāki kopšanas darbi, tā tuvumā nepieciešama informācija par objektu. Ņemot vērā, ka jau senatnē notikuši vairāki pilskalna nogāžu nobrukumi, kā arī lai saudzētu kultūrslāni, nepieciešams izveidot drošu, pilskalnam saudzīgu uzeju.

Vecpiebalgas pilskalns ir būtiska Vecpiebalgas ainavas daļa, tomēr no ceļa tas nav labi saskatāms. Labāk tas redzams no austrumu puses (no Jaunpiebalgas ceļa) un no dienvidiem. Arī no paša pilskalna pavērtos plašs skats, ja būtu izveidotas skatu asis.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

noteikt aizsardzības zonu likumā paredzētajā apjomā – 100 m ap teritoriju.

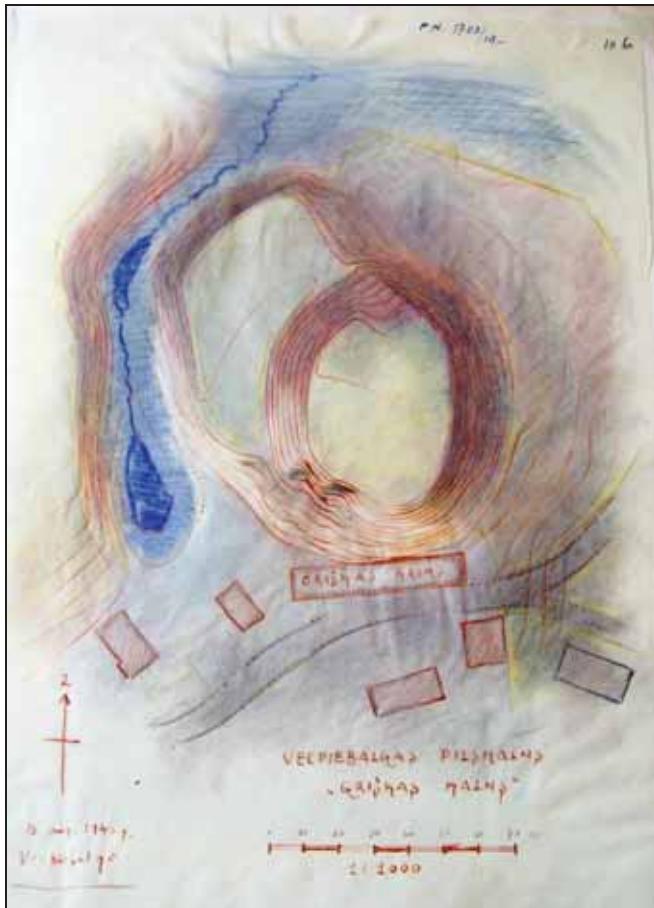
Par Grišku pilskalnu saglabājušies vairāki nostāsti.

Vecpiebalgas centrā starp augstiem kalniem, strautiem un ezeriem – Alauksu, Inesi, Taunu – pie Vecpiebalgas baznīcas atrodas vēsturiskās seno bruņinieku pils drupas. Apmēram ¼ kilometru no pilsdrupām atrodas Grišku kalns. Teika stāsta, Grišku kalnu krievu karaspēks sanesis ar cepurēm. Kalns bijis vajadzīgs, lai varētu sašaut pili, ko varējuši izdarīt vienīgi no šīs vietas, jo pils bijusi apburta. Zem kalna tikusi apbērtā rija, kurā sadzīti ienaidnieka gūstekņi. No Grišku kalna arī izdevies pili sašaut. Pils iemītnieki bēguši pār upi, kura toreiz bijusi ļoti plata, un apslīkuši. Dārglietas bijušas sanestas pils dziļos gaņģos. Ieeja gaņģos noburta. Kurš mēģinājis iekļūt, tūlīt galva riņķī. Vēl šo baltu dienu pils dziļos gaņģos glabājosies lieli zelta krājumi. Un ne viens vien meklējis bagātības pils gaņģos, bet katrs dabūjis tik krietnu mācību, ka otrreiz vairs nav mēģinājis bagātības no pils izņemt (pierakstīta ap 1920. g.)

(<http://www.irlaiks.lv/tourism/articles/article.php?id=6833377>
<http://www.latvia.travel/lv/apskates-vieta/grisku-kalns#sthash.JcmlyCDs.dpuf>
<http://www.vecpiebalga.lv/turisms/pilskalni-kalni>
<http://www.draugiem.lv/griskas/#/griskas/news/?p=7444711>)

Vecpiebalgas pilskalns teritorija. (VKPAI DC 42105)

A. Gusara zīmētais Vecpiebalgas pilskalns plāns (VKPAI DC 88726-2 I).

Vecpiebalgas pilskalns, sk. no D

Vecpiebalgas pilskaļns, kādreizējā krogus vieta, sk. no ZR. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas pilskaļns 1979. g. oktobrī, sk. no A. Foto: D.Puķīte (VKPAI DC p1636 I)

Vecpiebalgas pilskalns, plakums un priekšpils, sk. no ZR. (VKPAI DC 88726-2 I)

Vecpiebalgas pilskalns, sk. no DR. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas pilskalns, Viesturu un Kalna Viesturu saimniecības, sk. no R. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas pilskalns, sk. no R. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas pilskalns, plakums, sk. no ZR. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas pilskalns, plakums, sk. no R. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas pilskalns, plakuma Z gals, sk. no R. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas pilskalns, plakuma Z gals, noejas vieta uz priekšpili ZA stūrī, sk. no D. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas pilskalns, plakuma Z gals priekšpils Z galā, sk. no D no plakuma. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas pilskalns, priekšpils, sk. no DR. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas pilskaļns, uzeja priekšpils DR stūrī, sk. no DR. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas pilskalns, kāpnes pilskalna R nogāzē, sk. no R. Foto: I. Virse.

Skats no Vecpiebalgas pilskalna uz A. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas pilskalns, telekomunikāciju masts uz Z no tā, sk. no ZR no Jaunās kapsētas.
Foto: I. Virse.

11. Jāņkalna senkapi (Zviedru kapi)

Valsts nozīmes aizsargājamais arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 447.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Inešu pagasts

Kadastra Nr.: 42540020150

Piederība: Fiziska persona

Koordinātas: N 323540, E 608566

Senkapi atrodas Ineša ezera ziemeļu krastā, Kūrēnu (Zviedru) pussalas dienvidu galā iepretī „Jāņkalnu” mājām (tādēļ pareizāk būtu tos saukt par Jāņkalnu senkapiem).

Pussala ir ap 250 m gara un ap 50 m plata ZZR-DDA virzienā orientēta zemes strēmele. Tās ziemeļu gals zemāks, krasti purvaini, lēzens, vienmērīgs kāpums dienvidu virzienā. Pussala sasniedzama pa iebrauktu meža ceļu, kas noved klajumā, kur izveidojusies pludmale un atpūtas vieta. Otrā līdzīga atpūtas vieta izveidojusies apmēram pussalas vidū. Tā kā tās nav labiekārtotas, senkapu apkārtnē tiek piegružota. Pati pussala apaugusi ar lieliem kokiem un krūmiem. Uz senkapiem ved iebraukts, izdangāts ceļš, kura galā klajums. Pašā tās dienvidu galā neliels pacēlums.

Senkapu vieta aptuveni 25 x 30 m un līdz 2,5 m augsts paugurs. Tā ziemeļu mala lēzena, bet pret ezeru nogāzes stāvākas, īpaši rietumu pusē. Uzkalniņš apaudzis ar zāli un avenājiem, klajums nepļauts. Zālē manāmi vairāki akmeņi. Senkapu vietā nav manāmi jauni postījumi, bet iebrauktās mašīnu sliedes liecina, ka potenciāli tas varētu tikt bojāts.

1929. gada ziņojumā par Zviedru kapiem norādīts, ka pussala senāk tikusi arta. Tās dienvidu galā zem velēnas bijis akmeņu klājums, atrasti kauli. Arī 1933. gada ziņojumā minēts, ka zem akmeņu klājuma atrasti kauli.

Saglabājušies arī nostāsti, kas skaidro senvietas nosaukumu.

Krievu karavīri Ziemeļu kara laikā iedzinuši zviedru karaspēka daļu šaurajā pussalā un bez žēlastības apkāvuši. Daļa zviedru glābušies ezerā, bet noslīkuši. Tāpēc ezerā varot atrast kaulus un ieročus. Šādu nostāstu pieminējis arī Matīss Kaudzītis, norādot, ka apbedījumi var būt saistāmi ar kara darbību. Mācītāja Šiliņa (Silings) laikā 18.gs. sākumā (pussala piederēja mācītājmuižas zemei) pussala tikusi arta. Ieplakā tās vidusdaļā atrasti cilvēku kauli, tādēļ aršana pārtraukta. Vēlāk zeme atkal arta, bet jau 1928. gadā par kaulu atradumiem neviens neko nav zinājis. 1933. gadā senkapu vieta vairs nav tikusi apstrādāta.

Tā kā piemineklis nav pētīts, tā datējums ir neskaidrs. Domājams, Jāņkalna senkapi attiecināmi uz laiku ap Kristus dzimšanu. Iespējams arī Jāņa Apala un Zigrīdas Apalas skaidrojums: te (vai tiešā tuvumā) varētu būt bijis 13.-14.gs kapulauks, bet akmeņu krāvuma vietā kapela.

Pussala un senkapi ir būtiska Ineša piekrastes ainavas daļa. Tādēļ nebūtu pieļaujama tās pārveide, izcērtot mežu, iebraucot ceļus. Tajā pašā laikā vēlama atpūtas vietu labiekārtošana, taku izveide, pļaušana.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

kaut gan pieminekļa teritorija nav noteikta, tā aizsardzības zonai būtu jābūt ne mazākai, kā 100-150 m attālumā no uzkalniņa (aptuveni līdz pussalas vidum).

(VKPAI arhīvs, Nr. 25961 I
6263-7

Matīss Kaudzītis. Vecpiebalga. R. – 1924., 32. lpp.
Jānis Polis. 2008. 104.-105.lpp.)

Kapu uzkalniņš, sk. no D, DA. Foto: I. Virse

Kapu uzkalniņš, sk. no DA.

Iebrauktais ceļš uz senkapu vietu, sk. no D. Foto I. Virse.

Izbrauktais ceļš uz senkapu vietu, sk. no Z. Foto I. Virse.

Iespējamā senkapu aizsardzības zonas robeža pussalas vidusdaļā, sk. uz R. Foto I. Virse

Iespējamā senkapu aizsardzības zonas robeža pussalas vidusdaļā, sk. uz A. Foto I. Virse

Jāņkalna senkapi, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

12. Jauncelmu viduslaiku kapsēta

Vietējas nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 448.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Inešu pag., Jauncelmi

Koordinātas: N 322622, E 605973

Kadastra Nr. 42540010140

Piederība: Pašvaldība

Jauncelmu viduslaiku kapsēta atrodas Inešu –Kaives un Vecpiebalgas-Leimaņu dzirnavu ceļu krustojumā tā ziemeļu pusē, 300 m uz dienvidrietumiem no Jauncelmu mājām, apkārtnē augstākajā kalnā.

Tas ir iegarens ZZR-DDA virzienā orientēts ap 10 m augsts paugurs augstienes dienvidu daļā. Senāk to saukuši par Kapu kalnu. Atradumi – kauli – uzieti uz dienvidaustrumiem no virsotnes lēzenākajā nogāzē. Visa kalna virsotne ap 50x80 m liela. Saglabājušās atmiņas, ka Kapu kalnā kādreiz bijusi birzs un bijušas redzamas kapu kopiņas, te arī akmeņi ar iekaltiem krustiņiem. 1932. gada ziņojumā nekas tāds vairs nav pieminēts. Kalns ilgstoši arts, II Pasaules kara laikā te bijusi ierīkota zenīrtartilērijas baterija un zeme stipri izraknāta. Pašlaik kalnā ganības. Kalna rietumu pakājē kolhozu laikos izrakts dīķis. Kapu kalnu rietumos un ziemeļos norobežo ielejas un mitrākas pļavas, krūmāji, austrumos un dienvidos – ceļi. Kalna rietumu un ziemeļu pakāje jau ietilpst citā īpašumā.

Bez izpētes kapsētas precīzāku platību un lokalizāciju nav iespējams noteikt.

Kapu kalns ir izcili ainaviska vieta, no tā paveras plašs skats uz apkārtni. Nebūtu pieļaujama tā aizaugšana vai reljefa izmaiņas. Pati viduslaiku kapsēta nekādi dabā neizdalās.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

apvienot Jauncelmu viduslaiku kapsētas un Jauncelmu dzīvojamās mājas (6295) aizsardzības zonas pašreizējā kadastra robežās.

(VKPAI DC 26024 I, 88861 I, 86617-2 I, LNVMAO, J.Polis 2008., 104.lpp.)
6306-3

Baznīcas kalniņš, Jauntožiņu nostāstu vieta.

Ap 200 m uz dienvidrietumiem no Inešu –Kaives un Vecpiebalgas-Leimaņu dzirnavu ceļu krustojuma starp Celmu un Tožiņu mājkopām lēzens paugurs, ko kādreiz saukuši par Baznīcas kalniņu. To no visām pusēm ietver purvainas ielejas, meliorācijas grāvji. Vieta ap 100x100 m liela. Tagad vietējo māju iedzīvotāji gan ir dzirdējuši par tādu, tomēr nezin parādīt vietu. Par to saglabāties nostāsts, ka te zviedru laikos domāts celt pirmo Vecpiebalgas luterāņu baznīcu. Ļaudis to nav gribējuši – kas pa dienu uzcelts, tas pa nakti nojaukts. Tā baznīca nav uzcelta, bet akmeņi palikuši. Vēl 20.gs. sešdesmitajos gados vieta bijusi uzkrītoši akmeņaina. 1963. g. un 1984.g. šajā vietā notikusi meliorācija.

Jauncelmu viduslaiku kapsēta, sk. no DA. Foto: I. Virse.

Jauncelmu viduslaiku kapsēta, iespējamā atradumu vieta, sk. no DA. Foto: I. Virse.

Jauncelmu viduslaiku kapsēta, dīķis R pakājē, sk. no R. Foto: I. Virse.

Jauncelmu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas D robeža, sk. no DA. Foto: I. Virse.

Jauncelmu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas A robeža, sk. no DR. Foto: I. Virse.

Jauncelmu viduslaiku kapsēta, Kapu kalna R pakāje, sk. no A. Foto: I. Virse.

Jauncelmu viduslaiku kapsēta, skats uz Baznīcas kalna vietu (?), sk. no ZR. Foto: I. Virse.

Jauncelmu viduslaiku kapsēta, skats no Kapu kalna uz Jauncelmu māju, sk. no R. Foto: I. Virse.

Jauncelmu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

13. „Jauncelmu” dzīvojama māja

Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis, aizsardzības Nr. 6295

Adrese: Vecpiebalgas novads, Inešu pagasts, Jauncelmi

Koordinātas: N 322712, E 606266

Kadastra Nr. 42540010140

Piederība: Pašvaldība

„Jauncelmu” dzīvojama māja atrodas Celmu mājkopas dienvidos pie ceļa Ineši –Leimaņu dzirnavas.

Ēka ir 19. gs. arhitektūras piemineklis.

Ēka novietota pagalma tālākajā stūrī, orientēta Z-D virziena ar galu pret ceļu, celta guļbūves tehnikā no pietēstiem balķiem, celtnē, apšūta ar dēļiem, pamati – akmeņu. Jumts – četrslīpju. Mājas ieejas durvis rietumu pusē, no tām pa labi – sešrūšu logs. Ēkas dienvidu galā lielāks logs ar 9 rūtīm, otrā galā – neliels lodziņš. Abos galos arī nelieli bezrūšu lodziņi, aiztaisīti ar dēli.

Ēka pašlaik iekonservēta, nav uzlikts jumts.

Dzīvojamā ēka ir daļa no sētas kompleksa, no kā saglabājusies kūts – uz dienvidrietumiem no mājas un pagrabs – uz ziemeļiem no mājas. Aiz kūts – dīķis. Kūts visai nožēlojamā stāvoklī, tai uzlikts papes jumts, kas nepasargā būvi no nokrišņiem.

Jauncelmu dzīvojamā māja ir vērtīgs sava laika arhitektūras piemineklis, kas veido daļu zemnieka sētas un daļu no mājkopas. Iekļaujas apkārtējā ainavā. Nepieciešama restaurācija un vides sakopšana.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

ēka atrodas uz pašvaldības zemes, aizsardzības zona var tikt noteikta visā zemes gabala platībā, bet iespējams to arī samazināt ap 100x120 m lielā laukumā.

Jauncelmu dzīvojamā māja, sk.no ZR. Foto: I. Virse

Jauncelmu dzīvojamā māja, D gals ,sk.no D. Foto: I. Virse

Jauncelmu dzīvojamā māja, Z gals, sk.no Z. Foto: I. Virse

Jauncelmu dzīvojamā māja, R fasāde, spāru gali, sk.no Z. Foto: I. Virse

Jauncelmu sētas kūts, sk.no Z. Foto: I. Virse

Jauncelmu sētas kūts, sk. no A. Foto: I. Virse

Jauncelmu sētas pagrabs, sk.no R. Foto: I. Virse

Jauncelmu sēta, sk.no Z. Foto: I. Virse

„Jauncelmu” dzīvojamā māja, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

14. Jaunmietiņu viduslaiku kapsēta (Kauliņu kalns)

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 605.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts, Jaunmietiņi

Koordinātas: N 325151, E 611866

Kadastra Nr. 42920070012

Piederība: Fiziska persona

Jaunmietiņu viduslaiku kapsēta atrodas autoceļa P 30 Vecpiebalga-Madona ziemeļu pusē ap 140 m uz dienvidrietumiem no „Jaunmietiņu” mājām.

Tas ir lēzens, apaļš paugurs, ap 60 m diametrā, kura dienvidu puse nedaudz lēzenāka, te arī it kā atrasti kauli. Kapu kalniņu ierobežo dīķis un zemāka vieta ziemeļos un austrumos, austrumos stāvs kritums, rietumu pusē nolaidena pļava līdz slīkšņainai ieplakai, dienvidu puse nolaidena līdz senākajai ceļa vietai. Jaunā ceļa trase atvirzīta no vecās uz dienvidiem.

Kapsētas vieta ļoti ainaviska, rietumu virzienā paveras skats uz Griškas kalnu.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

nosakot aizsardzības zonu Jaunmietiņu viduslaiku kapsētai, jāņem vērā ainaviskais aspekts, tādēļ tā austrumos varētu iet pa māju piebraucamo ceļu, ziemeļos – pa pļavu un dīķi, rietumos – pa pļavas ceļu pakalna pakājē, dienvidos – pa veco ceļa vietu.

Jaunmietiņu viduslaiku kapsēta, sk. no DA. Foto: I. Virse.

Jaunmietiņu viduslaiku kapsēta, sk. no A. Foto: I. Virse.

Jaunmietiņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas ZA robeža, sk. no D. Foto: I. Virse

Jaunmietiņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas DA robeža, sk. no ZR. Foto: I. Virse.

Jaunmietiņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas D robeža, sk. no Z. Foto: I. Virse.

Jaunmietiņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas DA robeža, sk. no Z. Foto: I. Virse.

Jaunmietiņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas R robeža, sk. no A. Foto: I. Virse.

Jaunmietiņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

15. „Kalna Kaibēni”. Rakstnieku R. un M.Kaudzīšu dzīves un darba vieta.

Valsts nozīmes vēstures piemineklis, aizsardzības Nr. 18.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Inešu pagasts, „Kalna Kaibēni”.

Koordinātas: N 321823, E 604543

Kadastra Nr. 42920080008

Platība: 10.9 ha

Piederība: Pašvaldība

„Kalna Kaibēni” atrodas Kaibēnu kalna virsotnē – plakankalnē. Tā ir apkārtnes augstākā vieta, no kuras paveras plašs skats uz visām pusēm.

Kalna Kaibēnu dzīvojamā māja, bijusī skola celta 19. gs. sākumā. Tā celta guļbūves tehnikā no pietēstiem baļķiem, apšūta ar vertikāli novietotiem dēļiem. Pamati – akmeņu mūris, jumts divslīpju ar nošļaupumu galos. Ēkas dienvidu pusē pret dārzu stiklota veranda. Durvis ēkas vidusdaļā (gan ziemeļu, gan dienvidu pusē), no durvīm uz abām pusēm 3 sešrūšu logi. Galos pa diviem logiem. Izbūvēti bēniņi. Ēkai divi skursteņi. 1867. g. Vecpiebalgas pagasts ēku nopirka no brāļiem Freidenbergiem nolūkā iekārtot te skolu.

1868. gada par skolotāju tika iecelts Matīss Kaudzītis, par skolotāja palīgu un nama pārvaldnieku – Reinis Kaudzītis. Abi pārcēlās no Vecpiebalgas pagasta „Mādariem” uz „Kalna Kaibēniem”. No 1868. līdz 1882. gadam Kalna Kaibēnu pagastskolā mācījušies 1229 skolēni. 1882. gadā skola no „Kalna Kaibēniem” tika pārcelta uz netālo jaunās Ogrēnskolas ēku. „Kalna Kaibēnus” nopirka Reinis Kaudzītis, vēlāk norakstīja māju brālim. „Kalna Kaibēnos” Reinis Kaudzītis atgriezās 1920. gada 9. augusta, bet jau 21. augustā nomira. Matīss „Kalna Kaibēnos” dzīvoja pēc aiziešanas pensijā. Viņš miris 1926. gada 8. novembrī „Kalna Kaibēnu” dārzā.

Kad brāļi Kaudzītes ieradās „Kalna Kaibēnos”, māja stāvējusi pilnīgi kaila kalna galā. Viņi ap māju iestādīja augļu kokus, ogu krūmus, veidoja dekoratīvos stādījumus. Dārza stūrī liepu stādījums – pārdomu stūrītis, kur labprāt uzturējies Matīss Kaudzītis. Pretējā dārza malā – lapene, kas noskatīta kādā no ceļojumiem. Pašlaik dārzā izvietotas I.Rankas kaltas „Mērnīeku laiku” personāžu koka skulptūras.

Reiņa piemiņas istabu Matīss Kaudzītis izveidoja jau 1920. gadā, atvēlot brīvu pieeju tajā katram interesentam. Pēc viņa nāves 1929. gadā visu „Kalna Kaibēni” un brāļu Kaudzīšu mantu ūtrupē iegādājās Kultūras ministrija. Jau 1929. gadā tika nodibināts pirmais memoriālais muzejs Latvijā – „Kalna Kaibēni”, brāļu Kaudzīšu piemiņas dzīves un darba vieta. Muzejs lielā mērā neskarts saglabājās gan II Pasaules kara gados, gan padomju laikā. 1974. gadā pie mājas piestiprināta balta marmora plāksne ar uzrakstu :

KAIBĒNI

Rakstnieku Reiņa un Matīsa Kaudzīšu dzīves un darba vieta

„Kalna Kaibēnu” māja saglabājusies kopš skolas un abu rakstnieku dzīves laika. Ārsienas dēļu apšuvums, telpu plānojums, grīdas, interjera priekšmeti un iekārtojums ir pilnība autentiski. Laika gaitā ēkas pamati pakāpeniski sēžas, radot nobīdes durvjailās u.c. Mitrums bojājis

atsevišķas koka daļas. Uz šīm problēmām norādīts 2008. gada ziņojumā. Te arī teikts, ka muzejam iegādātas jaunas, speciāli darinātas tapetes, kādas bijušas savulaik telpās, bet tās līdz šim nav izlīmētas, jo ēkā joprojām nav veikti pamatu stiprināšanas darbi.

„Kalna Kaibēni” atrodas izcili ainaviskā vietā, gan ainava, gan sēta, gan tās kādreizējie saimnieki ir etalonpieminekļi Vecpiebalgas kultūrainavai, spilgta liecība par dzīvi Vecpiealgā 19. gs. otrās pusē – 20. gs. sākumā.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

„Kalna Kaibēni” atrodas uz pašvaldības zemes, aizsardzības zona nosākama visā kadastra platībā.

Nepilnus 1,5 km uz ziemeļziemeļrietumiem no „Kalna Kaibēniem” atrodas Ogrēnskola. To uzcēla par pagasta līdzekļiem 1882. gadā. Skola – Kaudziņu skola – šajā ēkā darbojās līdz 1985. gadam, kad tā nodega. Pašlaik ēka ir ļoti sliktā stāvoklī, apkārtējā vide nekocta, bet to var atjaunot un izmantot kā kultūras iestādi kompleksā ar „Kalna Kaibēniem”. Abus objektus savieno vēsturisks celiņš.

(VKPAI DC 88649 II, 2345 II, 24689 II, 72155-9 II, p26272-2 III
826-14 5098-7

<http://www.irlaiks.lv/tourism/articles/article.php?id=6833377>

<http://www.piebalgasmuzeji.lv/lv/muzeji-36429/kalna-kaibeeni-36431>

„Kalna Kaibēni”. Skolas, vēlāk dzīvojamā ēka, sk. no ZA. Foto: I. Virse

„Kalna Kaibēni”. Skolas, vēlāk dzīvojamā ēka, sk. no Z. Foto: I. Virse

„Kalna Kaibēni”. Skolas, vēlāk dzīvojamā ēka, sk. no R. Foto: I. Virse

„Kalna Kaibēni”. Skolas, vēlāk dzīvojamā ēka, sk. no A. Foto: I. Virse

„Kalna Kaibēni. Dārzs, lapene, sk. no R. Foto: I. Virse

„Kalna Kaibēni”. Dārzs, pārdomu stūrītis, sk. no Z. Foto: I. Virse

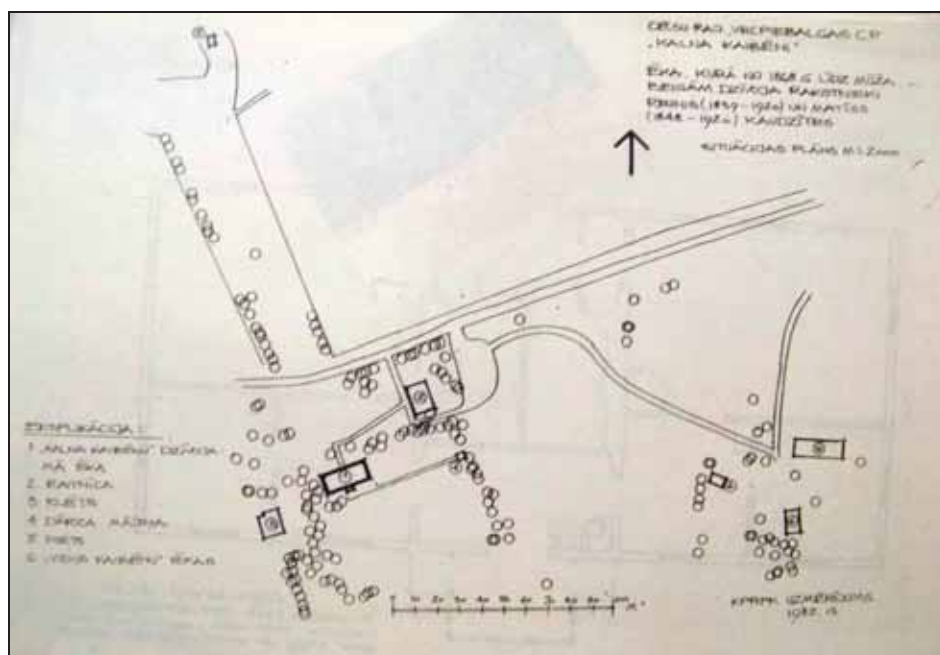
„Kalna Kaibēni”. Vieta, kur nomira Matīss Kaudzītis. Foto: I. Virse

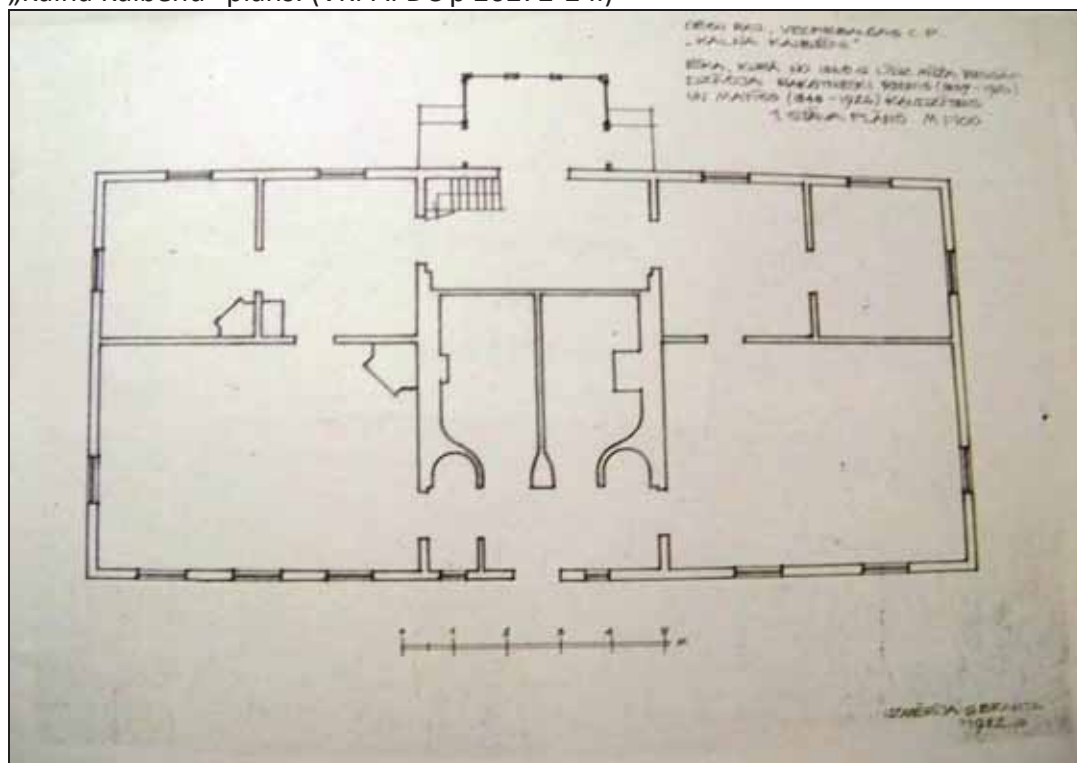
„Kalna Kaibēni”. Dārzs, „Mērnieku laiku” tēlu skulptūras, tēlnieks I.Ranka. Foto: I. Virse

Skats no Kaibēnu kalnu uz A. Foto: I. Virse

„Kalna Kaibēnu” plāns. (VKPAI DC p 26272-2 II)

„Kalna Kaibēnu” dzīvojamās mājas 1. stāva plāns. (VKPAI DC p 26272-2 II)

Taka no „Kalna Kaibēniem” uz Ogrēnskolu (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

Ogrēnskola, sk. no Z. Foto: I. Virse

Ogrēnskola, sk. no DA. Foto: I. Virse

Ogrēnskola, sk. no ZR. Foto: I. Virse

16. Lejasbeķeru viduslaiku kapsēta

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 451.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Inešu pagasts.

Koordinātas: N 320027, E 607076

Kadastr Nr. 42540010090

Piederība: Fiziska persona

Lejasbeķeru viduslaiku kapsēta atrodas 150 m uz ziemeļrietumiem no Lejasbeķeru mājām lēzena paugura austrumu galā, uz dienvidiem no ceļa.

Te vērojama it kā terase (pakalna augstākā vieta paliek uz ziemeļrietumiem), kas lēzeni pazeminās austrumu un dienvidu virzienos, pauguru ierobežo novadgrāvji. Ziemeļos ceļš, kas iespējams šķērsojis kapsētu. Uz ziemeļiem no ceļa uzpludināts zivju dīķis, purvainā zemiene. Kapsēta atklāta tikai pēc II Pasaules kara, kad te ņemta grants. Tad atrasti cilvēku kauli, par senlietu atradumiem ziņu nav. Gants karjers izlīdzināts, rekultivēts. Iespējams, kapsēta pilnīgi vai lielā mēra iznīcināta. Pašlaik tiek izmantota kā pļava.

Kapsētas teritoriju bez izpētes nav iespējams precizēt, iespējamā platība ap 30x30 m.

Kapsētas vieta iekļaujas Vecpiebalgas ainavā, dabā ne ar ko neizceļas. Uz ziemeļiem esošie zivju dīķi un darbarīku (vai makšķerēšanas rīku novietne) visai neizskatīga, dīķu apkārtnē – ainavu degradējoša.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

ņemot vērā, ka kapsētas teritorija nav nosakāma, aizsardzības zona ziemeļrietumos varētu sasniegt kalna virsotni, rietumos un dienvidos sasniegt grāvi uzkalna pakājē, dienvidaustrumos pa pļavu, ziemeļu pusē līdz ceļam.

(VKPAI DC 26008 I; J.Polis 2008, 105. lpp.)
6288-4

Lejasbeķeru viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas A robeža. sk. no ZR. Foto: I. Virse

Lejasbeķeru viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas Z robeža. sk. no D. Foto: I. Virse

Lejasbeķeru viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas ZR robeža. sk. no DA. Foto: I. Virse

Lejasbeķeru viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas R un D robeža. sk. no R. Foto: I. Virse

Lejasbeķeru viduslaiku kapsēta, zivju dīķi uz Z no kapsētas, sk. no DR. Foto: I. Virse

Lejasbeķeru viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

17. Lejaskaibēnu viduslaiku kapsēta (Kapu kalniņš)

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 450, 610.

Vecpiebalgas novads, Inešu pag.

Koordinātas: N 322279, E 605435

Kadastra Nr. 42540010008

Piederība: Fiziska persona

Lejaskaibēnu (Lejas Kaibēnu) viduslaiku kapsēta aizsargājamo pieminekļu sarakstā reģistrēta ar diviem numuriem (450, 610), taču, jādomā, ka runa ir par vienu un to pašu pieminekli.

Viduslaiku kapsēta atrodas 50-100 m uz ziemeļaustrumiem no „Lejas Kaibēnu” mājām Kubuliņu kalna rietumu nogāzes malā, vietā, kur no Mūrnieku -Tožiņu ceļa nogriežas ceļš uz „Kalna Kaibēniem”.

Ceļu krustojumā redzams neliels savrups pauguriņš, kas radies iebraucot un veidojot ceļus. Domājams, ka tas bijis saistīts ar pauguru uz austrumiem no tā. Šajā vietā ilgstoši rakta grants, tad arī atrasti cilvēku kauli, zārku (bluķa šķirsta?) atliekas. Par senlietu atradumiem ziņu nav. Arī dokumentos minētais akmeņu krāvums ir jaunāko laiku parādība – no laukiem un grants izlasītie akmeņi. Pēdējo reizi te grants rakta 20. gs. astoņdesmitajos gados. Tagad nogāze izlīdzināta, tomēr bedres malas vēl redzamas. Pašlaik Kapu kalniņā pļava. Kapsēta stipri izpostīta, iespējams pat pilnīgi norakta. Jauni postījumi nav vērojami.

Kapu kalniņš un Kubuliņu kalns ir ļoti ainaviska vieta, no tā paveras skaists skats gan uz „Kalna Kaibēnu”, gan „Kubuliņu” pusi, skatu uz Tožiņu pusi aizsedz koki. Nav pieļaujama tālāka šīs vietas izmantošana grants ieguvei, aizaugšana ar krūmiem.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

aizsardzības zonai vairāk ainaviska nozīme kā arheoloģijas pieminekli sargājoša. Tādēļ tā būtu ieteicama visai plašā (ap 100 m platā un 100 m garā) joslā no ceļa uz ziemeļaustrumiem, dienvidrietumu virzienā ietverot ceļu krustojumu. Šajā gadījumā aizsardzības zona skar trīs zemes īpašumus.

(VKPAI DC 88835, 36717-2 I, 25996 I; LNVMAO.; J.Polis 2008., 106. lpp.)
6276-3

Lejaskaibēnu viduslaiku kapsēta, sk. no R. Foto: I. Virse

Lejaskaibēnu viduslaiku kapsēta, grants ņemšanas vieta kalna R nogāzē, sk. no DA. Foto: I. Virse

Lejaskaibēnu viduslaiku kapsēta, grants ņemšanas vieta kalna R nogāzē, sk. no ZR. Foto: I. Virse

Lejaskaibēnu viduslaiku kapsēta, Lejas Kaibēnu mājas, sk. no ZA. Foto: I. Virse

Lejaskaibēnu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas Z robeža, sk. no D. Foto: I. Virse

Lejaskaibēnu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas DR robežas, skats uz Kaibēnu leju, sk. no A. Foto: I. Virse

Lejas Kaibēnu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

18. Mietiņu viduslaiku kapsēta (Kuliņu kalns)

Vietējas nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 614.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts.

Koordinātas: N 325559, E 612662

Kadastra Nr. 42920070366

Piederība: Pašvaldība

Kadastra Nr. 42920070359

Piederība: Fiziska persona

Mietiņu viduslaiku kapsēta atrodas ap 170 m uz ziemeļaustrumiem no „Lielmietiņu” mājām uz dienvidrietumiem no Mietiņu kalna, pakalna dienvidrietumu pusē. Cilvēku kauli atrasti vēl pirms I Pasaules kara, granti rokot, vēlāku ziņu par kādiem atradumiem nav.

Kapsētas teritorija nav precīzāk nosakāma.

Kapsētas vieta ir ļoti ainaviska, no kalna paveras plašs skats uz apkārtni. Nebūtu pieļaujama šo platību aizaugšana ar krūmiem. Pašlaik iespējamā kapsētas teritorija tiek izmantota kā pļava vai tīrums. Iespējams, ka tā ietilpst divos zemes gabalos.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

tā kā kapsētas teritorija nav precīzāk nosakāma, aizsardzības zona nosakāma plašāka. Tās ziemeļu robeža varētu būt kalna virsotne, rietumu, austrumu un dienvidu – kalna pakāje.

Mietiņu viduslaiku kapsēta, sk. no D. Foto: I. Virse

Mietiņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas R robeža, sk. no D. Foto: I. Virse

Mietiņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas Z robeža, sk. no D. Foto: I. Virse

Mietiņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas R robeža, sk. no A. Foto: I. Virse

Mietiņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas D robeža, sk. no Z. Foto: I. Virse

Mietiņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

19. Oriozu senkapi (Apteku, Ovizāru, Orizāres senkapi).

Valsts nozīmes aizsargājamais arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 454.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Inešu pagasts.

Koordinātas: N 321634, E 610921

Kadastra Nr. 42540020002 Orizori

42540020243 Priedes

Senkapi atrodas ap uz ziemeļrietumiem 0,5 km no Vecpiebalgas muižas Valsts autoceļa P 33 Ineši-Vecpiebalga abās pusēs.

Apbedījumi konstatēti lēzenā paugurā, kas orientēts ZR-DA virzienā, kritums pret rietumiem un ziemeļiem stāvāks. Ceļa rietumu pusē (kreisajā) Orizoru mājas (pašlaik neapdzīvotas), kuras ceļot atrasti bronzas un dzelzs priekšmeti. Iespējams, ka rietumu virzienā kapi varēja sniegties līdz Orizāres upītei. Ceļa austrumu pusē ierīkota kokzāgētava, laukums zāģmateriālu novietošanai, nedaudz tālāk uz austrumiem izveidota vasaras māja (Priedes). Arī šajā daļā savulaik atrasti kauli un senlietas. Senkapu robeža nav noteikta, bet saglabājušās ziņas par senlietu atradumiem ap 60-70 m abpus ceļam.

Orizoru senkapi, domājams, saistāmi ar latgaļiem un datējami ar I gadu tūkst. beigām – II gadu tūkst. sākumu. Tā kā atradumi nav saglabājušies, nav izslēgts arī vēlāks datējums.

Pašlaik senkapi netiek postīti, tomēr to teritorijā un aizsardzības zonā notiek saimnieciskā darbība. Īpašs apdraudējums ir kokapstrādes ražotne. Jādomā, ka daļa senkapu teritorijas uz austrumiem no ceļa jau ir izpostīta. Senkapus šķērso ceļš, kura izveide un pavisam nesen veiktais remonts arī ir skāruši senkapu teritoriju. Abpus ceļam izveidoti grāvji, to malās apbedījumu pazīmes netika konstatētas.

Saglabājies nostāsts, ka šajā vietā tikusi aprakta zviedru kara kase. Tādēļ vietu izrakņājuši mantas meklētāji (pierakstīts 1926. g.).

Ainaviski senkapu vieta nekā neizdalās apkārtnē. Tā ir daļēji apbūvēta teritorija – rietumu pusē kādreizējā jaunsaimniecība, tagad pēdējā māja Inešu ciemā (apdzīvotajā vietā). Senkapu austrumu puse uzskatāma par daļēji degradētu vidi – pamestas saimniecības būves, vecu būvmateriālu un lūžņu kaudzes.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

uz rietumiem no ceļa dienvidaustrumu virzienā līdz Apteku māju iebraucamajam ceļam (kadastra robeža), rietumu virzienā pa kadastra robežu (apmēram 60 m plata josla), ziemeļu virzienā līdz kadastra robežai (Aizupīšu māju iebraucamais ceļš). Ceļa austrumu pusē ap 50 m platā joslā uz austrumiem no ceļa: dienvidos sasniedzot kokapstrādes angāra galu, austrumos ietverot laukumu līdz vasaras mājai, ziemeļos sasniedzot kadastra robežu.

(LNVM AO; VKPAI DC Nr. 88821-2 I, 13573 I, 25984 I)

6264-3

Orizoru senkapu A puse, sk. no DA. Foto I. Virse

Orizoru senkapu A puse, sk. no D.

Orizoru senkapu A puse, sk. no D. Foto: I. Virse.

Orizoru senkapu R daļa, aizsardzības zonas Z robeža, sk. no DA. Foto I. Virse.

Orizoru senkapu R puse un aizsardzības zonas D robeža, sk. no D

Orizoru senkapu R puse, Orizoru mājas, sk. no DA. Foto: I. Virse.

VKPAI izsniegtā karte ar Orizoru senkapu atrašanās vietu.

Orizoru senkapi, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

20. Paulēnu senkapi.

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 455.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Inešu pagasts, „Kalna Paulēni”.

Koordinātas: N 320761, E 606918

Kadastra Nr. 42540010061

Piederība: Fiziska persona

Senkapi atrodas „Kalna Paulēnu” māju pagalmā starp klēti un dzīvojamo māju. Māja atrodas lielāka kalna galā.

Senkapi atklāti ap 1900. gadu, kad būvēts pagrabs. Pagrabs un klēts uzbūvēti ap 30x30 m lielā pacēlumā. Atrakti 11 sekli skeletapbedījumi, vienai sievietei bijuši kupli mati un bronzas vainadziņš. Apraksts gan vedina domāt, ka tie bijuši viduslaiku kapi. Citu atradumu nav bijis.

Pašreizēji māju saimnieki zina par senkapiem, to vieta netiek postīta. Pagalma dienvidu pusē aizsardzības zonā izrakts dīķis. Nekādu atradumu nav bijis.

Paulēnu mājokopa un senkapu vieta ir izcili ainaviskas, tā ir labi kopta un uzturēta vide. No tūrisma viedokļa senkapu vieta maz atraktīva.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

ja senkapi nav pilnībā izpostīti, tad aizsardzības zona var tikt noteikta visa kadastra platībā.

(LNVMA AO; J.Polis 2008, 107.lpp.)

Paulēnu senkapi, pagrabs Kalna Paulēnu māju pagalmā, sk. no DR. Foto: I. Virse.

Paulēnu senkapi, Kalna Paulēnu māju pagalms, sk. no Z. Foto: I. Virse.

Paulēnu senkapu vieta (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

21. Piemineklis Garlībam Merķelim.

Vecpiebalgas novads, Inešu pagasts
Koordinātas: N 324344, E 609240
Kadastra Nr. 42540020147
Piederība: Fiziska persona

Piemineklis Garlībam Merķelim uzstādīts autoceļa Silakrogs – Ērgļi P33 un autoceļa Vecpiebalga - Skujene V307 krustojumā.

Tēlniece Biruta Grīle. Piemiņas akmens veidots pēc Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrības ierosmes, atklāts 1969. g.

Piemiņas akmens – liels, vertikāli novietots granīta akmens, priekšpusē labajā malā noslīpēts laukums, tajā gravēts G.Merķeļa portrets un uzraksts. Portrets tikpat kā nav saskatāms, vārdi : Garlībam Merķelim – salasāmi, citi nesalasāmi.

Piemiņas akmens novietots četrstūra pacēluma dienvidu malā, pacēluma ziemeļu pusē akmens kāpnītes. Gar malām apstādījumi, rietumu pusē gar ceļu – liepu aleja.

Garlībs Merķelis dzimis 1769. gada 1. novembrī Lēdurgas evaņģēliski luteriskās draudzes mācītāja Daniēla Merķeļa ģimenē kā sestais no septiņiem bērniem. 1770. gadā viņa tēvs slimības dēļ bija spiests no sava amata atteikties un 1771. gadā Merķeļu ģimene pārcēlās uz Vecpiebalgu pie tēva drauga mācītāja Lindes. Vēlāk G.Merķelis šo laiku atcerējies kā vienu no skaistākajiem savā dzīvē.

Piemineklis labi redzams un iekļaujas vidē, tomēr vieta ir visai noēnota un, braucot ar automašīnu, tas var netikt pamanīts. Akmenim nepieciešams notīrīt sūnas, apkārtnē jāretina saauguši krūmi.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

piemiņas akmens aizsardzības zonas divas robežas veido ceļu malas, bet dienvidu pusē aizsardzības zonas robeža var iet ap 10 m aiz akmens.

(http://www.satori.lv/autors/229/Garlibs_Merkelis; VKPAI DC 6085/1 IV)

Piemiņas akmens Garlībam Merķelim, sk. no Z. Foto: I. Virse

Piemiņas akmens Garlībam Merķelim, sk. no Z. Foto: I. Virse

Piemiņas akmens Garlībam Merķelim, sk. no ZR. Foto: I. Virse

Piemiņas akmens Garlībam Merķelim, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

22. Pīļupītes apmetne.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Inešu pagasts (pie Jēkuļiem, pie Pīļupītes ietekas Ineša ezerā)
Valsts nozīmes aizsargājamais arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 449.

Koordinātas: N 323855, E 608324

Kadastra numurs: 42540020087

Piederība: Fiziska persona

Pīļupītes apmetne atrodas Inešu – Kaives ceļa kreisajā pusē nelielā pacēlumā starp Zviedru pussalu austrumos un Tauna-Ineša kanālu rietumos.

Pacēlums ap 200x100 m liels, orientēts ZRR-DAA virzienā. Pašlaik tas netiek arts, pakāpeniski aizaug ar priedītēm. Kultūrslānis nav konstatējams. Senākos ziņojumos tas raksturots kā visai intensīvs, virskārta jaukta. Iespējams, apmetnes teritorija bijusi plašāka, iesniedzoties arī ceļa labajā pusē. Spriežot pēc 1985. gada fotoattēliem, iespējams, ka ceļa labajā pusē kultūrslānis pilnībā iznīcināts, būvējot ceļu (skat. attēlu). Gar ceļa kreiso malu izrakta tranšēja kabelim, tās profilos kultūrslānis nav konstatēts. Apmetnes teritoriju rietumu pusē norobežo purvainā ieplaka, austrumos – ieplaka Zviedru pussalas ziemeļrietumos, ziemeļu pusē robeža nav nosakāma. Apmetnes teritorijā savulaik salasītas bezripas trauku lauskas.

Šajā vietā Pīļupītes apmetne lokalizēta 1983. gadā, atkārtoti apsekota 2008. gadā. Kā norādīts ziņojumā, kultūrslānis bijis vērojams klajumā pirms kanāla nevis tuvāk Pīles upītei. Ziņojumos norādīts, ka apmetne atradusies uz austrumiem no I.Lozes norādītās teritorijas. 1962. gada ziņojumā I.Loze norādījusi orientierus – Pīles upīti un Zviedru pussalu, senvietas shēmā neiezīmējot kanālu.

Skats uz Pīļupītes apmetni no A, labajā pusē redzams izcilnis, kas parāda sākotnējo zemes līmeni (VKPAI DC Nr. P1615)

Apmetnes teritorija pakāpeniski aizaug, jau tagad no ceļa tā grūti ieraugāma. Tā neapšaubāmi ir būtiska Vecpiebalgas ainavas daļa, kurā mežs un koku puduri mijas ar klajumiem. Ja teritorija aizaug ar mežu – nav pieļaujama tā izstrāde ar smago meža tehniku. Vēlamāka ir teritorijas izmantošana pļavai, izcērtot krūmus, paverot skatu uz ezeru.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

rietumos pa kadastra robežu, ziemeļos līdz ceļam pa kadastra robežu, austrumos pa kadastra robežu, dienvidos līdz ezeram.

(LNVM AO 1115; VKPAI DC 28410 I, 24989 I , 8887 I)
6998 6269-2

Pīļupītes apmetne, sk. no DDA

Pīļupītes apmetne, sk. no ZR

Pīļupītes apmetne, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

23. Purgaiļu viduslaiku kapsēta.

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 615.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts

Koordinātas: N 326859, E 608537

Kadastra Nr. 42920020086

Piederība: Fiziska persona

Kapsēta atradusies Valsts autoceļa P30 Bērzkrogs-Vecpiebalga malā pie Beitiņu māju piebraucamā ceļa (uz austrumiem no tā) starp Inesi un Taunu.

Tā atradusies vecās ceļa trases malā, tagad ceļš novirzīts uz dienvidiem. Iespējams, ka tā ir kapsēta, ko savulaik aprakstījis M.Kaudzītis, norādot, ka jau 19. gs. vidū tā vairs nav tikusi lietota. Kapsētā 1970. g. notikuši arheoloģiskie izrakumi J. Apala vadībā.

Kapsētas platība bijusi 0,6 ha, orientēta A-R virzienā. Izrakumu laikā izpētītā platība 954 m², atsegti 140 apbedījumi. Atrastas 53 monētas. Kapu dziļums 1,4-1,6 m, kas atbilst kristīgajai tradīcijai.

Pašlaik kapsētas vietu no dienvidiem norobežo slīkšņains, alkšņiem aizaudzis iedziļinājums, rietumos – pakalna nogāze, ziemeļos – kalna virsotnē māju ceļš, austrumos – māju ceļš. Iespējams, ka kapsēta jau pilnībā norakta. Tuvāk kalna virsotnei neliels augstāks uzkalniņš, iespējams, ka te saglabājusies daļa kapsētas.

Kapsētas vieta iekļaujas ainavā, taču ne ar ko neizceļas. Tiek izmantota kā pļava.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

būtu vēlams pārliecināties, vai kapsēta izpētīta pilnībā, un lemt par tās saglabāšanu aizsargājamo pieminekļu sarakstā. Ja tā tiek saglabāta, aizsardzības zonas robežas varētu būt austrumos un ziemeļaustrumos – māju piebraucamais ceļš, ziemeļrietumos – mežs, dienvidos – vecā ceļa trase.

(Izmantotā literatūra: J. Apals. Izrakumi Vecpiebalgā 1970. gadā. In: Zinātniskās atskaides sesijas referātu tēzes par arheologu un etnogrāfu 1970. gada pētījumu rezultātiem. Rīga – Zinātne. 1971. 24.-25. lpp.)

Purgaiļu kapsētas vieta, sk. no D. Foto: I. Virse

Purgaiļu kapsētas vieta, sk. no DA. Foto: I. Virse

Purgaiļu kapsētas aizsardzības zonas A robeža, sk. no Z. Foto: I. Virse

Purgaiļu kapsētas aizsardzības zonas ZA robeža, sk. no A. Foto: I. Virse

Purgaiļu kapsētas aizsardzības zonas ZR robeža, sk. no A. Foto: I. Virse

Purgaiļu kapsēta, paaugstinājums Z daļā, sk. no DR. Foto: I. Virse

Purgaiļu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

Kalna Raskumu apmetne

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 609.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts, „Raskumi”.

Koordinātas: N 328258, E 609772

Kadastra Nr. 42920040031

Piederība: Fiziska persona

Kalna Raskumu apmetne atrodas ap 100 m uz dienvidiem no „Raskumu” mājām un ap 300 m uz ziemeļ-ziemeļrietumiem no estrādes Alauksta dienvidaustrumu krastā starp ezeru un „Raskumu” šķūni.

Šo vietu 1962. gadā atzīmējusi I. Loze. Pļavā redzams neliels, lēzens pacēlums. Vērojama tumšāka zeme. „Raskumu” tuvumā savulaik atrasti divi akmens cirvji.

Apmetnes vieta iekļaujas Alauksta ezera krastu ainavā. Nebūtu vēlams to aizaudzēt ar krūmiem. Pašlaik apmetnes teritorija tiek izmantota kā pļava.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

ņemot vērā to, ka apmetnes platība nav zināma, bet pieļaujams, ka tā bijusi nelielajā pacēlumā Alauksta krastā, tās aizsardzības zona nosakāma visai plaši: ap 100x260 m plata josla uz ziemeļaustrumiem no piebraucama ceļa. Rietumos to no robežo celiņu krustojums, stāvlaukums un tālāk uz ziemeļiem – slīksņa, ziemeļaustrumos – pakalna virsotne, dienvidaustrumos – ceļš uz peldvietu.

„Raskumu” saimnieks par šo apmetnes vietu neko nezināja, bet zināja par apmetni uz dienvidaustrumiem no Raskumu senkapiem. Viņa norādītajā pļavā nebija vērojamas nekādas kultūrslāņa pazīmes.

Kalna Raskumu apmetne, tās aizsardzības zonas R un Z robeža, sk. no DA. Foto: I. Virse

Kalna Raskumu apmetne, tās aizsardzības zonas A un DA robeža, sk. no ZR. Foto: I. Virse

Kalna Raskumu apmetne, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

24. Raskumu senkapi (Pulksteņa kalniņš)

Valsts nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 613.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts

Koordinātas: N 328586, E 609414

Kadastra Nr. 42920040174

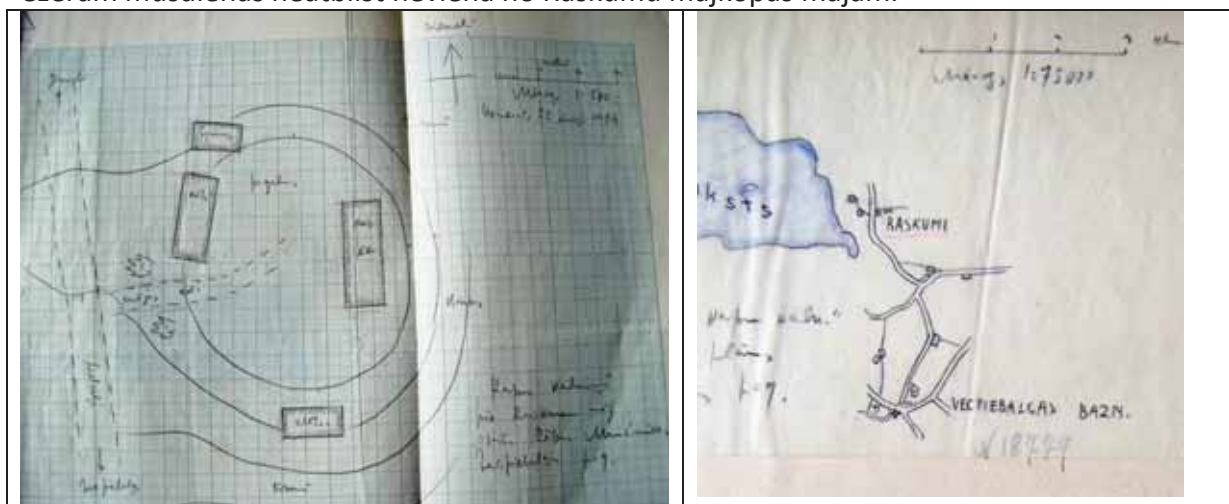
Piederība: Juridiska persona

Senkapu kalniņš atrodas Alauksta ezera austrumu krastā „Kalna Raskumiem” līdzās esošajā īpašumā.

Uz šo vietu norādīja „Kalna Raskumu” saimnieks. Viņš stāstīja, ka te arot tikuši uzarti cilvēku kauli. Nosaukumu Pulksteņa kalniņš nezināja. Īvānos „Celtnieku” mājās zināja stāstīt, ka te atrastas arī kādas senlietas.

Atradumu vieta tomēr neskaidra. VKPAI aizsargājamo pieminekļu sarakstā pie Raskumiem minēti 2 pieminekļi: Raskumu senkapi (613) un Raskumu viduslaiku kapsēta (602).

Dokumentos par Pulksteņa kalniņu tas tiek lokalizēts ievērojami tālāk no ezera krasta: 75 m no Vecpiebalgas-Drustu lielceļa un pāris simtu metru no ezera, vietā, kas saukta par Kapu kalniņu vai Pulksteņa kalniņu. Saglabājušās ziņas arī par iespējamiem akmeņu krāvumiem. Atradumu vietā, kas saukta par Kapu kalniņu, uzbūvētas mājas, kurām saimnieks akmeņus it kā laužis no krāvuma. 1929. g. zīmētais situācijas plāns un karte (sk. attēlu) rāda no mūsdienām atšķirīgu ceļa konfigurāciju, ēku izvietojumu un attālumiem līdz ceļam vai ezeram mūsdienās neatbilst neviena no Raskumu mājokļa mājam.

LNVM AO

Spriežot pēc 20. gs. divdesmito gadu ziņojumiem, šķiet, ka runa ir par diviem pieminekļiem: akmeņu krāvuma kapiem un vēlā dzelzs laikmeta apbedījumiem (uz to norāda zvārguļu, vīta kaklariņķa ar cilpu galiem, dzelzs ieroču atradumi). Savukārt uzkalniņš, kur arot atrasti kauli, ir viduslaiku kapsētas vieta (602), bet tādā gadījumā to nesauc par Pulksteņa kalniņu. Pēdējais nav lokalizēts dabā.

Uzkalniņš, kur arot atrasti kauli, atrodas pašā Alauksta ezera krastā 370 m uz rietumiem no „Kalna Raskumu” mājām. Tas ir lēzens, nedaudz iegarens (ap 100x80 m) Z-D virzienā orientēts paugurs, ko no ziemeļu, austrumu un dienvidu puses ietver slīkšņa vai mitras pļavas, kas veido dabisku senkapu robežu. Ziemeļu pusē izveidots uzbērums un paplašināts

grāvis, nosusinot slīkšņaino, krūmiem aizaugušo krasta daļu. Uzbērts dambis ceļam gar kanālu. Uzkalniņš pašlaik tiek izmantots kā pļava. Postījumi nav manāmi.

Senkapu uzkalniņš iekļaujas Alauksta ezera krastu ainavā. Tas sasniedzams no Raskumu viesu nama puses (no dienvidaustrumiem).

Aizsardzības zonas priekšlikums:

ap 5,5 ha liels laukums Alauksta krastā, kas ietver divu kadastru zemes.

Raskumu senkapi tālumā, sk. no D. Foto: I. Virse

Raskumu senkapi, R robeža, sk. no A. Foto: I. Virse

Raskumu senkapi, D robeža, aizsardzības zonas D robeža, sk. no Z. Foto: I. Virse

Raskumu senkapi, Z robeža, sk. no D. Foto: I. Virse

Raskumu senkapi, Z un ZA robeža, sk. no D. Foto: I. Virse

Raskumu senkapi, A robeža, sk. no R. Foto: I. Virse

Raskumu senkapi, DR robeža, sk. no Z. Foto: I. Virse

Uzbūrtais laukums uz Z no senkapiem aizsardzības zonā, sk no R. Foto: I. Virse

Uzbērtais dambis uz ZA no senkapiem aizsardzības zonā, aizsardzības zonas Z robeža, sk. no A. Foto: I. Virse

Raskumu senkapu aizsardzības zonas A robeža, sk. no Z. Foto: I. Virse

Raskumu senkapi, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

25. Silakrogs

Adrese: Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts.
Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis, aizsardzības Nr. 8716.
Koordinātas: N 327214, E 606881
Kadastra Nr. 42920020073
Piederība: Fiziska persona

Silakroga ēka atrodas autoceļa Bēzkrogs-Vecpiebalga P30 dienvidu pusē 230 m uz dienvidaustrumiem no krustojuma ar autoceļu Garkalne-Alauks P3.

Krogus ēka pašreiz atrodas uz dienvidiem no ceļa trases, tomēr senāk krogs atradies ceļa ziemeļu malā. Vecā ceļa trases vieta labi redzama kartē. Silakrogs ir lielākā Latvijā saglabājusies nepārbūvētā krogus ēka. Pirmoreiz Vecpiebalgas muižas Silakrogs minēts 1861.

Krogu ēka celta 19. gs. otrajā pusē. Silakrogam sienas ir laukakmens mūra ar šķembu pildījumu (sienu biezums ap 87 cm), ēka celta uz izvirzītiem laukakmens mūra pamatiem. Ēkai dekoratīva profilēta dzega, mūrēta no sarkaniem ķieģeļiem. Logi ar pusloka atslogojošo arku un plakanu pārsedzi. Zelmiņos kvadrātveida logi ar pusaploces arku. Logu malas ar sarkano ķieģeļu apdari. Ziemeļaustrumu galā galvenie vārti – divviru, ar pusloces arku, ar ķieģeļu apdari.

Silakroga ēka ir 86, 2 m gara un 14, 2 m plata. No dienvidu puses ēkai bijušas 3 durvis, visa krogus telpa sadalīta 3 lielās daļās. Ēkas rietumu galā ir 200 m² liela „kungu” stadula, centrā atrodas bijušās krogus telpas, bet austrumu galā 520 m² liela stadula. Bijušās krogus ēdamtelpas vietā saglabājusies ķieģeļu klona grīda. 8 m² lielais manteļskurstenis pirmajā stāvā mūrēts no akmeņiem, augstāk ķieģeļu mūrējums. Krogus vidusdaļas bēniņos bijušas guļvietas zemākas kārtas ļaudīm.

Krogus kompleksam piederīgas arī saimniecības ēkas – klēts ar pagrabu un laidars. Abas celtas guļbūves tehnikā no pietēstiem baļķiem, uz akmeņu mūra pamatiem. Jumts – četrslīpju, skaidu. Vismaz vienai no ēkām pašlaik cits īpašnieks.

Silakrogus ēka ir viens no reti attiecīgā perioda un tipoloģijas celtnu piemēriem, kas pilnībā saglabāties. Objekta būvapjoms, fasāžu kompozīcija, materiāli, apdare, būvdetaļas un raksturs ir pilnībā autentiski. Lielākās izmaiņas ēkas izskatā ir notikušas 20. gs. divdesmitajos gados, izbūvējot papildus durvis veikalam, un piecdesmitajos gados, izlaužot robu lielās stadulas durvju sānos, lai tur varētu iebraukt MTS kombaini. Uz dienvidrietumiem no Silakroga atrodas cits īpašums, kas netiek apsaimniekots un vismaz pašreiz ir lielā mēra vidi degradējošs.

Ēka ir kultūrvēsturiski nozīmīga un tai ir liela vērtība tieši apkārtējās gleznainās ainavas kontekstā. Pašlaik gan Silakrogs pakāpeniski iesaug krūmos, tā apkārtnē pakāpeniski tiek piedrazota.

Silakrogs bijis izlikts pārdošanā. Ja tas tiek pārdots, nav pieļaujama ēkas būvapjoma, ārējā izskata un vērtīgo iekštelpu detaļu maiņa vai iznīcināšana.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

aizsardzības zona iekļaujams piebraucamais ceļš, vecā ceļa vieta, ap 330x150 m liela zona autoceļa dienvidu malā.

(VKPAI DC 53131-1 III, 19268 III)

<http://www.zudusilatvija.lv>

<http://www.mantojums.lv>

<https://www.ss.lv>

http://www.vecpiebalga.lv/docs/545/_planojums/apstipr/Pask-raksts-1.sej_2.2-2.3_vide.pdf)

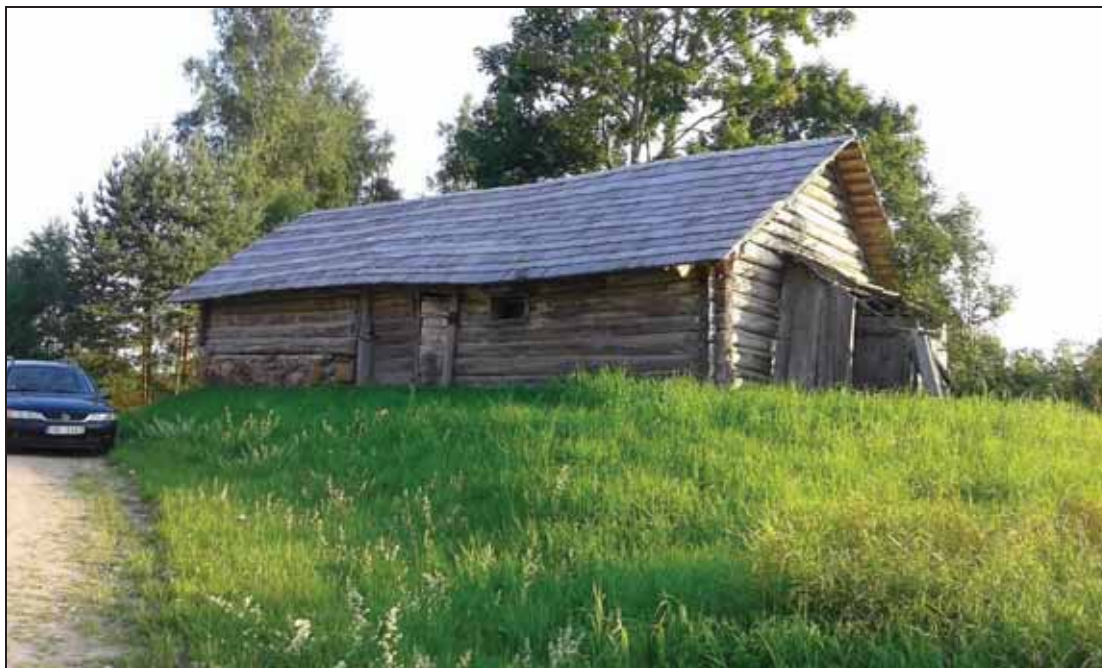
Silakrogs, sk. no R. Foto: I. Virse

Silakrogs, sk. no DR. Foto: I. Virse

Silakrogs, ēku komplekss, sk. no ZR. Foto: I. Virse

Silakrogs, klēts ar pagrabu, sk. no Z. Foto: I. Virse

Silakrogs, klēts ar pagrabu, sk. no A. Foto: I. Virse

Silakrogs, laidars, sk. no Z. Foto: I. Virse

Silakrogs, aizsardzības zonas priekšlikums ((Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

26. Tauna apmetne

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 615.

Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts, pie Purgaiļiem

Koordinātas: N 326247, E 608269

Kadastra Nr. 42920020009

Piederība: Fiziska persona

Tauna apmetne atrodas ap 500 m uz dienviddienvidrietumiem no valsts autoceļa P30 Bērzkrogs-Vecpiebalga un Purgaiļu mājkopas piebraucamā ceļa krustojuma un ap 100 m uz dienviddienvidrietumiem no Lejaspurgaiļu mājām, uz ziemeļiem no Tauna ezera.

Apmetne atrodas zemā, kūdrainā pļavā, šķiet – reljefs nedaudz viļņains. Iespējams, tas mainījies meliorācijas dēļ. Apmetni no visām pusēm ieskauj meliorācijas grāvji. Bez izpētes nav iespējams pateikt, vai apmetne turpinājusies arī ārpus šīm robežām.

Apmetne iekļaujas Tauna piekrastes ainavā. Pašreiz tā ir nepļauta pļava. Nebūtu vēlama tās aizaugšana ar krūmiem (1977. gadā no autoceļa varēja saskatīt Tauna ezeru!).

Aizsardzības zonas priekšlikums:

apmetnes aizsardzības zonas robežas visās pusēs varētu iet pa meliorācijas grāvjiem.

Skats uz Purgaiļu mājkopu un Tauna ezeru no Purgaiļu viduslaiku kapsētas 1977. g. (VKPAI DC p1655 I)

Tauna apmetne, aizsardzības zonas D un R robežas, sk. no Z. Foto: I. Virse

Tauna apmetne, aizsardzības zonas D robeža, sk. no ZR. Foto: I. Virse

Tauna apmetne, ZA stūris, aizsardzības zonas ZA robeža, sk. no DA. Foto: I. Virse

Tauna apmetne, aizsardzības zonas A robeža, sk. no R. Foto: I. Virse

Tauna apmetne, DR stūris, sk. no ZA. Foto: I. Virse

Tauna apmetne, DA stūris, sk. no ZR. Foto: I. Virse

Skats uz Tauna ezera aizaugušo krastu no Purgaiļu mājkopas, no Z. Foto: I. Virse

Tauna apmetne, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

27. Tožīņu viduslaiku kapsēta (Baudzīte/Bauzīte)

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 457

Vecpiebalgas novads, Inešu pagasts

Koordinātas: N 321839, E 605586

Kadastra Nr. 42540010123

Piederība: Fiziska persona

Tožīņu viduslaiku kapsēta atrodas iepretim „Lejas Tožīņu” dzīvojamai ēkai ceļa uz Grinēniem austrumu pusē. Starp ceļu un kalniņu atrodas grants ņemšanas vieta.

Kapu kalniņš ir iegarens Z-D virzienā orientēts ap 20x25 m liels paugurs augstienes galā. Kapu vietu iezīmē neliels paaugstinājums, dienvidaustrumu stūrī redzama kapsētas akmeņu žoga paliekas (vietējo māju iedzīvotāji stāstīja, ka tur kādreiz atradusies Tožīņu mājkopas pirts un dziļu krāsotava, tādēļ iespējams, ka akmeņi ir šo būvju pamatu fragments). Kapu kalniņš apaudzis kokiem un krūmiem, tajā samesti akmeņi no tīrumiem, nederīgas meliorācijas caurules u.c. atkritumi.

Paugura dienvidrietumu malā savulaik bijusi ierīkota ogļu dedzinātava, rakta grants. Tad arī atrasti cilvēku kauli. Par senlietu atradumiem ziņu nav. Pašlaik te izrakts dīķis, uzcelta pirts.

Tožīņu viduslaiku kapsēta iekļaujas apkārtējā ainavā, taču tas, ka šī vieta tiek izmantota par dažādu būvdetaļu, metāllūžņu u.c. izgāztuvi tās vērtību ievērojami pazemina.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

Tožīņu viduslaiku kapsēta ir ievērojami postīta, taču, ja vietu sakopj, tā ir ainaviska, labi iekļaujas Tožīņu mājkopas kompleksā. Tādēļ aizsardzības zona, kuras malas ap 100-110 m garas, rietumu mala iet pa ceļa malu, pārējās pa pļavu.

Nav skaidra nosaukuma *Baudzīte/Bauzīte* nozīme. J.Polis to skaidro sekojoši: tā senatne dēvēti mazi, dziļi ezeriņi. Iespējams, ka paleja starp „Lejastožīņiem” un Bauzītes kalniņu ir termokarsta ieplaka. Tajā izveidojies miniatūrs ezeriņš (20x60 m, vairāk kā 6 m dziļš). Tad arī kalns sāks saukt par Bauzīti.

(VKPAI DC 26020 I; J.Polis 2008, 108.lpp.)
6302-4

Tožīņu viduslaiku kapsēta, sk. no D. Foto: I. Virse

Tožīņu viduslaiku kapsēta, D un A mala, sk. no D. Foto: I. Virse

Tožiņu viduslaiku kapsēta, A mala, kapsētas valnis, sk. no A Foto: I. Virse

Tožiņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas D robeža, sk. no DR. Foto: I. Virse

Tožīņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas A robeža, sk. no D. Foto: I. Virse

Tožīņu viduslaiku kapsēta, kapsētas žoga (?) fragments DA stūrī, sk. no D. Foto: I. Virse

Tožīņu viduslaiku kapsēta, atkritumi kapsētas teritorijā, sk no DR. Foto: I. Virse

Tožīņu viduslaiku kapsētas tuvumā bijusi vēl viena viduslaiku kapsēta – pie Grinēnu mājkopas (ap 370 m uz dienvidiem no Tožīņu kapsētas), bet šie kapi acīmredzot iznīcināti, rokot kolhoza fermas dīķi.

Tožīņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

27. Vecdauguņu senkapi (Smēdes kalniņš)

Valsts aizsargājamais arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 459.

Adrese: ``Vecdauguņi``, Inešu pag., Vecpiebalgas nov., LV-4123

Koordinātas: N 320538, E 607927

Kadastra Nr. 42540010009

Piederība: Fiziska persona

Vecdauguņu senkapi atrodas ceļa, kas ved no Ineša ezera uz Bitēnu ciemu, ziemeļu pusē ap 120m uz ziemeļziemeļaustrumiem no Vecdauguņu mājām.

Senkapi ierīkoti lielākas augstienes lēzenā austrumu nogāzē. Tas ir garens ap 15x20 m liels un līdz 1,5 m augsts uzkalniņš. Virsma bijusi plakana, tagad – nelīdzena. Uzkalniņā redzami lieli akmeņi gar malām. 1968. gada ziņojumā norādīts, ka tas ir labi saglabājies akmeņu krāvums, ko apjož lielāku akmeņu riņķis, bet vidusdaļā – blīvs krāvums. Uzkalniņa dienvidrietumu malā senāk bijusi smēde, kas arī devusi tam nosaukumu. Atbrīvojot vietu smēdei, rokot pamatu bedri, atrasti dzelzs ieroči, bronzas rotas (iespējams – grīstes vainags?). Smēde nav saglabājusies, redzama ap 10x5 m liela rakuma vieta.

Vecdauguņu senkapi datējami ar laiku ap Kristus dzimšanu (šī tipa apbedījumi tikpat kā nav pētīti, tādēļ precīzu to datējumu noteikt nav iespējams), bet iespējams, ka tuvumā bijuši vēlāki latgaļu apbedījumi, par ko liecina bronzas rotaslietu atradumi.

Pašlaik senkapu teritorija apaugusi lazdām, dienvidu malā liels ozols, ziemeļrietumos - bērzs. Senkapu uzkalniņa vidū ierīkota ugunsкура vieta. Citu postījumu nav. Turpmākai pieminekļa aizsardzībai ugunsкура vietu vēlams pārcelt citur.

Senkapu uzkalniņš ir būtiska ainavas daļa. Tas labi saskatāms no ceļa. No šīs vietas paveras plašs skats, skatoties uz ziemeļaustrumiem, redzams Ineša ezers ar salām. Apaugums veido raksturīgu koku puduri plašākā laukā. Nebūtu ieteicams aizsegt skatu ar kādām lielākām būvēm (pašlaik ceļa ziemeļu pusē Vecdauguņu māju saimniecības ēkas).

Aizsardzības zonas priekšlikums:

Vecdauguņu senkapu uzkalniņam nav noteikta teritorija. Tā varētu tikt ierobežota kā kvadrāts, kura malu garums ir 50 m, malas pret debesu pusēm. Atbilstoši, pieminekļa aizsardzības zona - kvadrāts ar 100 m malu garumu.

Vecdauguņu senkapi, sk. no DA, no ceļa. Foto: I. Virse

Vecdauguņu senkapi, sk. no D. Foto: I. Virse

Vecdauguņu senkapi, kādreizējā smēdes vieta uzkalniņa DR malā, sk. no D.
Foto: I. Virse

Vecdauguņu senkapi, R mala, sk. no D. Foto: I. Virse

Vecdauguņu senkapi, R mala un aizsardzības zona R pusē, sk. no ZR.
Foto: I. Virse

Vecdauguņu senkapi, aizsardzības zona R pusē, sk. no ZR.
Foto: I. Virse

Vecdauguņu senkapi, Z mala, sk. no R. Foto: I. Virse

Vecdauguņu senkapi, aizsardzības zona Z pusē, sk. no R. Foto: I. Virse

Vecdauguņu senkapi, A mala, sk. no Z. Foto: I. Virse

Vecdauguņu senkapi, aizsardzības zona A pusē, sk. no Z. Foto: I. Virse

Vecdauguņu senkapi, D mala, sk. no R. Foto: I. Virse

Vecdauguņu senkapi, aizsardzības zona DA pusē, sk. no R. Foto: I. Virse

Vecdauguņu senkapi, ugunscura vieta, sk. no Z. Foto: I. Virse

Vecdauguņu senkapi, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

28. Vecdauguņu viduslaiku kapsēta (Kapu kalns)

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 460

Adrese: Vecpiebalgas novads, Inešu pagasts, Kalna Dauguņi

Koordinātas: N 320661, E 608216

Kadastra Nr. 42540010014

Piederība: Fiziska persona

Vecdauguņu viduslaiku kapsēta atrodas ap 300 m uz ziemeļrietumiem no senkapiem ceļa ziemeļu pusē.

Tas ir ap 60x60 m liels uzkalns, no dienvidu puses lēzenāks, pakājē izrakts grāvis. Pret ziemeļiem kritums ievērojami stāvāks, rietumu pusē mitra pļava, pāriet nākošajā uzkalnā. Dienvidaustrumu un austrumu pusē – ceļš. 2008. g. ziņojumā norādīts, ka daļu uzkalna sedz mežs. Tagad visā platībā koki izcirsti, Kapu kalns apaudzis ar garu zāli, sīkiem krūmiem, atstāti daži lieli koki. Koki izcirsti un veikti zemes darbi arī uz ziemeļiem un ziemeļziemeļrietumiem no Kapu kalna.

Kapu kalns iekļaujas Vecpiebalgas ainavā. No Kapu kalna paveras skats uz Ineša ezeru ziemeļos un apkārtējiem pakalniem. Tomēr pašlaik izcirtuma vieta ir nesakārota, pļavas ilgstoši nepļautas, kas drīzāk bojā ainavu.

Par Vecdauguņu kapu kalnu saglabājušies nostāsti, ka te naudas podi vēlušies ārā, citā variantā – Kapu kalnam garām braucot, nopakaļ vēlies naudas pods.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

arheoloģiskā pieminekļa teritorija nav noteikta. Spriežot pēc plāniem, atradumi tikuši konstatēti galvenokārt pakalna virsotnē. Lai aizsargātu pieminekli un ainavu, tā aizsardzības zonai jāiekļauj viss paugurs, ko dienvidos un ziemeļos norobežo grāvji, rietumos mitra pļava pakājē un ceļš austrumu pusē.

Vecdauguņu viduslaiku kapsēta, sk. no DA, no ceļa. Foto: I. Virse

Vecdauguņu viduslaiku kapsēta, sk. no DA, no ceļa. Foto: I. Virse

Vecdauguņu viduslaiku kapsēta, izcirtuma vieta, sk. no D. Foto: I. Virse

Vecdauguņu viduslaiku kapsēta, iespējamā atradumu vieta, sk. no DA. Foto: I. Virse

Vecdauguņu viduslaiku kapsēta, sk. no DR. Foto: I. Virse

Vecdauguņu viduslaiku kapsēta, Kapu kalna D pakāje, grāvis, sk. no ZR. Foto: I. Virse

Vecdauguņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas DA robeža, sk. no ZR. Foto: I. Virse

Vecdauguņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas D robeža, sk. no Z. Foto: I. Virse

Vecdauguņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas DR robeža, sk. no ZA. Foto: I. Virse

Vecdauguņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas R robeža, sk. no A. Foto: I. Virse

Vecdauguņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

29. Vecie kapi.

Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts.

Lienas piemineklis.

Vecpiebalgas vecajos kapos.

Koordinātas: N 325699, E 610608

Kadastra Nr. 42920070025

Piederība: Juridiska persona

Vecie kapi atrodas ap 440 m uz ziemeļiem no baznīcas autoceļa Vecpiebalga-Drusti V235 austrumu malā.

Vecie kapi bijusi trešā kapsēta Vecpiebalgā, tā izveidota vēl pirms Ziemeļu kara tuvāk baznīcai, tomēr nav saglabājušies nekādi dibināšanas dokumenti. Tai apkārt bijis no akmeņiem sakrauts valnis un mūrēti vārti. Te apglabāti mācītāji tēvs (1834) un dēls (1874) Šilingi, prāvests Gotlībs Linde (1800). Atsevišķā daļā apglabāti arī pareizticīgie. Austrumu pusē ārpus vaļņa apglabāti pašnāvnieki. Pašlaik tie vairs netiek izmantoti, tomēr uz dažām kopiņām ir ziedi.

Saglabājušies no akmeņiem mūrētie vārti ar sarkanu ķieģeļu apdari. Tieši pretī vārtiem novietots piemineklis brāļu Kaudzīšu romāna „Mērnieku laiki” personāžam – Lienai.

Vecie kapi iekļaujas Vecpiebalgas ainavā un simbolizē nozīmīgu kultūrainavas daļu – brāļu Kaudzīšu romānu „Mērnieku laiki”.

Piemineklis Lienai

Tēlniece Maija Baltiņa, uzstādīts 1987. g.

Piemineklis atliets bronzā, novietots uz neapstrādāta laukakmens. Ataino jaunu meiteni vaļējiem, pār muguru izirušiem matiem, rokas satur uz pleciem uzmetu lakatu. Meitene tērpta garā kreklā, basām kājām, skatiens vērsts lejup.

Ap pieminekli izveidoti vienkāršu puķu stādījumi.

Saglabājies ticējums, ka vientuļā kopiņa kapsētas stūrī ir brāļu Kaudzīšu romāna „Mērnieku laiki” galvenā sieviešu tēla Lienas atdusas vieta. Te nāk cilvēki un noliek ziedus – cieņā un apbrīnā mūžīgai mīlestībai.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

piemineklim un Veco kapu vārtiem aizsardzības zona varētu būt ap 50x50 m liels laukums ceļa malā.

Vecpiebalgas Vecie kapi. Piemineklis Lienai. Foto: I. Virse.

Vecie kapie, piemineklis Lienai, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

30. Veckaupēnu viduslaiku kapsēta (Kapu kalniņš)

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 612

Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts

Koordinātas: N 325691, E 605785

Kadastra Nr. 42920010016

Piederība: Fiziska persona

Veckaupēnu viduslaiku kapsēta atrodas ap 500 m uz austrumiem no vietējās nozīmes ceļa V344 Nāgeles-Silakrogs un Baltaču majkopas piebraucamā ceļa krustojuma un nepilnus 500 m uz ziemeļziemeļrietumiem no Kaupēnu mājām.

Kapsēta izveidota nelielas augstienes ziemeļu malā paugura dienvidu pusē. Kalniņš ap 30 m diametrā. Ziemeļos to aiz nelielas iepakas norobežo mežs, austrumu pusē lēzena nogāze, kas saplūst ar zemāku uzkalniņu, rietumu pusē augstāk pakalns, dienvidu pusē lēzens kritums, kas pāriet slīkšņā. Iespējamā apbedījumu vieta ap 30x30 m liela.

Savulaik kalniņā, atrasti kauli. Vēl 1929. g. A. Gusars plānā norādījis, ka kalniņa ienvidastrumu malā bijusi akmens plāksne (40 x 30 cm liela) ar iekaltu krustu. Kalniņā meklējuši arī apslēptu mantu, bet par kādiem atradumiem ziņu nav.

Kapsētas teritorija precīzi nav nosakāma, domājams, ka, līdzīgi kā citos gadījumos, apbedījumi bijuši ierīkoti nedaudz uz pakājes pusi no kalniņa virsotnes. Kapu vietu ierobežo mitrās lejas uzkalna pakājē. Uz rietumiem no kalniņa izrakti dīķi, te aizaugošas, mitras pļavas. Faktiski degradēta vide, kas saistīts ar tuvējām fermām. Austrumu pusē – jaunaudze.

Kapu kalniņš iekļaujas apkārtējā ainavā. Pašlaik tiek izmantots kā pļava.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

tā kā kapu teritorija nav nosakāma, aizsardzības zonai būtu jāietver viss paugurs līdz mitrajām pļavām pakājē, iemeļu virzienā līdz mežam.

Veckaupēnu viduslaiku kapsētā, sk. no DR. Foto: I. Virse

Veckaupēnu viduslaiku kapsētā, aizsardzības zonas DR un R robeža, sk. no Z. Foto: I. Virse

Veckaupeņu viduslaiku kapsētā, aizsardzības zonas DA un A robeža, sk. no R. Foto: I. Virse

Veckaupeņu viduslaiku kapsētā, aizsardzības zonas Z robeža, sk. no D. Foto: I. Virse

Veckaupeņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

31. Vecpiebalgas kultūras nams

Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts, Gaismas iela 1.

Vecpiebalgas kultūras nams – bijušais Labdarības biedrības nams - veido vienotu arhitektonisku ansambli ar doktorāta ēku, bijušo magazīnas klēti, pansionāta ēku. Visas minētās ēkas uzceltas pēc tam, kad grāfs Šeremetjevs no pagasta par 8000 rbļ. 19.gs. pēdējā ceturksnī atpirka pagasta ēkas pie muižas (Inešos) un deva zemi jaunu administratīvo un biedrības ēku celtniecībai netālu no baznīcas Vecpiebalgā – patiesajā pagasta centrā.

Ēka celta no sarkaniem ķieģeļiem ar plēstu akmeņu pamatiem. Tā ir Z-D virzienā orientēta divstāvu būve, kuras divus simetriskos korpusus, kas novietoti ar galu pret ielu, savieno šķērsām novietota vidusdaļa. Virs logiem dekoratīvas logailu apdares, pirmo stāvu no otrā atdala dekoratīva josla. Galvenā ieeja no dienvidu gala. Virs tās veidots kāpņu un balkona izvirzījums. Galu korpusiem četrslīpju, bet vidusdaļai divslīpju jumts. Sākotnēji ēkas stūri, logailu malas, starpstāvu dekoratīvā josla u.c. fasādes dekoratīvie elementi bijuši krāsoti balti.

Kultūras nams tika uzcelta 1887. gadā kā Labdarības biedrības nams par vecpiebaldzēnu saziēdotajiem līdzekļiem - 14. aprīlī tika ielikts pirmais pamatakmens un jau 23. augustā nams tika iesvētīts. Šobrīd kultūras namā darbojas Vecpiebalgas pagasta amatiermākslas kolektīvi, notiek koncerti un izrādes. Lielajā zālē ir 400 skatītāju vietas, mazajā zālē – 100 skatītāju vietas.

Ēkas dienvidu galā izveidots neliels laukums ar apstādījumiem, te novietota brāļu Kaudzīšu skulptūra. Pieminēkļa autores tēlniece Marija Eņģele (diplomdarbs) un arhitekte Austra Skujiņa. Viņas veidojušas Reiņa un Matīsa Kaudzīšu skulptūras kā Vecpiebalgas kultūrvēsturiskuma simbolu. Pieminēklis atklāts 1987. g. Vecpiebalgas labdarības biedrības simtgades atcerei.

Pieminēklis atliets bronžā, novietots uz četrstūrainas akmens pamatnes. Pieminēkli veido divas figūras: sēdošs vīrs garā mētelī ar platmali galvā un spieķi rokā (Reinis Kaudzītis). Aiz viņa stāvošs vīrs, garā mētelī, kailu galvu, roku uzlīcis pirmajam uz pleca (Matīss Kaudzītis). Pieminēklis novietots no laukakmeņu mūra veidotā ielokā ar lauztu arku aiz muguras. Pa kreisi bronzas plāksnes ar uzrakstu:

REINIS UN MATĪSS KAUDZĪTES

ESAM KOPĀ REDZĒJUŠI
ATAUSTAM BLĀZMAINO
TAUTAS ATDZIMŠANAS RĪTU

No pieminēkļa uz A ielas malā novietots piemiņas akmens kolhoza „Alauksts” priekšsēdētājam Andrejam Jurciņam

(<http://www.zudusilatvija.lv/>)

Vecpiebalgas kultūras nams, sk. no A. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas kultūras nams, sk. no D. Foto: I. Virse

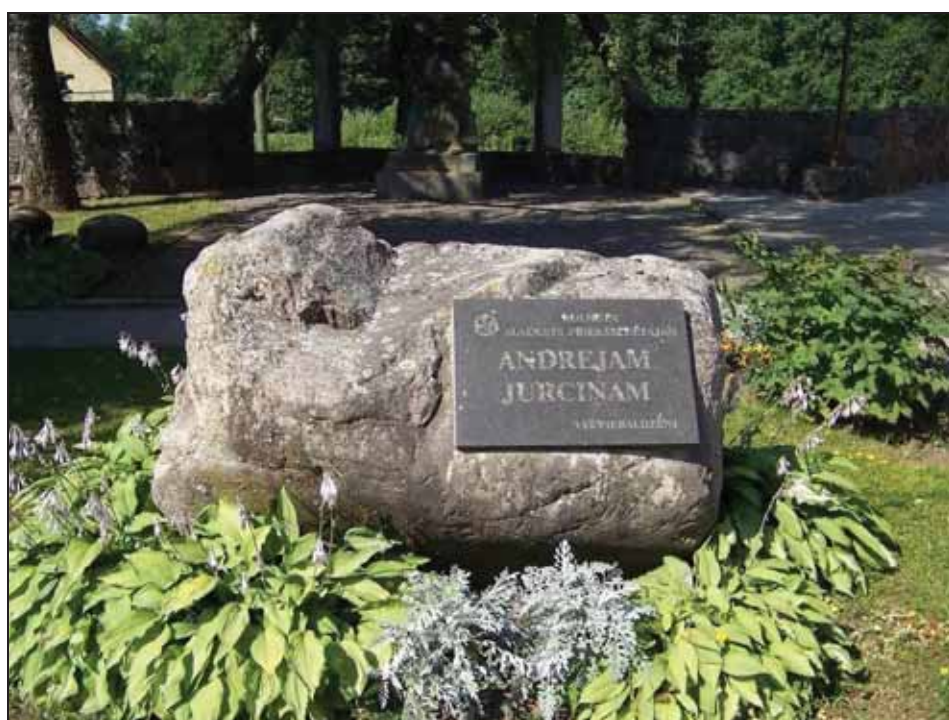
Piemineklis Reinim un Matīsam Kaudzītēm. Foto: I. Virse

Piemineklis Reinim un Matīsam Kaudzītēm. Foto: I. Virse

Piemineklis Reinim un Matīsam Kaudzītēm. Foto: I. Virse

Piemiņas akmens Andrejam Jurcinam. Foto: I. Virse

32. Vecpiebalgas luterāņu baznīca.

Vecpiebalgas novada, Vecpiebalgas pagasts

Atrodas autoceļa Bērzukrogs-Vecpiebalga P30 un autoceļa Vecpiebalga – Kaive P33 krustojumā 400 m uz dienvidrietumiem no Vecpiebalgas pilskalna (Grišku kalna).

Baznīca uzcelta uz neliela dabiska pakalna, tā malas vismaz daļēji noraktas, jo tagadējā baznīcas vieta ļoti šaura. Ap baznīcu lieli koki, vaļņveida paaugstinājums, dienvidu pusē krauts akmeņu žogs, citur saglabājušies tikai sētas akmens stabiņi. No ziemeļiem baznīcu norobežo autoceļš P30, no rietumiem – autoceļš P33, no austrumiem un dienvidiem – grāvis. No dienvidu puses uzbērts piebraucamais ceļš.

Pirmo dievnamu Vecpiebalgā uzcēla 1345. gadā. Jaunā baznīca celta vecās vietā no 1839. līdz 1845. gadam Mārča Sāruma vadībā. Tā bijusi viena no pirmajām neogotikas stila būvēm Latvijā, projektu mācītājs Šilings atvedis no Tērbatas. Vecpiebalgas luterāņu baznīcu sagrava 1944. gada rudenī II Pasaules kara laikā, to atjaunoja 1995.–1997. gadā pēc arhitektes Ausmas Skujiņas projekta. Baznīcas altāri rotā Jūlija Jēgera altārglezna "Jēzus svētī bērnus". Pašlaik baznīcas atjaunošanā pabeigta pirmā kārtā, nav atjaunots tornis. No 1845. gadā celtās baznīcas saglabājušies sienu fragmenti, logailas, dekoratīvā frīze gar jumta malu. Atjaunojot baznīcu pilnībā saglabāts tās sākotnējais apjoms. Sagrautā dienvidu daļa celta pilnībā no jauna, celtniecībai izmantojot sarkanos ķieģeļus, ziemeļu daļā saglabāts apmetums. Jaunā un vecā daļa vizuāli labi nodalāmas. Visas ziņas par 1944. gadā sagrauto baznīcu, fotofiksācijas materiāli u.c. glabājas VKPAI DC. Tā kā baznīca tika sagrauta, saglabājušies tika nedaudzi tās interjera priekšmeti, no tiem nozīmīgākā ir piebaldzēna Jūlija Jēgera 1937. gada gleznotā altārglezna.

Vecpiebalgas luterāņu baznīca nav aizsargājamais kultūrvēstures piemineklis, tomēr tā ir nozīmīgs centrs vietējai sabiedrībai un vizuāli izteismīga celtnē. Tādēļ tās tiešā tuvumā nebūtu vēlams veikt darbus, kas būtiski mainītu ainavu, izņemot sakopšanas darbus. Vēlams saglabāt lielos kokus, ja tie neapdraud ēku un cilvēkus. Baznīca iekļaujas Vecpiebalgas ainavā. Tā ietilpst viduslaiku kapsētas aizsardzības zonā.

Vecpiebalgas luterāņu baznīca, sk. no Z. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas luterāņu baznīca, sk. no Z. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas luterāņu baznīca, sk. no D. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas luterāņu baznīca, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

33. Vecpiebalgas mācītājmuižas senkapi

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības Nr. 461.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Inešu pagasts, pie „Rudumiem”

Koordinātas: N 323848, E 609117

Kadastra Nr. 42540020015

Piederība: Juridiska persona

Vecpiebalgas mācītājmuižas senkapi atrodas Vecpiebalgas-Inešu ceļa P33 rietumu pusē tagadējo Rudumu māju teritorijā.

Kādreizējā mācītājmuižas dzīvojamā ēka uzcelta lielāka lēzena paugura virsotnē, stāvāks kritums ir pret dienvidrietumiem, no tās uz dienvidiem un rietumiem kādreiz bijis sakņu dārzs, tagad – zālājs ar dažiem ogulājiem un puķēm. 50 m uz dienvidrietumiem no ēkas neliels ar zāli apaudzis paaugstinājums. Uz to kā senkapu vietu norāda arī vietējie strādnieki. Saglabājušās ziņas, ka tas bijis 4x5 m liels un līdz 1,3 m augsts blīvi krauts akmeņu krāvums. 1980. g. aizaugušais dārzs ar buldozeru attīrīts, ierīkots sakņu dārzs. Pašlaik akmeņu krāvums nav redzams, nav konstatējamās arī kādas postījumu pēdas. Leģenda saista šo akmeņu kaudzi ar zviedru „ģenerāļa vai virsnieka kapu”. Iespējams, ka tie bijuši kādas būves pamati.

Otra zīmīga vieta bijušās mācītājmuižas tiešā tuvumā ir uzkalns, kura virspusē daži akmeņi. Tas atrodas ap 30 m uz dienvidrietumiem no mājas ziemeļu gala kokiem apstādītā bijušā dārza malā. Te kādreiz bijusi ceļa vieta. Te arī jau krietni sen izraktas bedres. Šķiet, ka otrā vieta nav saistāma ar apbedījumu, drīzāk tā ir no lauka novāktu akmeņu kaudze. Pašlaik šī vieta piedrazota. Bez izpētes abu veidojumu nozīme un datējums neskaidri.

Pašlaik mācītājmuižas komplekss tiek atjaunots (arhitektes Rinkēvičas projekts), tādēļ būvdarbu laikā vieta nav īpaši pievilcīga. Pēc darbu beigām tā būs skaista vieta, kas labi iekļausies vēsturiskajā ainavā. No dārza paveras skats uz Ineša ezeru. Senkapu vieta (?) iekļaujas šajā ainavā.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

dienvidu virzienā zonas robeža saniež strautu, rietumu pusē iet pa pļavu aiz dārza robežas kokiem, ziemeļu pusē pa pagalmu, austrumu pusē – gar māju.

(VKPAI DC 25988 I, 88718-2 I, 86617-2 I; LNVM AO)
6267

Mācītājmuižas senkapu atrašanās vieta (LNVM AO).

Iespējamā Mācītājmuižas senkapu vieta, sk. no R. Foto: I. Virse.

Iespējamā Mācītājmuižas senkapu vieta, sk. no Z. Foto: I. Virse.

Mācītājmuižas senkapu aizsardzības zonas ZR robeža, otrās akmeņu kaudzes vieta (kokos), sk no D. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas mācītājmuižas senkapī, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

34. Mācītājmužas ēku komplekss

Mācītājmužas ēku komplekss (tagad saimniecība Rudumi) nav iekļauts aizsargājamo pieminekļu sarakstā, tomēr tas neapšaubāmi ir vērtīgs kultūrvēstures objekts. Vecpiebalgas mācītājmuiža pirmo reizi vēstures avotos minēta 16. gs., bet laikā starp 1646. un 1670. gadu, lai sekmētu luterānisma nostiprināšanos Vidzemē, zviedru valdība iepirka zemi mācītājmuižai. Ziemeļu kara laikā mācītāja muižas tika nodedzināta, arī saimniecības ēkas pussabrukušas. 1842. gadā pabeigta jaunās mācītājmužas dzīvojamās ēkas celtniecība, bet saimniecības ēkas vecākas.

1920. gadā muiža beidza pastāvēt, tās īpašumā palika ap 50 ha zemes, bet pārējā tika sadalīt zemes reformas laikā. Pirmās Latvijas Republikas laikā tā bija mācītāja dzīvesvieta (mācītāji A. Trucs, V. Lorbergs). Pēc II pasaules kara mācītājmuiža nonāca kolhoza īpašumā. Laidarā tika izveidota kolhoza ferma, bet dzīvojamā ēkā izmitināti strādnieki. Pārējās ēkas pakāpeniski sabruka. 2007. gadā īpašums bijis neapdzīvots, tagad tas ir privātīpašums, ēkas tiek atjaunotas (arhitektes Rinkēvičas projekts). Būvdarbu laikā vieta nav īpaši pievilcīga. Pēc darbu beigām tā būs skaista vieta, kas labi iekļausies vēsturiskajā ainavā. Vecpiebalgas mācītājmuižā no 1771.-1775. gadam dzīvojis Garlībs Merķelis.

Vecpiebalgas mācītājmuižas dzīvojamā ēka 1920. gados
(<http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/2551/>)

Vecpiebalgas mācītājmuižas saimniecības ēkas 2010. g.
(<http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/10014/>)

Vecpiebalgas mācītājmuižas dzīvojamās ēkas A fasāde 2015. g. Foto I. Virse.

Vecpiebalgas mācītājmuižas dzīvojamās ēkas R fasāde 2015. g. Foto I. Virse.

Vecpiebalgas mācītājmuižas saimniecības ēka, no DR . Foto I. Virse.

Vecpiebalgas mācītājmuižas saimniecības ēka, no DR. Foto I. Virse.

35. Vecpiebalgas muižas apbūve

Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis, aizsardzības Nr. 6247

Muižas komplekss atrodas Inešu centrā, 5 km dienvidos no Vecpiebalgas.

Muiža pie Orisāres upītes - Orisāres muiža – zviedru laikos izvirzījās par novada centru un ar laiku pārmantoja Vecpiebalgas nosaukumu. 1688. g. tā minēta kā zviedru valdības īpašums, bet 1711. g. to savā īpašumā ieguva grāfs Šeremetjevs. Laikā no 1784.-1786. gadam tika uzceltas vairākas mūra ēkas. Tagadējā klasicisma stila dzīvojamā ēka – pils – celta 1810. g. 19. gs. kompleksu būtiski paplašināja, uzceļot vairākas dzīvojamās mājas, smēdi, ūdenstorni, pienotavu, pareizticīgo baznīcu.

Vecpiebalgas klasicisma pils.

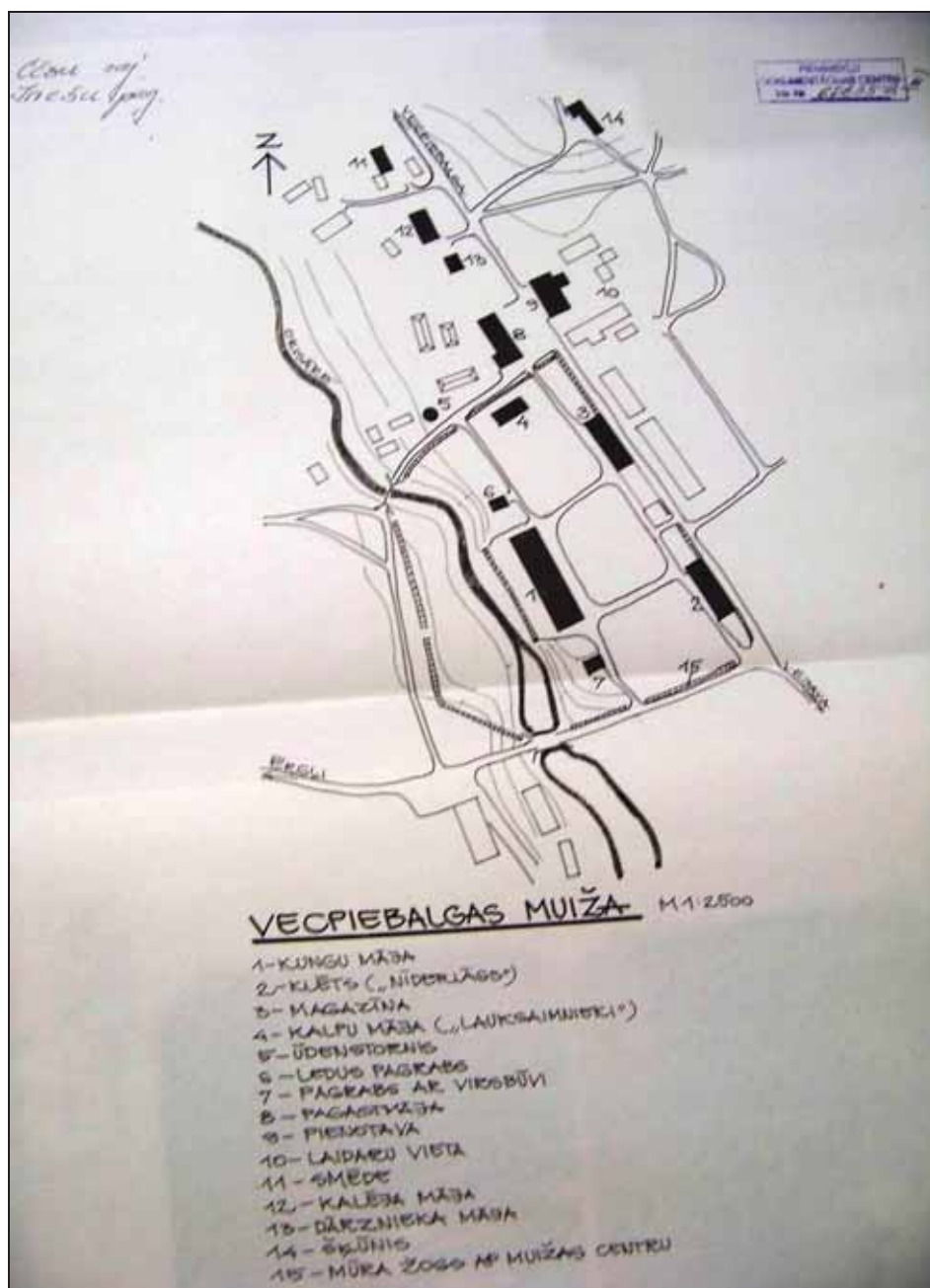
Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis, aizsardzības Nr.6248.

Pils ēka ir liela garenplāna būve ar simetriski veidotu būvapjoma kompozīciju, centrālo divstāvu ēku, kurai abos galos atradās pārejas arkādes, bet to galos piebūvēti sānu korpusi, t.s. „kavaliermājas”.

Otrais stāvs virs sānu arkādēm galvenajā (pagalma) fasādē uzcelts 20. gs. 70. gados (?). Fasāžu apdarē izmantoti klasicismam raksturīgi elementi: stūru krustojums, logailu aplodas, balkoni, pilastri u.c. Ēkas pirmais stāvs celts no laukakmeņiem un nav apmests. Ēkas centrālā ieeja divu stāvu līmenī akcentēta ar liela ordera kārtjuma 4 kolonnu portiku, kas vainagots ar zemu trīsstūrveida frontonu. Ēka pacelta uz reljefa – veidojot nožogotu terasi, uz kuru ved centrālās kāpnes.

Iekštelpu plānojums vēlāko pārbūvju rezultātā ievērojami mainīts.

Pils cietusi ugunsgrēkā 1905. g., četrus gadus laikā atjaunota. Plašākās pārbūves notikušas 1920. g. un 1961. g. Ēkā bijusi skola, kolhoza kantoris, dzīvokļi. 2007.-2008. g. pilij uzlikts jauns jumts, atjaunota fasāde. Pašlaik pilī darbojas pagasta pārvalde, bibliotēka, porcelāna apgleznošanas darbnīca.

Vecpiebalgas muižas apbūves un parka plāns. (VKPAI DC 68635-2 III)

Vecpiebalgas muižas pils, sk. no A. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas muižas pils, kāpnes un celiņš uz vāriem, sk. no R. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas muižas pils, sk. ZA. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas muižas pils, sk. no DR. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas muižas pils, porcelāna apgleznošanas darbnīca. Foto: I. Virse

Magazīna.

Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis, aizsardzības Nr. 6252

Magazīnas klēts celta, vai drīzāk gan pārbūvēta 1810. g., par ko liecina uzraksts virs durvīm. Magazīna atrodas uz ziemeļiem no ieejas vārtiem. Tā ir masīva mūra ēka, celta no akmeņiem ar javā iespiestiem sīkiem dekoratīviem akmentiņiem. Apdarē izmantoti sarkanie ķieģeļi. Ēka plānā taisnstūrveida, jumts divslīpju ar nošļaupumu galos. Fasādē pret pagalmu arkāde. Arku platums atšķirīgs. Virs arkām, durvīm medaljonos ierakstīti pagasta tiesas vīru, stārstu (?), būvmeistaru vārdi. Ziemeļu gala sienā nelieli sīkrūtoti lodziņi.

Magazīnas klētij dienvidu galā piebūvēta silikāta ķieģeļu kalte, tai veidoti plati divviru vārti, ventilācijas sistēmas – masīvas skārda caurules. Piebūve būtiski bojā ēkas sākotnējo izskatu un maina tās būvapjomu. Ēkai trīs dažādi jumta segumi.

Vecpiebalgas muiža, magazīnas klēts, sk. no R. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas muiža, magazīnas klēts, sk. no ZR. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas muiža, magazīnas klēts, celšanas vai pārbūves gads, ieraksts virs durvīm. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas muiža, magazīnas klēts, ieraksts. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas muiža, magazīnas klēts, ieraksts. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas muiža, magazīnas klēts, ieraksts. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas muiža, magazīnas klēts, D galā piebūvētā kalte. Foto: I. Virse.

Ledus pagrabs.

Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis, aizsardzības Nr. 6256.

Ledus / vīna pagrabs atrodas uz ziemeļiem no pils, starp pili un kalpu māju. Pagrabam iedziļināts cokola stāvs, virs tā – otrais stāvs. Arī ieejas divos līmeņos. Būve – taisnstūrveida celtne, būvēta no plēstiem akmeņiem ar kaļķu javu, kurā iespiesti mazi akmentiņi. Stūros, ap durvīm, starp stāviem un zem jumta pārseguma – balta apmetuma dekoratīvie elementi. Pašlaik te iekārtots novadpētniecības muzejs.

Vecpiebalgas muiža, ledus pagrabs, sk. no Z. Foto: I. Virse.

Klēts (Niederlage).

Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis, aizsardzības Nr. 6251.

Klēts ar uzbrauktuvi atradusies pie iebraucamā ceļa pretī pilij. Datējama ar 18.gs. Taisnstūrveida akmens mūra ēka ar koka konstrukcijas divslīpju jumtu, kas galos nošļaupts. Apmesta, balsināta. Iekšienē ķieģeļu mūra velvī, tādējādi sadalīta sektoros. Pirmais stāvs – puspagrabs, otrais stāvs nav ar griestiem nodalīts no bēniņiem. Uzbrauktuves abos ēkas galos ved uz otro stāvu. Ēka nav pārbūvēta, pilnībā saglabājusi sākotnējo izskatu.

Vecpiebalgas muiža, klēts / noliktava (Niederlage), sk. no D. Foto: I. Virse.

Vecpiebalgas muiža, klēts / noliktava (Niederlage), sk. no ZA. Foto: I. Virse.

36. Pils parks

Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis, aizsardzības nr. 6554.

Parks izveidots 19. gs. beigās – 20. s. sākumā. Parka platība 6,7 ha. Vecākie koki attiecināmi uz 1860. g. Parka galveno daļu ietver sarkano ķieģeļu žogs. Vecpiebalgas pils parks sastāv no divām relatīvi patstāvīgām daļām – plaša, gara parādes pagalma un neliela ainavu parka aiz pils abos Orisāres krastos.

Sākotnēji iebraukšana parādes pagalmā bijusi no stūriem – klēts (magazīnas) ziemeļdaļā un kūts (klēts, noliktavas, staļļa) dienviddaļā. Centrālie, pret pili aksiāli vērstie vārti izveidoti vēlāk. Ar tiem uz vienas ass – strūklaka un piebraucamais ceļš. Abās pusēs no centrālā celiņa bijuši pēc platības ar centrālo parādes zālienu gandrīz vienādi augļu dārzi. Vēlākā laikā vairākkārt atjaunoti, tie daļēji vēl ir saglabājušies. Uz parādes durvīm ejošā nelielā pandusa malās ir bijušas stādītas nelielas eksotu skuju koku grupas, kas daļēji ir saglabājušās.

Aiz pils reljefam ir spēcīgs kritums, kas tehnisku un estētisku apsvērumu dēļ ir nostiprināts ar augstu laukakmeņu atbalstsienu. No šādi izveidotās terases augšas kā arī no pils balkona paveras skats pār Orisāres upītes uzpludinājumu un šauru, upītei paralēlu izstieptu lauci. Lauces galos un aiz parka daļu aptverošā laukakmeņu krāvuma žoga stādītas eksotu skuju koku grupas. Skatu perspektīva iziet ārpus parka robežām. Šī skatu perspektīva ir abpusēja. Lapegles lauces galos noslēdz īsākas perspektīvas.

Parks ir stilistiski vienots apbūves komplekss ar monumentālu parādes pagalmu un ainavu parku, kurā maksimāli izmantoti dabas dotumi, un kurš optiski palielināts ar veiksmīgu skatu perspektīvu izveidošanu. Parkā vairāki desmiti koku sugu, no tām vietējās sugas 11, introducētās – 19, vecākais parka koks, domājams, ir apmēram 200 gadus veca lapegle.

Pašlaik pils parādes pagalmā iebūvēta svaru māja no silikāta ķieģeļiem, ainavu parkā izbūvēta estrāde.

(VKPAI DC 47922-3 II, 15436-6 II)

Vecpiebalgas muižas parks, Orisāres upes uzpludinājums, sk. no ZA. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas muižas parks, sk. no D. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas muižas parks, Orisāres upes uzpludinājums, sk. no DR. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas muižas parks. Ūdenstornis, vietējās nozīmes tehnikas piemineklis. sk. no DA.

Mūris ap Vecpiebalgas muižas pils parku, vārti, sk. no DR.

Vecpiebalgas muiža, kalpu māja pils parka Z malā, sk. no R. Foto: I. Virse.

Kādreizējā Vecpiebalgas pagasta tiesas ēka, tagad Inešu skola, sk. no D. Foto: I. Virse.

Kādreizējā Vecpiebalgas pagasta tiesas ēka, tagad Inešu skola, A.Pumpura krūšutēls (tēlnieks Juris Zariņš), sk. no Z. Foto: I. Virse.

37. Vecpiebalgas viduslaiku pils.

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības nr. 644.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts.

Koordinātas: N 324989, E 610431

Kadastra nr.42920070369

Piederība: pašvaldība

Vecpiebalgas (Piebalgas) viduslaiku pils atrodas 300 m uz dienvidiem no Vecpiebalgas baznīcas.

Pils celtniecībai izmantots dabisks 2-3 m augsts paugurs, ko no austrumiem, ziemeļiem un rietumiem ietvērušas mitras pļavas, uz dienvidiem no pils tek Balgas upīte. Pils ir taisnstūra formas, ap 50 x 60 m, orientēta Z-D virzienā ar nelielu novirzi pret rietumiem. Pilij apkārt grāvju un vaļņu sistēma, kuras izmēri ap 110x90 m. Attālums no mūriem līdz grāvim 10-15 m.

Pils mūri saglabājušies 2-8 m augstumā, sienu biezums līdz 2 m. Līdz 3 m augstumam sienas celtas no lieliem granīta akmeņiem, augstāk izmantoti mazāki akmeņi. Saistviela – kaļķu java. Vislabāk saglabājusies dienvidu siena, kurā redzamas logailas ar ķieģeļu apdari. Ļoti rūpīgi mūrēti stūri – tie veidoti no taisnā leņķī apskaldītiem akmeņiem.

Korpusi ar dzīvojamām un saimniecības telpām atradušies gar pagalma austrumu un dienvidu malu. Dienvidu korpusa platums 8 m, tas bijis divstāvu. Caur pils austrumu korpusu gājusi galvenā ieeja uz pagalmu. Vārtu vieta tagad ir 4,7 m plata. J.K. Broces 1797. g. zīmējumā redzama vārtu pusloka arka. Otra ieeja bijusi caur pils rietumu mūri. Pilsdrupas ilgstoši postītas, laužot akmeņus apkārtnes ēkām. Pils pagalmā vērojams intensīvs kultūrslānis.

Pils vēsture.

Piebalga bijusi Rīgas arhibīskapa saimniecības pils. Tās vārds pirmo reizi rakstītajos avotos minēts 1318. g., kad to bija okupējis Livonijas ordenis. Pašreizējā pils celta 1340.- 1365. g. Visu Rīgas arhibīskapijas pastāvēšanas laiku pils bijusi arhibīskapa īpašums, bet kādu laiku no 1361. gada bijusi ieķīlāta. Vartbergas Hermaņa hronikā vēstīts, ka 1375. gadā krievu karaspēks izpostījis vairākas Rīgas arhibīskapijas pilis, tai skaitā arī Piebalgu. 1479. g. Piebalgas pili ieņēma Livonijas ordenis, 1483. g. to iekaroja rīdzinieki, 1481. g. izpostīja krievu karaspēks. 1555. gada Livonijas piļu sarakstā minēta Piebalgas pils ar pilsapmetni. 1577. g. Livonijas kara laikā pili atkal izposta krievu cara Ivana IV karaspēks. 17.gs. Piebalga nonāca zviedru īpašumā. 1688.g Vidzemes arklu revīzijā minēts, ka pils vairs nav apdzīvota. 1711. gadā Piebalgu savā īpašumā ieguva un līdz 1920. g. paturēja grāfu Šeremetjevu dzimta.

Vecpiebalgas viduslaiku pilsdrupas ir izcils apskates objekts, tās atrodas ainaviskā vietā. No pilsdrupām paveras skats uz baznīcu un Griškas kalnu. Pašlaik pilsdrupas daļēji sakoptas – dienvidu un jo īpaši austrumu pusē grāvji aizauguši ar krūmiem. Nepieciešama regulāra pieminekļa kopšana. Lai pilsdrupas būtu drošas – nepieciešama mūru nostiprināšana.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

pils teritorija nav noteikta. Pamatā tā ir teritorija, ko aizņem pils mūri un grāvju sistēma, tomēr iespējams, ka pilij apkārt bijusi apmetne. Pašlaik pils atrodas uz pašvaldības zemes, tomēr aizsardzības zonai būtu jābūt ievērojami plašākai, vismaz ap 300 x 300 m ap pili.

Par Vecpiebalgas pili saglabājušies vairāki nostāsti:

1. Par Jāņa (Ivana) IV karaspēka uzbrukumu Vecpiebalgas pilij.

Krievi nevarējuši pili sašaut, jo tanī mitusi burve, un visas lodes lēkušas atpakaļ. Tad karavadoņi uzprasījuši savu burvi, un tas teicis, ka pili varot apšaut vienīgi tikai ar mucu tapām. Uzbrucēju, krievu, burvis bijis stiprāks par pils burvi, un ar mucu tapām pils arī sagrauta. Pa visu kaujas laiku logā sēdējusi pils valdniece un viņai blakus stāvējis balts zirgs. Gūstā viņa nepadevusies, un, pilij brūkot, ielēkusi kanālā, kas stiepies apkārt mūriem. Arī bruņinieki, redzēdami, ka pils neglābjami kritīs krievu rokās, negribējuši dzīvi padoties. Viņi melnas kariatēs iejūguši baltus zirgus, paņēmuši līdzī kapara podus pildītus ar zeltu, iebraukuši Ineša ezerā. Vēl tagad ezera dienvidus krastā varot redzēt kapara podus. Pagarbos palikušas daudzas bagātības, bet pie viņām tagad nevarot piekļūt, jo, līdz atverot pagraba durvis, visas bagātības nogrimstot dziļi zemē. Pilij vēl tagad esot savs valdnieks. (pierakstījis I. Meisters 1926. g.)

2. Par Vecpiebalgas pili un Griškas kalnu.

Vecpiebalgas centrā starp augstiem kalniem, strautiem un ezeriem – Alaukstui, Inesi, Taunu – pie Vecpiebalgas baznīcas atrodas vēsturiskās seno bruņinieku pils drupas. Apmēram ¼ kilometru no pilsdrupām atrodas Grišku kalns.

Teika stāsta, Grišku kalnu krievu karaspēks sanesis ar cepurēm. Kalns bijis vajadzīgs, lai varētu sašaut pili, ko varējuši izdarīt vienīgi no šīs vietas, jo pils bijusi apburta. Zem kalna tikusi apbērtā rija, kurā sadzīti ienaidnieka gūstekņi.

No Grišku kalna arī izdevies pili sašaut. Pils iemītnieki bēguši pār upi, kura toreiz bijusi ļoti plata, un apslīkuši. Dārglietas bijušas sanestas pils dziļos gaņģos. Ieeja gaņģos noburta. Kurš mēģinājis iekļūt, tūlīt galva riņķī.

Vēl šo baltu dienu pils dziļos gaņģos glabājos lieli zelta krājumi. Un ne viens vien meklējis bagātības pils gaņģos, bet katrs dabūjis tik krietnu mācību, ka otrreiz vairs nav mēģinājis bagātības no pils izņemt (pierakstīta ap 1920.g.)

3. Par Ivana IV uzbrukumu Vecpiebalgas pilij:

Vecos laikos Vecpiebalgā bijusi stipra pils ar dziļu grāvi visapkārt. Bet tad uzbrukuši kara laiki. Ienaidnieki sanākuši kā mušas ap pili un gribējuši to sašaut, bet lodes lēkušas atpakaļ. Pils iedzīvotāji, to redzēdami, sākuši izmēdīt uzbrucējus. Tajā pat naktī ienaidnieka karavadonis nosapņojis, kurā vietā mūri var sašaut. Nākošajā dienā tūlīt pamēģinājuši un patiesi, mūri izdevās sagraut. Tad pils iedzīvotāji bailēs salēkuši ūdenī, bet nav varējuši izpeldēt un noslīkuši. Ienaidnieka karavīri izvilkuši slīkoņus un ar cepurēm vien sanesuši tik daudz smilšu virs miroņiem, ka izcēlies Grišku kalns. Tad ņēmušies pili postīt, bet dārgās mantas nav atraduši. Tās vēl šobaltdien sargājot pūķis. Kas tās mēģinot meklēt, tam pūķis apgriežot galvu riņķī.

Citā teikas variantā – lodes lēkušas atpakaļ, jo pilij katru rītu apkārt apjājis balts jātnieks, kuru nevarējuši nošaut. Gājuši pie pareģa, kas iedevis lodi, gatavotu no saktu adatām. Ar to varēts jātnieku nošaut, un pils tikusi ieņemta.

Vēl citā variantā – pilij katru rītu jājusi apkārt jaunava baltā zirgā, tādēļ pili nav varēts sašaut. Kādu rītu viņa aizmirsusi apjāt pilij, nu krievi varējuši pili ieņemt. Pils freilenes salēkušas upē, bet pils kungi sagājuši rijā, kur tiem virsū sabērtas zemes – tā izveidojies Grišku kalns.

Vecpiebalgas viduslaiku pils, sk. no DR. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas viduslaiku pils, pagalms, Z siena, sk. no DR. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas viduslaiku pils, D korpuss, sk. no ZR. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas viduslaiku pils, teritorija, sk. no DR. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas viduslaiku pils, teritorija, sk. no D. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas viduslaiku pils, grāvis Z pusē, sk. no DR. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas viduslaiku pils, grāvis D pusē, sk. no R. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas viduslaiku pils, sk. no D. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas viduslaiku pils, aizsardzības zonas priekšlikums.

38. Vecpiebalgas senkapi (Krievu/Krīvu kapi)

Valsts nozīmes aizsargājamais arheoloģijas piemineklis, aizsardzības numurs 441.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Inešu pagasts

Koordinātas: N 323312, E 608975

Kadastra numurs 42540020331

Piederība: Pašvaldība

Kapu uzkalniņš atrodas Ineša ezera ziemeļaustrumu krastā par Krievu pussalu sauktās pussalas rietumu galā.

Pussala apaugusi ar mežu, augstākajā vietā līdz 10 m augsta. Tā izmēri ap 20x20 m, augstums ap 5 m. Pašlaik apaudzis kokiem un krūmiem. Redzami vairāki lieli akmeņi. Pirms vairākiem gadiem te veikti pameža tīrīšanas darbi. Gar pussalas malu ierīkots gājēju celiņš un uzbūvēta lapene. Uz austrumiem un dienvidaustrumiem no pussalas izveidota atpūtas bāze *Ineši*, pieminekļa aizsardzības zonā veikta labiekārtošana: tik pļauta zāle, izveidoti kempinga un atpūtas laukumi u.c. Piemineklis netiek postīts, atpūtas bāzes īpašnieki ir informēti par senkapiem un ievēro to aizsardzības prasības.

Ziņas par Vecpiebalgas senkapiem atrodamas laikrakstā *Latvis* (1924. g. 27. novembris, Nr. 955) Matīsa Kaudzīša rakstā, kurā skaidrots arī kapu kalniņa un pussalas nosaukums – te it kā apbedīti krievu karavīri. Autors arī norāda, ka īstajam nosaukumam vajadzētu būt Krīvu pussala un Krīvu kapi. M.Kaudzītis arī norāda, ka apbedījumi noteikti saistāmi ar ievērojami senākiem laikiem, jo tie apļa veidā bijuši aplikti ar lieliem akmeņiem, kas neizslēdz arī Ziemeļu karā kritušo kareivju apbedījumus. Tādi, iespējams, bijuši Zviedru pussalā, kas atrodas iepretī.

Līdz 1866. g. Krievu/Krīvu pussala bijusi mācītājmuižas parka daļa, te bijuši izveidoti celiņi un ierīkota peldvieta. 1924. g. vieta jau bijusi aizaugusi.

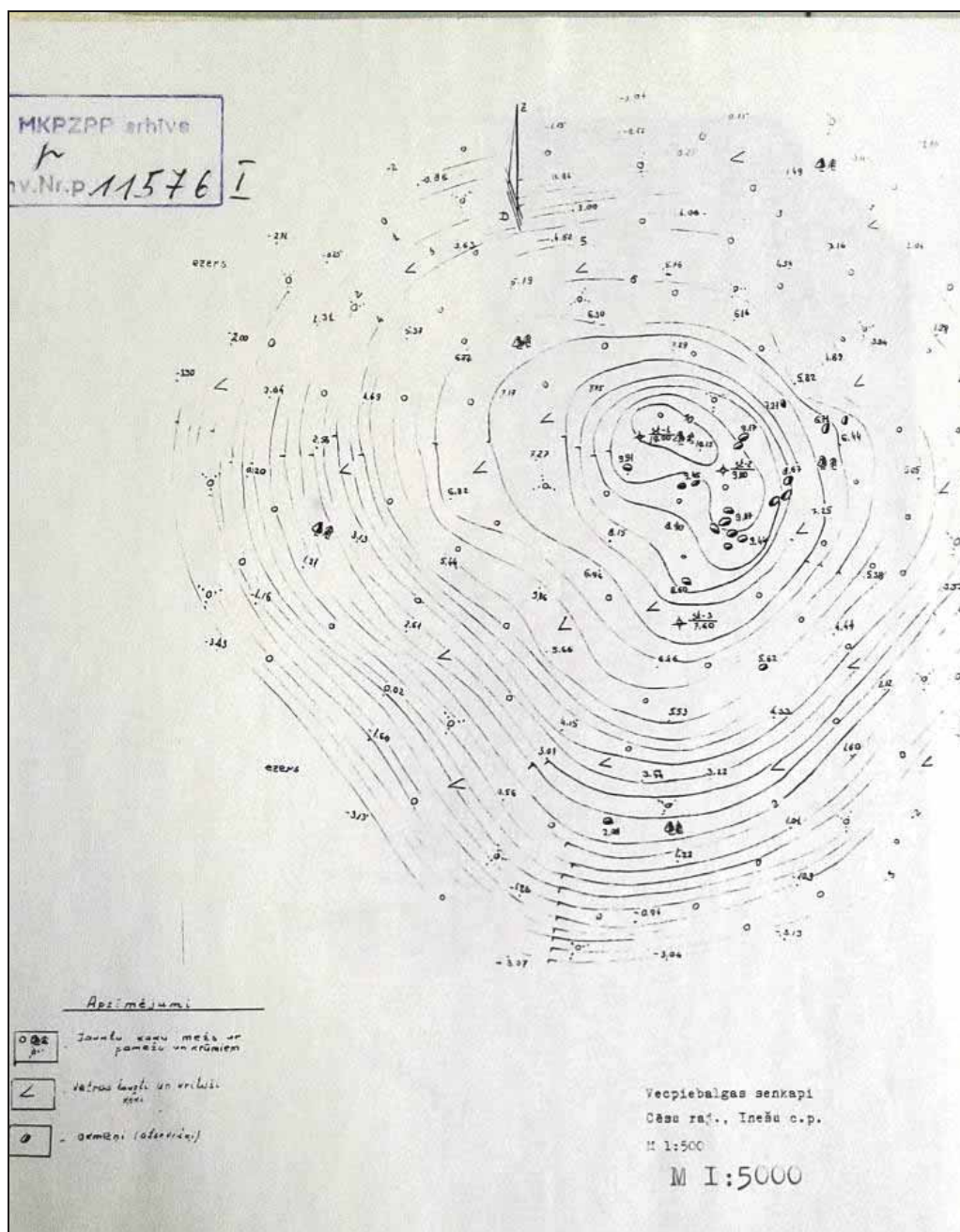
1926. g. ziņojumā norādīts, ka ap 1912. gadu senkapos notikuši rakumi un atrakti 12 apbedījumi akmeņu šķirstos. Pēc M. Kaudzīša sniegtajām ziņām 19. gs. astoņdesmitajos gados (pēc J. Poļa ziņām – 1876. g.) uzkalniņā izrakumus veikuši vācu antropologs Firhofs (M.Kaudzītis un J.Polis raksta – mācītājs Firhufs; jādome tomēr, ka tas bijis T. Firhovs (Virhof), ar kuru ciešus kontaktus uzturēja grāfs Zīverss (Siewers), grāfs Zīverss, un prāvests Guleke, bet 1912. gadā – barons Šulc-Ašeradens no Liezeres. Atrakti 12 apbedījumi akmens krājumos. Senlietas – daudz bronzas lietu un dzelzs cirvji – nonākušas privātā īpašumā. 1929. g. ziņojumā rakumi nav pieminēti, bet norādīts, ka, ierīkojot mācītājmuižas parka celiņus, tikuši atrasti kauli. Vēlāk atrastas arī kādas bronzas senlietas. Arī 1932. g. ziņojumā minēts, ka te kādreiz notikuši rakumi, akmeņi izlauzti arī būvēm.

Saglabājies nostāsts, ka Krīvu kapos rudenos veļu laikā uz brīdi iededzies gaišs ugunskurs bez dūmiem, un tam apkārt bijuši redzami cilvēki. Daži no tiem baltās, garās drēbēs un baltām, garām bārdām. Bet šī uguns kā cēlusies, tāpat drīz arī nodzisusi, kad kāds no tiem baltbārdainiem pārstiepis roku tai pāri.

Kapu uzkalniņš ir būtiska ainavas daļa, tādēļ tā tuvumā nav ieteicama apbūve, meža izciršana.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

visa pussala līdz meža malai A pusē.

Senkapi uzkalniņa uzmērojums. (VKPAI DC Nr. 11576 I)

Vecpiebalgas senkapi, skats uz uzkalniņu no R, foto I. Virse

Vecpiebalgas senkapi, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015) .

Vecpiebalgas senkapu tuvumā ap 230 m uz dienvidaustrumiem no senkapiem atpūtas bāzes teritorijā neliela liča (peldvietas) ziemeļu krastā atrodas liels akmens, ko sauc par Velna/Vella akmeni.

39. Vella akmens (Spoku akmens)

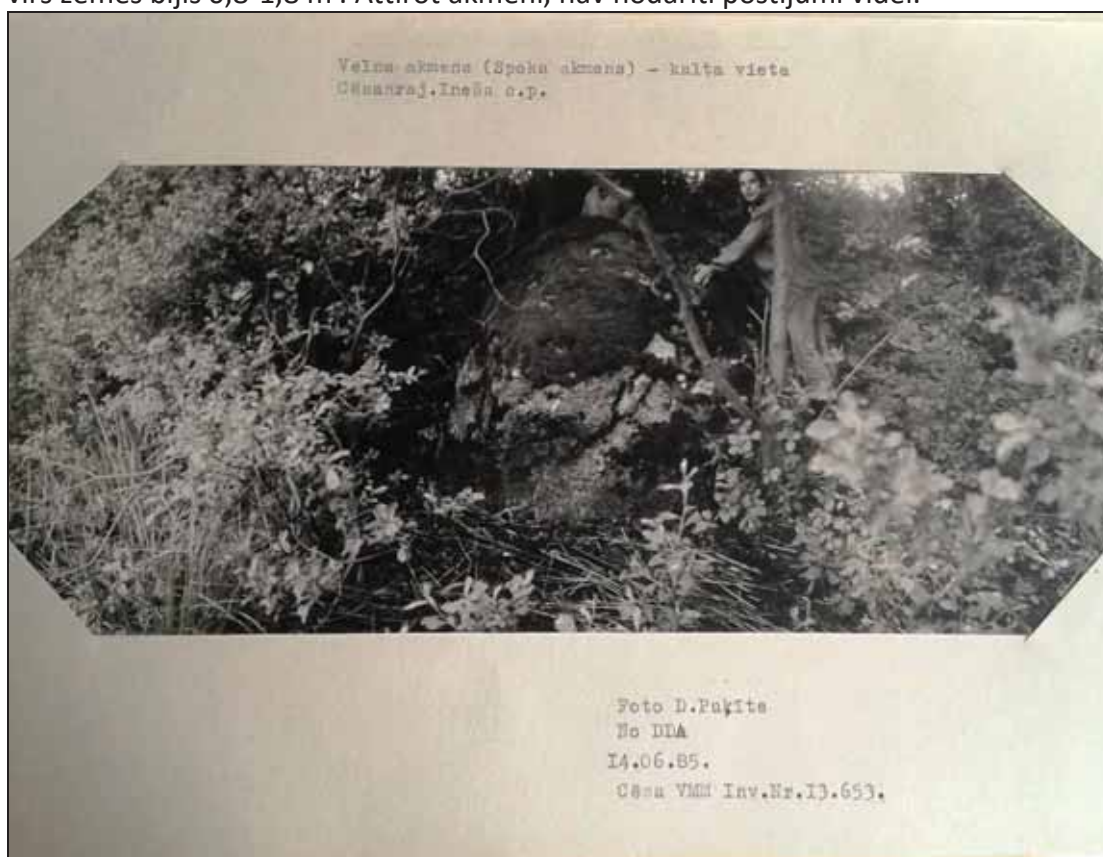
Adrese: ``Inesieši`, Inešu pag., Vecpiebalgas nov., LV-4123

Koordinātas: N 323268, E 609201

Kadastra numurs: 42540020023

Piederība: Fiziska persona

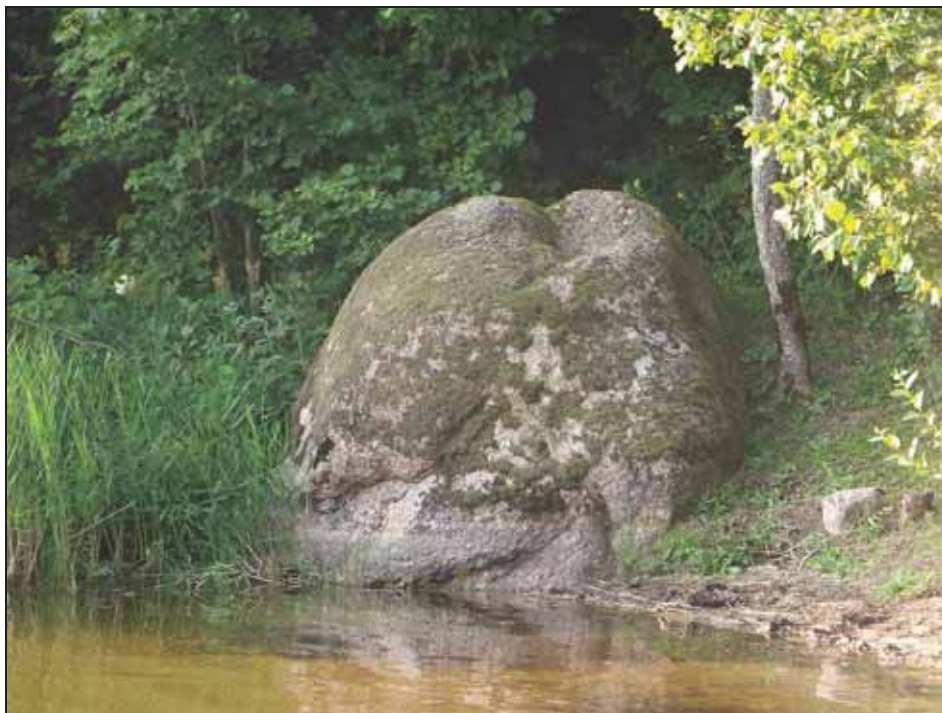
Akmens virs zemes ir nepilnus 2 m augsts, ap 2 m plats, ar dabisku iedobi virspusē. Akmens ticis atrakts, lai to varētu labāk redzēt, jo vēl 1985. gada ziņojumā norādīts, ka tā augstums virs zemes bijis 0,8-1,8 m . Attīrot akmeni, nav nodarīti postījumi videi.

Avots: VKPAI DC 26004 I
6284-4

Vella akmens iekļaujas apkartēja ainava un atpūtas vietas iekārtojumā. Tas nav aizsargājams objekts, tomēr no kultūrvēsturiskās ainavas viedokļa noteikti saglabājams un eksponējams. Nav pieļaujama akmens pārvietošana.

(Lit. Jānis Polis. Vecpiebalgas novada Inešu pagasts. Ineši, 2008. 104. lpp.)

Skats uz Vella akmeni Ineša ezera krastā, sk. no D. Foto I. Virse.

Vecpiebalgas senkapi un Vella akmens (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

40. Vidus (Skolas) kapi.

Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts.

Vecpiebalgas Vidus (Skolas) kapi atrodas autoceļa P30 Bērzkrogs-Vecpiebalga un Gaismas ielas krustojumā, ceļa dienvidu pusē.

Kapi ierīkoti samērā stāvā kalniņā, tos apjož neliels valnis. Kapiem ziemeļu pusē autostāvvietā, te arī viena no ieejām. Stāvlaukumā un pie kapličas informācija ar kapu shēmu. Galvenā ieeja ir no rietumiem no Gaismas ielas. Te atrodas arī kapliča.

Vidus kapi izveidoti un iesvētīti 1854. gadā toreizējās draudzes skolas tuvumā, kas arī devusi kapiem nosaukumu. Kapsēta izveidota uz draudzes zemes. Ap 1880. gadu kapsēta jau kļuva par šauru, tādēļ ierīkota jauna kapsēta – Jaunie kapi. Kapiem nav doti nosaukumi, tie tikuši nosaukti pēc to izveidošanas hronoloģijas: Vecie, Vidus, Jaunie. Kādu laiku tagadējie Vidus kapi varēja tikt saukti par Jaunajiem kapiem, bet, kad Vecie kapi vairs nav izmantoti, Vidus kapi kļuvuši par vecajiem kapiem. Tas guvis atspoguļojumu dažādos kapu vai pieminekļu aprakstos, radot zināmu jucekli.

Vecpiebalgas Vidus kapos apglabāti daudzi ievērojami kultūras un sabiedriskie darbinieki, kuri devuši lielu ieguldījumu gan Vecpiebalgas, gan Latvijas kultūrai. Šeit atdusas brāļi Kaudzītes, kā arī Līze Ratmindere-Kaudzīte (1848-1928). Te apglabāts Atis Kronvalds (1837–1875), kura kapa pieminekli 1893. gadā veidojis A. Folcs. Kapa vietu te radis skolotājs, rakstnieks un sabiedriskais darbinieks J. Pilsatnieks (1838–1879), tulkotājs un bibliogrāfs K. Egle (1887–1974), skolotājs un literāts A. Tullijs (1851–1909), rakstnieks A. Bračs (1880–1967), ārsts J. Jurjāns (1830-1879) u.c.

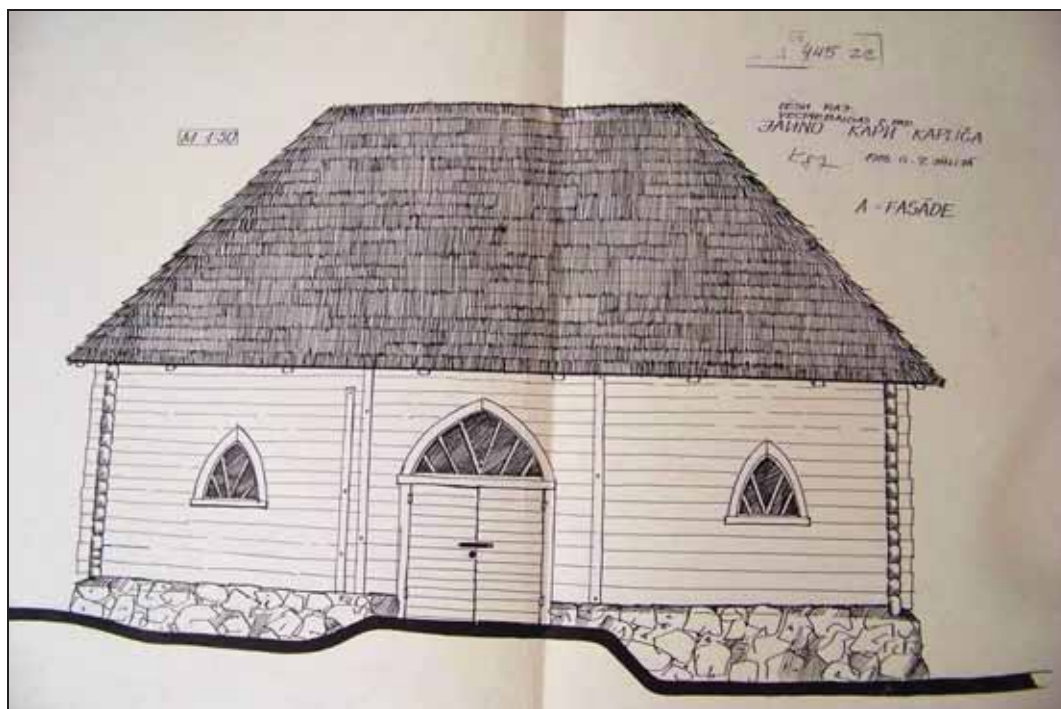
Vecpiebalgas Vidus kapu shēma pie autostāvvietas. Foto: I. Virse

41. Vidus kapu kapliča (kapu kambaris)

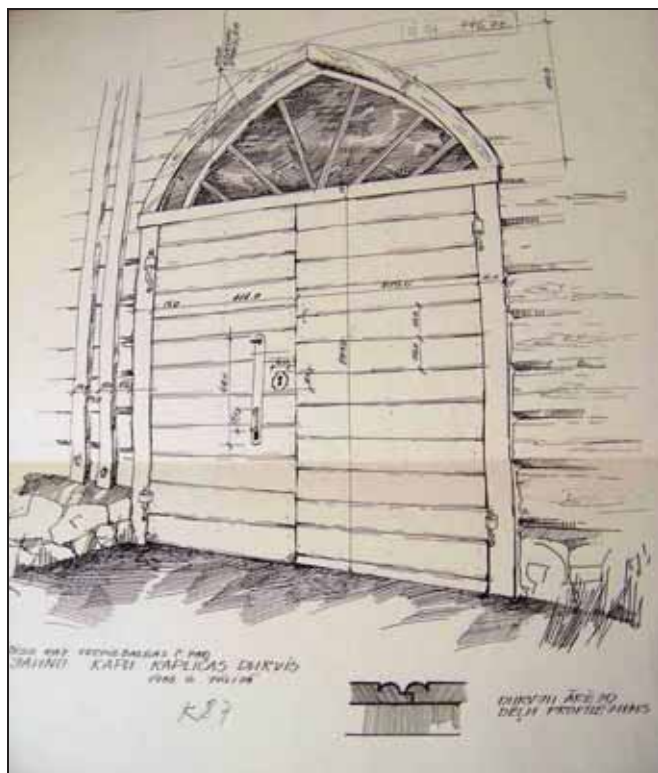
Kapliča celta 19./20. gs. mijā no pietēstiem egles balķiem guļbūves tehnikā, ar krusta pakšiem. Pamati – plēstu akmeņu mūris. Jumts – četrslīpju, ar skaidu segumu. Austrumu fasādē divviru durvis ar smaila pusloka logu virs tām, abpus durvīm smaila pusloka logi. Rietumu fasādē pret kapiem – divviru durvis. Austrumu fasādē abpus durvīm – statņu stiprinājums (tāds nav redzams 1949. g. attēlos), rietumu fasādē – vienā pusē durvīm. Kapličas sienu augstums 3,5 m, ēkas garums 13 m, platums – 7,7 m. Kapličas priekšā (austrumu pusē) bijis veidota slīpa uzeja (uzbrauktuve), ko malās ierobežoja liekti akmeņu krāvumi. Pašlaik uzbrauktuves nav, jo kapliča atrodas tieši pie ielas brauktuves. Kapličas ēka ir raksturīgs Vidzemes centrālās daļas 19./20. gs. būvniecības paraugs.

Kapliča tikusi apsekota un uzmērota 1986. gadā. Pašlaik restaurēta, protezēti satrupējušie sienu balķi, spārenīca, spāres. Uz kapličas austrumu fasādes izvietots informācijas stends ar kapu shēmu, uz durvīm sludinājumu lapiņas, kas bojā tās izskatu. Būtu vēlams to novietot blakus.

(VKPAI DC p-568/1 III , 57544-2 III)

Vidus kapu kapličas A fasāde. 1986. g. uzmērojums (VKPAI DC 445 2c).

Vidus kapu kapličas durvis. 1986. g. uzņēmums (VKPAI DC 446 zc).

Vecpiebalgas vidus kapu kapliča, sk. no A. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas vidus kapu kapliča, sk. no Z. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas vidus kapu kapliča, A fasāde, sk. no ZA. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas vidus kapu kapliča, protezētie sienu balņi, spārenīcas un spāres. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas Vidus kapi. Foto: I. Virse

42. Piemineklis Kronvaldu Atim

Tēlnieka Augusta Folca (1851-1926) veidots kapa piemineklis tradicionālajās 19. gs pieminekļa formās – akmeņkaļu firmu masveida ražojums.

Augsts melna granīta obelisks uz kvadrātveida cokola. Obeliska vidusdaļā apaļā medaljonā cilnis - vīrieša (A.Kronberga) portrets profilā. Grafisks veidojums. Uz ciļņa paraksts: A.VOLZ. Pieminekli dāvinājusi Rīgas Latviešu biedrība.

Cokola daļā teksts – priekšpusē:

Kronvalds Attis
1837.g.3.aprīlī – 1875.g.5.februārī
Pateicīgo Tautesu vārdā
Rīgas Latveesu Beedriba
1893 gada

Mugurpusē :

Tevzeme un brīvība
vissvetakee dargumi
virs zemes

(VKPAI DC 28939 IV, 6136-13-KM, 5090-1 IV)
8268-4

Pa kreisi no obeliska novietota vēl viena piemiņas zīme Kronvaldu Atim, ko dāvējusi studentu korporācija. Tā ir melna granīta taisnstūrveida plāksne ar uzrakstu

TĒRBATAS LATVIEŠU RAKSTNIECĪBAS
VAKARU DIBINĀTĀJAM KRONVALDU ATIM
PATEICĪBĀ –
LATVIEŠU STUDENTU KORPORĀCIJA LETTONIA

Vecpiebalgas Vidus kapi, piemineklis Kronvaldu Atim. Foto: I. Virse

Pa labi no Kronvaldu Ata apglabāta arī viņa sieva Karolīne Kronvalde, uz kapa melna granīta plāksne ar gravētu uzrakstu.

Vecpiebalgas Vidus kapi. Pieminekļi A.Kronvaldam, K. Kronvaldei un J. Pilsatniekam.
Foto: I. Virse.

Pa labi no Karolīnes Kronvaldes ievērojmā Vecpiebalgas draudzes skolas skolotāja un sabiedriskā darbinieka **Jēkaba Pilsatnieka** piemineklis. Melna granīta obelisks uz pamatnes uzraksts:

Skolotajs
Jehkabs Pilsatneeks
*19.aug. 1838 † 11.sept. 1879
„Tehvu seme,dahrga, jauka,
Seedi Deewa glahbschana!
Lai nekahda nikna auka
Tawus augļus nemaita.”

Tawu audsekņu, draugu
un zeenitaju mihlestiba
uszela Tew scho piemiņu
1909

Vecpiebalgas Vidus kapi. Piemineklis J. Pilsatniekam. Foto: I. Virse.

43. Piemineklis J. Ūdrim

Piemineklis uzstādīts Vecpiebalgas skolotājam un sabiedriskajam darbiniekam Jānim Ūdrim ap 1934. gadu. Darināts no gaiši pelēka granīta.

Pieminekli veido taisnstūra granīta plāksne (izmēri: 208x109x60 cm), uz kuras izkalta meitenes figūra visā augumā (168x75x48cm), kailām kājām, rokās tur lakatu, kas noslīdējis aiz muguras, kreisajā rokā rožu ziedi. Figūra attēlota $\frac{3}{4}$ pagriezienā ar skatu lejup.

Uz pamatnes uzraksts:

SKOLOTĀJS JĀNIS ŪDRIS

15.IX.1862. – 3.VIII 1934.

MARIJA ŪDRIS

5.VIII 1883. – 1945. 9.XII

(VKPAI DC 19525 IV)

5092

Vecpiebalgas Vidus kapi. Piemineklis J. Ūdrim. Foto: I. Virse.

44. Piemineklis brāļiem Kaudzītēm

Piemineklis atrodas Vidus kapos pa kreisi no centra, tūjām ieskaitā kapu vietā.

Autors Burkards Dzenis, E. Jaundālders (akmeņkalis), piemineklis uzstādīts 1928. g. Piemineklis ir melna granīta stēla (220x84x41cm) ar nošķeltu stūri, pie kura iekalts krusts, novietots uz četrstūraaina cokola. Stēlas centrā labajā pusē bronzas cilnis (43x33cm) – dubultportrets (Reinis un Matīss Kaudzītes) profilā. Detalizēti izstrādātas sejas. Autora paraksts „B.Dze...”

Uz cokola lejas daļā pa labi teksts –

MATĪSS KAUDZĪTIS

18 VIII 1848 – 8 XI 1926

LĪZETE KAUDZĪTIS

dz. RATMINDERIS 20 I 1848 – 18 III 1921

REINIS KAUDZĪTIS

12 V 1839 – 21 VIII 1920

Cokolā iekalts „E.Jaundalderis. Rīga”

(VKPAI DC 33-384 IV, 19522 IV)

3935-4

5089-1

Vecpiebalgas Vidus kapi. Piemineklis brāļiem Kaudzītēm. Foto: I. Virse.

Pa labi no Kaudzīšu pieminekļa sarkana granīta stēla – rakstnieka un tulkotāja Tullija ģimenes kapi.

Vecpiebalgas Vidus kapi. Skats uz brāļu Kaudzīšu kapa vietu. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas Vidus kapi. Foto: I. Virse

Vecpiebalgas Vidus kapi. Skolotāja J.Slides kaps. Bijis Kronvaldu Ata znots. Foto: I. Virse

45. Viduskaibēnu apmetne.

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības nr. 608.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Inešu pagasts, „Mazkaibēni”

Koordinātas: N 321713, E 604945

Kadastra Nr. 42920080052

Piederība: Fiziska persona

Viduskaibēnu apmetne atrodas ap 400 m uz dienvidaustrumiem no Kalna Kaibēnu mājām un ap 200 m uz dienvidaustrumiem no Mazkaibēnu mājām.

Apmetne atrodas lielākas augstienes A galā nelielā pacēlumā. Dienvidu un austrumu pusē stāva nogāze, izcirtums, rietumos un ziemeļrietumos – mežs, Mazkaibēnu mājas. Apmetni 1985. gada atklāja G. Toropina. Laukā tika veikti meliorācijas darbi, kuru laikā meliorācijas tranšejās konstatēja līdz 1 m dziļas pavadu vietas, kurās atsedzās ogles un deguši akmeņi. Viduskaibēnu apmetnē atrastas tekstilās keramikas lauskas un graudberzis. Teritorija ap 60x60 m liela. Apmetnes teritorija tiek lauksaimnieciski apstrādāta.

Apmetne atrodas ainaviskā vietā, no kalna paveras plašs skats uz austrumiem.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

Viduskaibēnu apmetne ir viena no nedaudzajām senajām dzīvesvietām, kurās saglabāties kaut cik vērā ņemams kultūrslānis. Tās aizsardzībā jāņem vērā arī ainaviskais aspekts. Tādēļ aizsardzības zonā būtu jāietver visa paugura virsa. Dienvidu un rietumu robežu iezīmē stāvā kalna nogāze, ziemeļrietumu un ziemeļu – grāvītis kalna nogāzē, austrumu robeža – līdz mežam.

(Lit.:Toropina G. Aizsardzības izrakumi Salnaskroga senkapos un Arheoloģisko pieminekļu apsekošana Cēsu rajonā. In: ZASM 1986, 132.lpp.)

Viduskaibēnu apmetnes teritorija (VKPAI DC p29270)

Viduskaibēnu apmetne, sk. no Z. Foto: I. Virse

Viduskaibēnu apmetne, sk. no D. Foto: I. Virse

Viduskaibēnu apmetne, aizsardzības zonas D un DR robeža, sk. no ZA. Foto: I. Virse

Viduskaibēnu apmetne, aizsardzības zonas A robeža, sk. no ZR. Foto: I. Virse

Skats uz D no kalna D gala. Foto: I. Virse

Viduskaibēnu apmetne, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

46. Zemnieku sēta „Vectūli”

Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis, aizsardzības Nr. 8899.

Vecpiebalgas novads, Inešu pagasts, „Vectūli” 1

Koordinātas: N 323539, E 612743

Kadastra Nr. 42540030084

Platība: 1,2 ha

Piederība: Fiziska persona

Zemnieku sēta „Vectūli” atrodas Tūļu mājkopas vidū 380 m uz ziemeļiem no autoceļa Ineši – Liede V341.

Ēkas celtas 19.gs. sākumā. Dzīvojmā ēka: celta guļbūves tehnikā no pietēstiem baļķiem, ar krusta pakšiem, kuri pārklāti ar vertikāliem dēļiem. Ēkas fasāde apšūta ar vertikāliem dēļiem. Mājai augsti akmeņu mūrējuma pamati. Četrslīpju skaidu jumts. Mājai bijis lievenis, par ko liecina mūra kāpņu izbūve. Spriežot pēc tā, ka ir tikai viens skurstenis, ēkai ir t.s. tīsdalīgā konstrukcija, kur mājas vidū ir priekšnams, bet dzīvojamās un saimniecības telpas uz abām pusēm no tā. Fasādē 4 sešrūšu logi, gala sienā – 1. Zem dzīvojamās mājas izbūvēts pagrabs. Ap dzīvojamo māju dārzs, apjots ar sētu.

Ārpus sētas – klētiņa ar mūrētu pagrabu. Klēts celta līdzīgi kā dzīvojamā ēka. Zem jumta sienu augšējā vainagā nelieli „lodziņi”.

Vectūļu zemnieku sēta iekļauta aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā tikai 2013. gadā, jo tā raksturo 19. gadsimta sākuma apbūves telpisko struktūru ar Vidzemes sētai raksturīgo neregulāro pagalmu, saglabāties katras atsevišķas ēkas sākotnējais būvapjoms, fasāžu arhitektoniskā kompozīcija, oriģinālās būvkonstrukcijas un apdares detaļas. Objektam ir nozīmīga kultūrvēsturiska vērtība un vēsturiska vērtība.

Vectūļu zemnieku sēta ir neatņemama kultūrainavas sastāvdaļa, tā atrodas Piebalgas ainavas lieguma teritorijā, un dabiskā ainava ap to saglabājusies gandrīz neskarta.

Objekta saglabājamās vērtības: apjomu telpiskais risinājums ainavā, fasāžu arhitektoniski dekoratīvais risinājums, vēsturiskās būvkonstrukcijas un būvgaldniecības izstrādājumi, plānojuma pamatstruktūra un vēsturiskā interjera dekoratīvā apdare.

Vectūļu zemnieku sētas robežas nosaka kadastra teritorija, tomēr domājams, ka aizsardzības zona var būt arī lielāka. Tomēr jāņem vērā, ka tieši blakām atrodas arī citas mājkopas sētas. Lai saglabātu autentisku vidi, nav pieļaujama vidē neiederīgu jaunbūvju celtniecība.

Norāde uz Tūļu mājkopu pie Inešu-Liedes ceļa. Foto: I. Virse

Vectūļu dzīvojamā māja, sk. no R. Foto: I. Virse

Vectūļu dzīvojamā māja, sk. no Z. Foto: I. Virse

Vectūļu sētas klētiņ, sk. no D. Foto: I. Virse

Zmnieku sēta „Vectūli”, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).

47. Zēniņu viduslaiku kapsēta (Vergu kapi)

Valsts nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības nr. 620.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts

Koordinātas: N 324556, E 61215

Kadastra Nr. 42920070130

Piederība: Fiziska persona

Zēniņu viduslaiku kapsēta atrodas ap 500 m uz dienvidiem no Vecpiebalgas – Madonas ceļa (P30) un ap 600 m uz dienvidrietumiem no Zēniņu mājkopas, ap 100 m uz dienvidiem no telekomunikāciju masta.

Apbedījumi atradušies mežiņā, nelielā (ap 30x40 m lielā un līdz 1,5 m augstā) uzkalniņā. Te redzami vairāki akmeņi. Kapsētas teritorija kādreiz tikusi apstrādāta, tad atrasti kauli. Tagad teritoriju klāj mežs un krūmi, platība apmēram 100x100 m. Mežiņa vidusdaļa nedaudz skrajāka, te arī eventuālā apbedījumu vieta. Kapu vieta no ziemeļaustrumiem norobežota ar stāvu nogāzi un dūksnāju, uz ziemeļiem, rietumiem un dienvidiem pļavas, krūmājs.

Saglabājies nostāsts, ka te kādreiz ļoti sen tikuši apbedīti vergi, no tā arī nosaukums. Kādreiz te bijis ozols ar tajā iekārtu zvanu.

Zēniņu viduslaiku kapsēta vizuāli neizteiksmīga, mežiņš iekļaujas ainavā.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

teritorija, kas ietver mežiņu, kvadrāts ar ap 70 m pret debess pusēm orientētām malām.

Zēniņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas Z robeža, sk. no Z. Foto: I. Virse.

Zēniņu viduslaiku kapsēta, sk. no A. Foto: I. Virse.

Zēniņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas Z robeža, sk. no DR. Foto: I. Virse.

Zēniņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas R robeža, sk. no Z. Foto: I. Virse.

Zēniņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas A robeža, sk. no Z. Foto: I. Virse.

Zēniņu viduslaiku kapsēta, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015)..

48. Zēniņu senkapi (Augstīšu kalns)

Valsts nozīmes arheoloģijas piemineklis, aizsardzības nr. 621.

Adrese: Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts

Koordinātas: N 324610, E 612250

Kadastra Nr. 42920070130

Piederība: Fiziska persona

Zēniņu senkapi atrodas morēnu paugura virsotnē, ap 150 m uz dienvidaustrumiem no telekomunikāciju masta – Augstīšu kalna virsotnes.

Zēniņu senkapi ir neliels ap 15 m diametrā un līdz 50 cm augsts uzkalniņš, kam apkārt veidots akmeņu riņķis, samanāms pat it kā grāvītis. Vidusdaļā akmeņu krāvums. Iespējams, daļa akmeņu 20. gs. piecdesmitajos gados izlauzti un aizvesti. Ziņu par atradumiem nav. Senkapi apauguši kokiem un krūmiem, daudz kritalu, senkapu vietā atkritumi. Tieši blakus senkapiem – pussabrucis metāla konstrukciju tornis. Senkapi atrodas daļēji aizaugošu pļavu vidū, uz dienvidaustrumiem neliels purviņš.

Zēniņu senkapi, iespējams, datējami ar laiku ap Kristus dzimšanu, tomēr bez arheoloģiskās izpētes krāvuma nozīme un datējums nav precīzāk nosakāmi.

Senkapi atrodas gleznainā vidē. No Augstīšu kalna pavērtos plašs, skaists skats uz apkārtni, pašlaik to aizsedz saauguši un stādīti koki. Par vidi degradējošu uzskatāms pussabrukušais metāla konstrukciju tornis. Pieminekļa aizsardzības teritorijā uzcelts telekomunikāciju masts, kas tieši nekaitē senkapiem. Būtu vēlams senkapu teritoriju sakopt, izcirst krūmus un mazākos kokus. Akmeņu krāvums ir labi eksponējams, ja tiek izveidota skatu vieta Augstīšu kalnā.

Aizsardzības zonas priekšlikums:

plaša aizsardzības zona, kvadrāts ar 100 m garām pret debespusēm vērstām malām.

Arheoloģiskā aizsardzības zona jāpapildina ar ainavu sargājošiem noteikumiem.

(LKPAI DC 88716-2 I, 11449 I, LNVM AO)

Zēniņu senkapi, sk. no D. Foto: I. Virse.

Zēniņu senkapi, sk. no A. Foto: I. Virse.

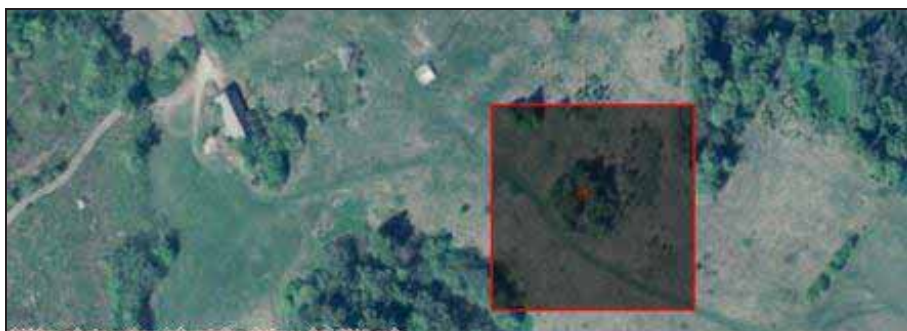
Zēniņu senkapi, akmeņi, sk. no Z. Foto: I. Virse.

Zēniņu senkapi, iespējamais akmeņu riņķis. Foto: I. Virse.

Zēniņu senkapi, atkritumi senkapu teritorijā. Foto: I. Virse

Zēniņu senkapi, aizsardzības zonas priekšlikums (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra 2015).